

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ION POP: „DIN NOU DESPRE CANONUL LITERAR”

„Chiar dacă oficiul critic și-a pierdut din autoritate din pricinile știute și sentințele lui sunt auzite de tot mai puțină lume, s-ar zice că tot el e decisiv. Cine are urechi de auzit le va auzi. (...) Să se petreacă, oare, în viitorul apropiat, și în relația receptării operei literare, ceea ce se întâmplă în vacarmul solidarităților aparente de pe internet, adică o camuflare, o disimulare a singurătății și izolării oamenilor care scriu, soră cu solitudinea celor care încă citesc?” (P. 5)

ANA BLANDIANA: „ASTA-I POEZIA!”

„Spre sfârșitul anilor 1980 aș fi fost în stare să dau orice (...) pentru ca să pot schimba ceva, să fiu în stare să inventez ceva prin care, cu orice risc, să se declanșeze schimbarea. Iar înspăimântătoare nu era nehotărârea, neputința de a face ceva, ci siguranța, certitudinea că, în absența solidarității, orice aș fi făcut ar fi fost în zadar. Orice act individual de împotrivi-re, oricât de spectaculos, nu putea spera decât cel mult să fie înregistrat de Europa Liberă (...).” (P. 11)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Fragment din romanul *Recreații* de Iuri Andruhovici, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

EDITORIAL

ARCADIE SUCEVEANU: „BUCOVINA – UN STRIGĂT ISTORIC”

„Spiritul bucovinean tolerant a generat mereu concordie și armonie (...). Chiar și în anii de ocupație sovietică, când coordonata românească a fost practic exclusă din viața culturală a Cernău-țului, românii au reușit să-și păstreze identitatea, s-au bucurat de dreptul

de a studia în limba maternă, iar scriitorii și ziariștii, împreună cu intelectualii de marcă, au refăcut pe parcursul a câtorva decenii insi-tuția literelor românești ce fusese desființată după 1940. Existau în acea perioadă cenacluri literare,

funcționa o librărie cu o secție de carte românească, o librărie de carte „moldovenească” (editată la Chișinău), iar Catedra de filologie română de la Universitatea din Cernăuți era o mică citadelă de cultură și conștiință românească.”

„ULTIMUL CITITOR”,
„BACH, LA PATRU
MĂINI...”, „ȘI ACEST
RASARIT...”, „LECTIA
DE CALIGRAFIE”,
„IARBA VERDE DE
ACASA” Ș.A.

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4

TEO CHIRIAC: „DOMNUL D., BIJUTIERUL HARNIC ȘI CREATIV” (I)

IN SFUMATO – P. 6

EUGEN LUNGU: „MÁRQUEZ ȘI MALAPARTE”

BASARABIA LITERARĂ – P. 9

RĂZVAN VONCU: „O INCURSIUNE ÎN BOLGIILE POEZIEI
REALIST-SOCIALISTE ROMÂNEȘTI”

CRONICĂ LITERARĂ – P. 10, 14, 16

NINA CORCINSCHI, NICOLAE DERGACI ȘI MIRCEA V. CIOBANU
DESPRE CĂRȚI SEMNATE DE DORU CIOCANU, SERGIU FLONDOR
ȘI TAMARA CĂRĂUȘ

POEZIE

DE ILIE T. ZEGREA

< 12

CUPRINS

EDITORI:
UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 3 | NUMĂRUL 11 (25) | NOIEMBRIE | 2017

15 BUCOVINA LITERARĂ: FESTIVALUL „VASILE LEVIȚCHI”

03 „BUCOVINA – UN STRIGĂT ISTORIC”

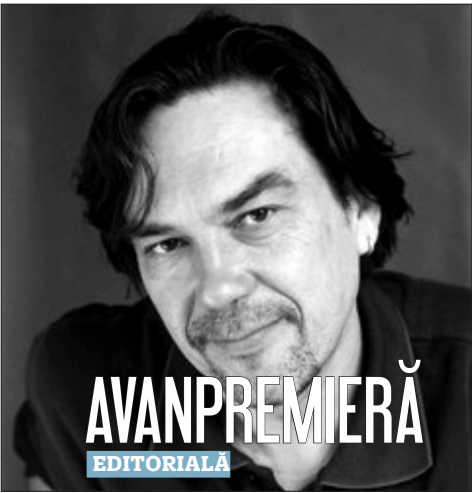
11 „FINALUL LUI DON QUIJOTE”

04 TEOFANII ÎN FORMAT A4
„DOMNUL D., BIJUTIERUL HARNIC ȘI CREATIV” (I)
DE TEO CHIRIAC

05 MIRADOR
„DIN NOU DESPRE CANONUL LITERAR”
DE ION POP

06 IN SFUMATO
„MÁRQUEZ ȘI MALAPARTE”
DE EUGEN LUNGU

07 EX-POZIȚIE
„PIATRĂ UNGHILARĂ DE UNGHENI”
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

24 FRAGMENT DIN ROMANUL „RECREAȚII” DE IURI ANDRUHOVI, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER. TRADUCERE DIN LIMBA UCRAINEANĂ DE MARIA HOȘCIUC

09 BASARABIA LITERARĂ
„O INCURSIUNE ÎN BOLGIILE POEZIEI REALIST-SOCIALISTE ROMÂNEȘTI”
DE RĂZVAN VONCU

10 CRONICĂ LITERARĂ
„MICROGALAXIA DIN PODUL CU JUCĂRII”
DE NINA CORCINSCHI

11 REFLEXE
„ASTA-I POEZIE!”
DE ANA BLANDIANA

14 SEMN DE CARTE
„MEMORIA VIE A REFUGIULUI”
DE NICOLAE DERGACI

16 CÂMPUL ALB, OILE NEGRE
„LUMEA DE HÂRTIE A TAMAREI CĂRĂUȘ | MARGINALII”
DE MIRCEA V. CIOBANU

18 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE” (VI)
DE LEO BUTNARU

19 POEME
„NAIVELE DIN CADRILATER”
DE NICOLAE LEAHU

20 TEATRU
„OSPĂȚ VRĂJIT”
DE GHENADIE POSTOLACHE

23 VOX CLAMANTIS
„CINE VA PLECA LA TRUSKAVET?”
DE GRIGORE CHIPER

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă, Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu, Matei Vișniec (Paris), Răzvan Vancu (București), Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015. Numărul de înregistrare: 297. ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices” MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

 MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI
Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

 INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
Această revistă apare cu sprijinul Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Toate textele și imaginile inserate în paginile publicației Revista literară nu pot fi reproduse și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus. Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word, Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

KARL POPPER
DESPRE
MINORITĂȚI
ȘI
NAȚIONALITĂȚI

„(...) Minoritățile lingvistice, religioase, culturale ale oricărui stat [trebuie] să fie apărate de abuzurile majorității; firește și acele minorități care se deosebesc de majoritate prin culoarea pielii sau a ochilor sau a părului. În contrast cu imposibilitatea totală a realizării principiului statului național, principiul protecției minorităților nu este, ce-i drept, ușor de realizat; dar prin aproximare pare totuși realizabil. Progresele pe care le-am putut observa în acest domeniu în Statele Unite, din 1950 încoace, sunt cu mult mai mari decât aș fi putut vreodată să-mi închipui că este cu putință. Și, spre deosebire de principiul naționalității, cel al protecției minorităților este în mod evident un principiu moral, la fel ca, de exemplu, principiul protecției copiilor. De ce principiul statului național este irealizabil, ba de-a dreptul aberant pe planeta noastră, și în special în Europa? Cu această întrebare mă întorc la tema impactului dintre culturi. Populația Europei este, după cum știe fiecare, produsul migrației popoarelor. (...) Rezultatul este un mozaic lingvistic, etnic și cultural: o încălceală, o amestecătură cu neputință de descurcat. Limbile sunt, relativ vorbind, indicatoarele cele mai bune prin această încălceală. (...) Dar în mijlocul acestei încălceli europene a apărut ideea absurdă a naționalităților, mai ales sub influența filozofilor Rousseau, Fichte și Hegel, și desigur și datorită urmărilor războaielor napoleoniene. Au existat desigur premergători ai naționalismului. Dar nici cultura romană, nici cea greacă antică nu erau naționaliste. Toate aceste culturi s-au născut prin impactul diferitelor culturi de la Marea Mediterană și din Orientul Apropiat. Acest lucru e valabil și pentru cultura greacă, cea care a oferit de bună seamă cele mai importante contribuții la cultura noastră occidentală actuală: mă refer la ideea libertății, la descoperirea democrației și la atitudinea critică, raționalistă, care a dus în cele din urmă la știința modernă a naturii. Cele mai vechi opere literare păstrate ale grecilor, «Iliada» și «Odiseea», sunt mărturii grăitoare ale impactului culturilor; ba acest impact este însăși tema lor propriu-zisă. (...) Această atitudine critică și luminată se regăsește și în acele opere în care este preamărită pentru prima dată ideea libertății (...). Și nu-i vorba de libertatea națională, ci de libertatea omului (...). Libertatea nu constituie aici o ideologie, ci o formă de viață care face viața mai bună și mai demnă de a fi trăită.”

(Karl Popper, „În căutarea unei lumi mai bune”, București, Editura Humanitas, 1998, traducere de Anca Rădulescu)

BUCOVINA – UN
STRIGAT ISTORIC

„VIAȚA LITERARĂ ACTUALĂ DIN SEGMENTUL ROMÂNESC AL BUCOVINEI NORDICE NU MAI ARE VIGOAREA DE ALTĂDATĂ. (...) PRINCIPALA CAUZĂ A STAGNĂRII O VEDEM ÎN LIPSA UNUI CADRU INSTITUȚIONAL. ȘCOLILE ROMÂNEȘTI SE ÎMPUȚINEAZĂ, LIMBA ROMÂNĂ ESTE TOT MAI STRĂMTORATĂ ÎN ȘCOLI, (...) LA FACULTATE NU MAI FUNCȚIONEAZĂ FAIMOSUL CENACLU, CU CELEBRA LUI GAZETĂ DE PERETE, «LUCEAFĂRUL», PAGINILE LITERARE DIN PRESA LOCALĂ NU SE MAI BUCURĂ DE PRESTIGIUL DE ODINIOARĂ, NU MAI EXISTĂ, PRACTIC, EMULAȚIE.”

În Bucovina – ținutul în care a învățat la școlile timpului și s-a format adolescentul Mihai Eminescu, cu Cernăuțiul în care, la 1848, s-au refugiat mai mulți scriitori pașoptiști și au fondat ziarul „Bucovina”, și în care, în anul 1919, a debutat Lucian Blaga cu *Poemele luminii* – în acest ținut în care „ trăiau oameni și cărți” (Paul Celan) a existat, în toate epocile, un puternic potențial cultural românesc. Aici au conviețuit mereu mai multe etnii și s-au intersectat mai multe culturi și tradiții. Se știe că, mai cu seamă în perioada interbelică, inteligența bucovineană (română, ucraineană, germană, poloneză, evreiască) s-a putut manifesta într-un câmp cultural comun, având ca reper moral și cod comportamental emblema lui *homo bucovinensis*, democratică și egalizatoare, ce permitea comunicarea în toate cele 4-5 limbi ale etniilor care populau ținutul, iar creatorii de artă s-au sincronizat accelerat cu mișcările înnoitoare ale timpului, cu modernitatea. Spiritul bucovinean tolerant a generat mereu concordie și armonie și a stat la baza dezvoltării multiculturalismului. Chiar și în anii de ocupație sovietică, când coordonata românească a fost practic exclusă din viața culturală a Cernăuțiului, românii au reușit să-și păstreze identitatea, s-au bucurat de dreptul de a studia în limba maternă, iar scriitorii și ziariștii, împreună cu intelectualii de marcă, au refăcut pe parcursul a câtorva decenii insituția literelor românești ce fusese desființată după 1940. Existau în acea perioadă cenacluri literare, funcționa o librărie cu o secție de carte românească, o librărie de carte „moldovenească” (editată la Chișinău), iar Catedra de filologie română de la Universitatea din Cernăuți era o mică citadelă de cultură și conștiință românească.

Cum s-a schimbat destinul românilor bucovineni în ultimul sfert de veac? De ce astăzi nu mai există acel *spirit bucovinean* tolerant și ce metamorfoze a suferit modelul multicultural de „homo bucovinensis”? Prin ce procese trece învățământul românesc și care

sunt cauzele stagnării din viața literară românească a nordului provinciei?

Motivele ce ne-au determinat să aducem în discuție aceste probleme sunt cât se poate de firești și pe înțelesul oricui – cetățenii din R. Moldova, intelectualii în primul rând, nu pot rămâne indiferenți față de ceea ce li se întâmplă azi conaționalilor lor din Bucovina. Ei se arată profund indignați de prevederile noii legi a învățământului adoptată de Rada Supremă, conform căreia educația în școlile minorităților naționale se va desfășura, începând din clasa a patra, exclusiv în limba ucraineană, sunt impacientați de reducerea numărului de școli românești, de strămtorarea limbii române, de realitățile degradante ale culturii naționale etc. Trezește, de asemenea, îngrijorare situația complicată în care se află scriitorii și universitarii cernăuțeni, literele române în general, în condițiile în care cei 6 (7 până mai ieri) scriitori români sunt și membri titulari ai USM.

Vom începe prin a spune că Bucovina întotdeauna s-a remarcat prin multiculturalismul ei central-european. Abia ultimatumul sovietic din iunie 1940 vine să-i aplice lovitura fatală. După 1991 Ucraina devenind suverană, cultura ucraineană a monopolizat întreg spațiul cultural, marginalizând celelalte culturi și distrugând practic modelul multicultural bucovinean. „Pe de altă parte, citim în prospectul revistei *Mesager bucovinean* – 2017, înțelegând valoarea europeană a multiculturalismului, propaganda ucraineană oficială, în elanul ei proeuropean actual, face mereu caz de această tradiție, pe care o prezintă ca fiind „prosperă” în nordul provinciei. În acest sens, ea consideră cele câteva sărbători tradiționale românești („Florile dalbe”, „Mărțișor”, Ziua Limbii Române) ca fiind suficiente pentru a demonstra caracterul multicultural al provinciei. În același timp, limba română este atacată în școli, este exclusă din instituții, este strămtorată în spațiul public, într-un cuvânt este sortită pieirii”. Altfel spus, mașina propagandistică ucraineană de astăzi

se străduiește din răspuțeri să drapeze realitatea culturală a etniilor conlocuitoare în culorile unui „multiculturalism” facil, de estradă.

Cât privește învățământul românesc din Ucraina, el trece printr-un dramatic și îndelungat proces de deznaționalizare. Acest proces a început încă în anii '90 ai secolului trecut, cu raioanele din sudul Basarabiei istorice, anexate în 1940 de către fosta URSS (reg. Odesa), și s-a extins cu o deosebită intensitate, în perioada actuală, în special asupra raioanelor nordice ale fostei Basarabii (reg. Cernăuți). Școlile din aceste localități au fost transformate, mai întâi, din școli românești în școli mixte, ca mai apoi să fie complet ucrainizate. La ora actuală, ținta politicilor de deznaționalizare și asimilare prin școală sunt toate școlile românești din nordul Bucovinei. Statistica este îngrozitor de tristă la acest capitol. Iată doar câteva date pe care le-am extras din recentul Apel al românilor din Bucovina adresat Președintelui României: „Cu regret constatăm că, în ultimii 93 de ani, Ucraina, ca republică independentă sau sovietică, a desființat 205 școli cu limba română de educație, din cele 282 câte au existat istoric în teritoriile anexate de-a lungul timpului. În perioada de după 1991, doar în regiunea Odesa au dispărut 16 din cele 19 școli românești rămase de la URSS. Iar în regiunea Cernăuți, din cele 91 de școli câte existau în 1992, au mai rămas 61. Directorilor de școli din localitățile românești li se cere în mod expres deschiderea, prin diverse metode, a unor clase ucrainene, în ideea ucrainizării treptate a acestora în integritatea lor”.

În astfel de condiții, viața literară actuală din segmentul românesc al Bucovinei nordice nu mai are vigoarea de altădată. Chiar dacă astăzi apar mai multe ziare și reviste de limbă română, chiar dacă există câțiva scriitori de incontestabilă valoare, vechea capitală a Bucovinei nu mai are faima unui centru cu un potențial intelectual capabil

TEOFANII ÎN FORMAT A4

DOMNUL D., BIJUTIERUL HARNIC ȘI CREATIV (I)

DE TEO CHIRIAC

„Iată că am planul unui mare poem debil...”
(Saint-John Perse, „Exil”)

I

Am ajuns s-o văd și pe asta: un mai tânăr coleg de breaslă îmi adresează întrebări indecente, iar eu, cel care am călcat de-atâtea ori legile decenței, stau acum în fața lui încremenit de uimire.

Întrebarea-șoc este: „Cum compuneți/ creați/ nașteți un poem?” Spre deosebire de meșterii cu replica-puşcă, de acei cu toate tainele lumii pe vârful limbii, pe mine – e momentul să recunosc – asemenea întrebări, dar mai ales încercările de a răspunde la ele, mă uluiesc, mă tulbură, mă dezechilibrează lăuntric.

Încercând să mă scoată din starea de șoc, mai tânărul meu coleg își reformulează întrebarea, așezând un pronume reflexiv alături de verb, și, după o pauză reprezentată prin puncte se suspensie, un adjectiv determinant alături de substantiv: „Cum se compune/ se creează/ se naște un poem... frumos?”

Nu știu alții cum sunt, dar eu, vorba clasicului, când sunt solicitat să mă pronunț pe marginea lucrurilor sacre – iar geneza, facerea, nașterea, actul creativ în general, fac parte din această categorie – prefer să mă retrag în așa-numita „existență întru mister”. Mă retrag, instinctiv, precum melcul se retrage în cochilia sa, și rămân acolo până la următoarea întrebare.

II

Sincer vorbind, prea multe din imperfecțiunile, infirmitățile, deficiențele umane îmi sunt proprii. Inclusiv, cele de ordin senzorial și mental. Întâi de toate, observ că-mi lipsesc tactul și inteligența de a participa la o discuție, de a construi un dialog prietenesc, fapt remarcat și de mai tânărul meu coleg.

Este limpede că întrebarea lui (de fapt, nu atât întrebarea, cât răspunsul la ea) mă depășește. Iar tot ce mă depășește – de ce să mint – mă oripilează. Exact asta ar fi trebuit să-i răspund mai tânărului coleg: ”Dragul meu, eu n-am nici talent, nici har, nici credință într-atât, încât să pot pătrunde în tainele creației. În plus, chiar dacă s-ar întâmpla această mare minune, eu nu dispun de mijloacele de expresie adecvate pentru a descrie geneza/ nașterea/ crearea unor lucruri simple, neînsemnate, efemere, darmita a Frumuseții nemuritoare, divine...”

Apoi, după mai multe eforturi de imaginație, să-l fi întrebat eu pe el: „Cum poți tu să descrii, de pildă, nașterea unui înger, crearea stării de smerenie, de liniște sufletească, geneza unei lacrimi de bucurie sau de durere? Cu alte cuvinte, cum e posibil să exprimi inefabilul, tu însuți nefiind inefabil?”

III

Întrebarea provocatoare a mai tânărului coleg urmărește o țintă clară: să-mi deschid cât mai larg sufletul, iar el să pătrundă cât mai adânc în intimitatea gândurilor și sentimentelor mele. Să intre pe ușile vraște, cu o cameră de

luat vederi, în sfânta sfintelor, în empireul matriceal, în timpul și în spațiul meu de maximă intimitate. Acolo unde are loc actul pur, acțiunea, momentul (care poate dura milioane de ani) zămisirii/ conceperii/ procreării unui înger, unui om, unui „poem... frumos”, cum l-a numit el zâmbind ironic.

Pe scurt, el insistă să ajungă, să vadă și să descrie în cuvinte ceea ce nu pot vedea și descrie eu însumi, și anume: cum, în ce mod ia ființă Frumusețea nemuritoare la nivel de genă, de neuron, de cuantă.

De altfel, e necuviincios să vorbești ori să scrii despre actul creației în lipsa cunoașterii adecvate, a bunului simț și, mai cu seamă, a unui simț dezvoltat al umorului. Or, încercarea de a face dezvăluiri lămuritoare privind actul de creație, de a deschide prea mult ușile tainitei sfinte e o treabă zadarnică, păgubitoare. Este ca și când ai lăsa lumina să patrundă în camera de luat vederi și razele luminii ar devoala, ar înnegri, ar strica materialul filmat...

Iată-mă, așadar, stând în fața mai tânărului meu coleg căutând un răspuns decent la întrebarea lui indecentă... Mi-e penibil să vorbesc, mi-e și mai penibil să tac. De parcă aș fi într-un studio TV, în regim *live*, la o oră de maximă audiență. Iar eu nu pot face abstracție de luminile orbitoare, de camerele sofisticate, de prezența unui public mult prea doct. Mai ales de mărgăritarul roz quartz, montat în argint, iluminând sânii dezgoliți frumos ai unei tinere privitoare.

Fracul, tracul, emoțiile mă sugrumă.

IV

Dacă aș fi acum în regim *live*, aș striga: „Mai multă prezență de spirit, inocenților!” Nu aș striga – aș urla, ca să fiu auzit și în cer și pe pământ: „Mai multă, cât mai multă prezență de spirit, preafericitor!” Din păcate, acum nu sunt în transmisiune directă, de aceea va trebui să-l dezamăgesc pe mai tânărul coleg, făcându-l să mai aștepte ceva timp decentul meu răspuns la indecenta lui întrebare.

Sunt sigur că dacă aș deschide acum gura, mai tânărul coleg și-ar vârî mâna în lăuntru trupului meu, scotocind prin toate viscerele, pentru a-mi smulge răspunsul din creier, din adâncul inimii, din măduva oaselor. El e în stare să mă întoarcă pe dos și pe față, să-mi răvășească întreaga ființă, doar ca să descopere o frază, o sintagmă, un cuvânt. Și nu oricare frază ori sintagmă, ci fraza, sintagma ce conțin cuvântul adevărat, cuvântul viu, însuflețitor, din care izvorăsc inefabilul, frumusețea, lumina.

Ceea ce n-aș fi vrut să aflu mai tânărul coleg este că, în ultima vreme, omul din mai vârstnicul său coleg, omul din mine, e plin de urătenie și mânie. Și că, oricât mi-ar vântura simțurile și simțirile, el nu va reuși să descopere pârțica divină din mine. De aceea, în semn de admirație pentru el, pentru mai tânărul meu coleg, îi voi lăsa în continuare întrebarea fără răspuns.

VA URMA

>03 ARCADIE SUCEVEANU: BUCOVINA – UN STRIGĂT ISTORIC

să genereze o coerentă „dicțiune a ideilor”. Principala cauză a stagnării o vedem în lipsa unui cadru instituțional. Școlile românești se împrăștiează, limba română este tot mai strâmtorată în școli, în sesiunea examenelor de admitere la facultate ea nu există (din care cauză i-a scăzut și prestigiul, și atractivitatea pe care o avea în rândul absolvenților), la facultate nu mai funcționează faimosul cenacul, cu celebra lui gazetă de perete, „Luceafărul”, paginile literare din presa locală nu se mai bucură de prestigiul de odinioară, nu mai există, practic, emulație. Conducătorii de cencu vin, de regulă, din mediul academic, dar pentru

tinerii talentați din Cernăuți care ar dori să-și încerce forțele în arta scrisului, un asemenea mediu nu mai există. Cei la care fac referire aici ar putea să-mi dea replica: catedra nu pregătește scriitori, ci filologi. Dar majoritatea scriitorilor bucovineni de unde au ieșit? Oare nu din măneca, acum insuportabil de îngustă, a Catedrei de română?

Vom mai spune că Apelul adresat dlui Iohannis se încheia cu rugămintea nord-bucovinenilor de a fi primiți în audiență la Cotroceni, pentru a avea un dialog cu președintele Patriei lor istorice, „atât de necesar în vederea păstrării identității noastre etnice”.

Pentru că, cităm cutremurați: „Nu noi am venit peste URSS și Ucraina, ci URSS și Ucraina au venit peste noi în 1940”. Și ce credeți că a urmat? Președintele României a refuzat, e adevărat, să aibă întâlnirea preconizată cu Președintele Poroșenko. Atât. Aceasta a fost singura reacție a Bucureștiului la politica de asimilare promovată de Ucraina față de cei peste o jumătate de milion de români. Restul e tăcere. O tăcere istorică, edificatoare, soră bună cu decizia Consiliului de Coroană din 27 iunie 1940. Dar și cu graba veselă și iresponsabilă cu care a fost semnat Tratatul româno-ucrainean din 1996.

MIRADOR

DIN NOU DESPRE
CANONUL LITERAR

DE ION POP

Despre canon, adică despre acel repertoriu de opere exemplare la care se raportează o cultură (o literatură) pentru a-și putea ierarhiza echilibrat reperele creatoare în timp, s-a dezbătut mult și la noi în ultimii ani. Un termen de referință rămâne fără îndoială densul număr al revistei *Euresis*. *Cahiers roumains d'études littéraires* (1997-1998), dens prefațat de Mircea Martin, cu participarea mai multor teoreticieni români din toate generațiile. Un punct de plecare important a fost atunci „canonul occidental” al lui Harold Bloom, axat decisiv pe criteriul estetic, inevitabil „elitist”, validat de critica profesionistă, specializată. „Bătălia canonică” nu s-a oprit totuși aici, căci generația mai nouă, cea a anilor '80, intrase în scenă cu o voință de schimbare a tiparelor, neoavangardistă, insistând în sensul reconsiderării scării de valori ale literaturii române impuse prin consensul unor voci până atunci autorizate. La o anumită distanță în timp, se poate constata, cred, că impulsurile polemice excesive, nerăbdătoare să clintescă reperele „oficializate”, n-au fost efectiv favorabile acestei acțiuni de intervenție în forță, lăsând pe seama unui viitor mai calm posibila sedimentare a judecăților. Subiectivitățile scriitorilor au tulburat îndeajuns lucrurile, pentru ca în cele din urmă câteva nume ale mai noilor intrați în scenă să se impună, firesc, ca prezențe reiterate în bilanțurile axiologice de etapă. Marea răsturnare/demolare n-a avut de fapt loc, – eșecul cel mai neplăcut pentru unii a fost acela de a constata că generația „neomodernistă”, cu Nichita Stănescu în frunte și alți câțiva scriitori emblematici ai anilor '60, n-a suferit, în ciuda așteptărilor, deteriorări grave de receptare, nefiind aruncată, în niciun caz, la coșul de gunoi al istoriei literare, cum s-a putut spera în momentele de inflamare a programului generaționist. Nici statuia eminesciană, spre care s-au aruncat destule cerneluri în chip de „vitron”, n-a ieșit grav avariata, invitând mai degrabă la interogații și prospecțiuni împropățate, iar penumbra în care unii scriitori de marcă certificată, de pildă din interbelic, se află de la o vreme (e rezultatul unor cauze mult mai complexe decât edictatele programatic) afișate de o tabără sau alta a vieții literare, presupunând condiții socio-culturale în plină schimbare, dereglări și metamorfoze „în pas cu vremea” ale sistemului editorial, schimbări în receptarea textelor aduse

aluvionar de expansiunea spectaculoasă a „civilizației imaginii” și a comunicării electronice a informațiilor pe o rețea infinită de canale și cu o uriașă diversitate de formule. Efectele, nu întotdeauna pozitive, ale zisei „economii de piață” sau, pur și simplu, înmulțirea numărului de apariții editoriale fac și vor face tot mai dificil și mai relativ procesul de „canonizare”.

Intervenția, de exemplu, a confratelui Grigore Chiper din penultimul număr al *Revistei literare* readuce în discuție câteva probleme importante ale „canonului”, atrăgând atenția și asupra unui „alt tip de canon care poate coincide total, parțial sau deloc cu canonul criticilor”, adică cel pe care l-ar propune „topul vânzărilor de carte, al lecturilor, sondajelor de opinie etc.” Numai că, dacă suntem atenți, o asemenea ierarhizare nu poate fi cu adevărat concludentă și convingătoare, căci de foarte multe ori *best-sellers*-urile nu sunt și opere majore, justificându-și audiența prin criterii cu totul diferite de cel estetic, fie și admitând intruziunile inevitabile de ordin exterior, așa-numita „heteronomie” a operelor, accentuată progresiv și recunoscută ca atare în ultimii ani. „Canonul” nu poate fi stabilit, cu tot coeficientul de relativizare inerent, decât de cunoscătorii în domeniu, care ajung în timp la un consens anume de ordin axiologic. O „listă” sau alta propusă de personalități prestigioase poate fi un punct de reper, dar nu e nici ea infailibilă, dovadă că valori evidente pentru mulți sunt uneori minimalizate ori chiar

absente din astfel de repertorii, afectate conjunctural și subiectiv-umoral. Și totuși, areopagul mai mult sau mai puțin restrâns al criticilor profesioniști, „comunitatea de experți” (M. Martin) sunt cele capabile efectiv de aproximarea catalogului canonic, nu ușor de schimbat în esență, deși supus unor re poziționări circumstanțiale. Exemplul dat de poetul nostru, al lui G. Călinescu, este edificator la ambele nivele, la marele critic și istoric literar prevalând siguranța judecăților de valoare și excelența expresiei, cu observația, făcută de Grigore Chiper, că istoria literară, construită ca „roman” într-un moment istoric de cumpănă pentru cultura noastră, a obligat la anumite deplasări de linii și instrumente de măsură. Marea sinteză a avut – și mai are – componenta ei „pedagogică”, iar canonul școlar are și el, cum s-a și observat, criteriile lui, nu întotdeauna coincidente cu principiile canonizării „mari”. Teoreticienii „canonului” au fost obligați să constate dificultatea de a concepe un „canon monolitic, unic și indivizibil”, în contextul „nihilismului teoretic și al „fundamentalismelor politice și religioase” ce riscă să-l deformeze grav și în general, a ceea ce Mircea Martin numește „entropia invadatoare, socială și intelectuală” în curs de desfășurare. (Am putea exemplifica și cu sistemele premiale serios alterate conjunctural – ca în cazul unor recompense Nobel, cu urmările nefaste adesea ale „corectitudinii politice” în acest spațiu și nu numai în el). Lărgirea enormă a câmpului creator, ca cvasiinfinita multiplicare tematică și stilistică a literaturii îngreunează foarte

mult investigația axiologică, însă nu ne putem lipsi de ea și nu o putem încredința oricui. N-aș zice însă decât cu o jumătate de gură și cu o nuanță a vocii mai degrabă elegiac-ezitantă, că „dintr-o întreprindere colectivă, canonul trece în una nu numai individuală, ci și particulară” și că „nu mai e în stare nimeni să-ți indice canonul perfect, tu trebuie să îl identifice”. Mă tem că soluția, fie și discutabilă, poate veni deocamdată tot din partea acelei „comunități de experți”, că o singură persoană nu mai poate și nu va mai putea să decidă singură asupra breviarului valoric al momentului, fiind nevoie de o confruntare și conjugare de opinii care să ducă spre „adevăr”, soluția individuală nerămânând decât ca un *pis aller*, în lipsă de altceva mai sigur. Dar este foarte sigură „identificarea” personală, de către fiecare (și oricare) cititor, a valorii autentice? O poate face oricine? O asemenea „democrație” fără frontiere, nesupravegheată și neghidată de nicio instanță „juridică”, nu devine, oare, inoperantă în spațiul creației literare, care are nevoie, măcar din când în când, de cartografiieri consensuale ale spațiului simbolic? (S-a văzut că mulțimile pot greși grav, de pildă în alegerea unor „demnitari” populști, iar eroarea democraticului *best-seller* nu e mai rară și nici neglijabilă). Faptul că din mulțimea scriitorilor propuși lecturii și valorizării individuale, a cititorului particular, fiecare aduce nuanța sa proprie, sesizată și selectată tot de o sensibilitate a receptorului singur, nu asigură din principiu o justă evaluare, ci e pur și simplu o opțiune subiectivă, condiționată de consistența formației intelectuale și de calitatea exersată în timp a gustului estetic și a spiritului critic. Așadar, chiar dacă oficial critic și-a pierdut din autoritate din pricinile știute și sentințele lui sunt auzite de tot mai puțină lume, s-ar zice că tot el e decisiv. Cine are urechi de auzit le va auzi. Asta nu înseamnă, desigur, că în singurătatea, ca de chilie medievală, pe care am mai evocat-o cu alte ocazii, cititorul însingurat nu are dreptul la opțiunea personală, cu preferințe și respingeri cărora le va găsi oricând argumente pentru el valabile. Să se petreacă, oare, în viitorul apropiat, și în relația receptării operei literare, ceea ce se întâmplă în vacarmul solidarităților aparente de pe internet, adică o camuflare, o disimulare a singurătății și izolării oamenilor care scriu, soră cu solitudinea celor care încă citesc?

NOI APARIȚII • EDITURA ARC

MIHAI ȘTEFAN POIATĂ
MIHAI DOLGAN
DE CE AU PLÂNS GHITARELE?

Prezentul volum, împreună cu *Rockul*, „*NOROC*”-ul & *NOI* (ARC, 2013) formează o dialogie care proiectează creația distinsului muzician Mihai Dolgan asupra destinului generației „Noroc”-ului, pentru care sincronizarea cu ritmurile beatului și rockului a însemnat șansa de a evada din universul patriarhal și de a aspira la modernitate. Cartea conține un CD cu 19 melodii.

EDITORUL

IN SFUMATO

de EUGEN LUNGU

MÁRQUEZ ȘI MALAPARTE

I

Latino-americanul Gabriel García Márquez și germano-italianul Curzio Malaparte (numele adevărat al acestuia din urmă e Kurt Erich Suckert) s-au născut și au trăit în lumi opuse geografic, unul pe o emisferă a globului și altul pe cealaltă. Ceea ce i-a pus însă pe același traseu publicistic a fost, oricât ar părea de paradoxal, Estul roșu sau devenit roșu după război. Malaparte îl traversa, începând cu 1941, ca reporter de război al ziarului *Corriere della Sera*, iar Márquez peste un deceniu și ceva, ispitit de același interes ziaristic. *Columbianul vede încă urmele unui război istovitor pentru toți – în Berlinul de Est pereții caselor mai sunt scrijeliti de schijele obuzelor, peste tot se mai văd pâlnii scobite de bombe, Varșovia renaște din propria cenușă și zgură, în Ucraina mai domină mirosul pestilențial descris de reporterul italian în vara invaziei în URSS.*

Ziarist profesionist, Márquez s-a documentat serios înaintea plecării în Est, căci se referă și la Malaparte, pe care l-o fi citit poate chiar cu această ocazie. Firește, e vorba de cea mai cunoscută operă a italianului – romanul-reportaj *Kaputt*, redactat între 1941-1943 și publicat în 1944, deci în vâltoarea celui de al Doilea Mondial.

Se pare că latinoamericanul și-a scris notele de călătorie, cum s-ar zice, pe cozorocul șepcii, din moment ce textul său, conținând peste 150 de pagini, *De viaje por los países socialistas. 90 días en la "Cortina de hierro"* apărea în 1957 în revista din Bogotá *Cromos*. Or, festivalul internațional al tineretului organizat la Moscova, ultima țintă a periplului său în Est, se desfășura în iulie-august același an (la 11 august se încheia festivalul cinematografic internațional, eveniment în cadrul marelui festival, unde era acreditat și Márquez din partea... Poloniei!).

Călătorind prin Europa de Est, a devenit o capodoperă a jurnalismului reportericesc la care noi, esticii, din motive lesne de înțeles, am avut acces abia după prăbușirea URSS. Editura RAO traducea cartea în 2016.

Când își redacta notele, Márquez era încă un tânăr care promitea. Dar promitea multe – textul cărții de care vorbim anunța deja un talent nobeliabil.

Márquez se lansează în acest periplu în compania a doi colegi de gildă ziaristică: „Eram trei care porneam în aventură. Jacqueline, franțuzoaica de origine indochineză, graficiană la o revistă din Paris. Franco, un italian răătăcitor, corespondent ocazional la reviste din Milano, cu domiciliul unde îl apucă noaptea. Al treilea eram eu, după cum stătea scris în pașaportul meu. Totul a început într-o cafenea din Frankfurt, pe 18 iunie, la zece dimineăta. Franco cum-părase pentru vară o mașină din Franța și nu știa ce ar putea face cu ea, așa că ne-a propus «să mergem să vedem ce e dincolo de Cortina de Fier». Vreamea – o dimineată târzie de primăvară – era excelentă pentru călătorii”.

Columbianul avea nu numai ochi ager de ziarist atent la detalii și la ce „povestesc” acestea celui care știe să le interpreteze, dar și o scriitură care trăda în el romancierul de mai târziu. Sunt frapant de ingenioase chiar primele câteva fraze ale cărții în care simbolismul monumental-lugubru al noțiunii Cortina de Fier, bun de speriat burghezii, e discreditat de atitudinea sa ironică și imperios-cârcotașă: „Cortina de Fier nu e o cortină și nici nu e de fier. E o barieră de lemn vopsită în roșu și alb, ca firmele frizeriilor. După ce am petrecut trei luni dincolo de ea, îmi dau seama că e o lipsă de bun-simț să mă aștept să fie realmente o cortină de fier. Dar doisprezece ani de propagandă tenace au mai

multă forță de convingere decât un întreg sistem filozofic. Douăzeci și patru de ore de literatură jurnalistică ajung să distrugă bunul-simț până într-atât, încât ieși metaforele în sens literal”.

E în acest incipit, pe cât de exact ca realitate, pe atât de savuros literar, acea ușoară dezamăgire a călătorilor de altă dată care păseau cu teamă pe cărările indicate pe hartă cu inscripția *Hic sunt leones*, iar ei întâlneau acolo o faună mult prea prozaică. În orice caz, nu lei. Căci realitățile estice se impun nu atât printr-o grandoare înfricoșătoare, cât prin cenușiul unei mizerii locuite de oameni cu fețe triste, cu haine ponosite și încălțări scâlciate. E un tablou general, valabil pentru tot spațiul cuprins între Berlinul de Est și Moscova.

Contrastul e izbitor mai ales pe teritoriul celor două Germanii – după un deceniu și ceva nemții vestici și nemții estici păreau deja două specii diferite ale civilizației umane: „Pentru noi, era de necrezut că poporul din Germania de Est luase puterea, mijloacele de producție, comerțul, băncile, comunicațiile și totuși era un popor trist, cel mai trist pe care-l văzusem vreodată”.

„Splendorile” socialiste sunt cele implantate din URSS: „Deservirea e lentă și trebuie să stai la coadă o jumătate de oră ca să cumperi pâine, bilete de tren sau de cinema. Noi am avut nevoie de două ceasuri, într-un parc de distracții unde trebuia să-ți croiești drum cu coatele printre îndrăgostiți și perechi căsătorite cu copiii lor, pentru a cumpăra o limonadă. O astfel de organizare, extrem de fermă, dar ineficace, seamănă cel mai mult cu anarhia”. Cafeaua e imposibilă și are gust de cicoare.

Senzația generală e la fel de debusolantă: „Nu puteam înțelege. Era ca și cum ne-am fi dus la cinema să ne omorâm timpul și am fi nimerit la un film

cu nebuni, fără cap și fără coadă, cu un subiect conceput numai și numai pentru a descumpăni. Căci e cel puțin descumpănitor ca în lumea nouă, în plin centru al revoluției, totul să pară învechit, perimat, decrepit”.

E o realitate comună întregului Est; mai urât e doar în Ungaria, țară în care tocmai fusese înăbușită revoluția și pe care reporterul o vizita după URSS: „La aproape un an de la evenimentele care au cutremurat lumea, Budapesta continua să fie un oraș provizoriu. Eu am văzut porțiuni extinse unde liniile de tramvai nu fuseseră puse la loc și sunt mai departe închise traficului. Mulțimea, prost îmbrăcată, tristă și îngândurată, face cozi interminabile pentru a cumpăra articolele de primă necesitate. Magazinele care au fost distruse și jefuite sunt încă în reconstrucție.

În ciuda zgomotoasei publicități pe care ziarele occidentale au făcut-o evenimentelor de la Budapesta, n-am crezut că ravagiile sunt atât de îngrozitoare. Foarte puține edificii centrale au fațadele intacte. Am aflat apoi că locuitorii Budapestei s-au refugiat acolo și, vreme de patru zile și patru nopți, au luptat împotriva tancurilor rusești. Trupele sovietice – 80 000 de oameni cu ordinul de a înfrânge revolta – au folosit tactica simplă și eficientă de a amplasa tancurile în dreptul clădirilor și a le distruge fațada. Dar rezistența a fost plină de eroism. Copiii ieșeau în stradă, urcau pe tancuri și aruncau înăuntru sticle cu benzină în flăcări. Informațiile oficiale precizează că în aceste patru zile au fost 5 000 de morți și 20 000 de răniți, dar amploarea distrugerilor permite să se presupună că numărul victimelor a fost cu mult mai mare. Uniunea Sovietică nu a furnizat cifre privitoare la pierderile sale”.

(Eram atunci în clasa întâia, dar țin minte și azi fotografiile din ziarele sovietice cu tancuri pe străzile Budapestei.)

În Ungaria, Márquez se confruntă cu cea mai indiscretă manieră de filaj tipic kaghebigist: e mereu înconjurat de „traducători” care nu cunosc nicio limbă străină, de „chelneri” care mănuiesc destul de stângaci tacâmurile, dar au mereu urechea-radar „conectată” la discuțiile străinilor. La fel, e împiedicat de vlăjgani cu aer mohorât să iasă din hotel și să discute cu localnicii; îi reușește aceasta doar printr-o stratagemă. Securității polonezi sunt mai delicați, dar oricum nu-l slăbesc din ochi.

Peste tot în Est e implementată grandooarea arhitecturală de tip sovietic. Gurile rele din URSS i-au spus *empire stalinist*! Márquez nu știe acest detalii, dar asta nu-l împiedică să ironizeze pe seama arhitecturii cu iz propagandistic. Iarși, totul începe din poziția de start – *Berlinul de Est*: „Pe măsură ce pătrunzi în Berlinul de Est, înțelegi că există multe diferențe între sisteme: două mentalități opuse de fiecare parte a porții Brandenburg. [...] Replica socialistă dată avântului din Berlinul Occidental este colosala pocitanie care e bulevardul Stalin. Este copleșitor, atât prin dimensiuni, cât și prin prost gust. Un amestec indigest al tuturor stilurilor ce răspund criteriului arhitectonic al Moscovei. Bulevardul Stalin e o imensă perspectivă cu reședințe asemeni celor ale bieților bogați din provincie, dar îngrămădite una peste alta, cu incalculabile tone de

marmură, de capiteluri cu flori, animale și măști de piatră și istovitoare portaluri cu statui grecești falsificate din ciment armat.

Criteriul celor care au conceput grozăvia asta este elementar. Marele bulevard al lui Hitler a fost Unter den Linden. Marele bulevard din Berlinul socialist – mai mare, mai greoi și mai urât – e bulevardul Stalin”.

Tot Stalin „dăruiește” Poloniei un alt colos – un edificiu uriaș plagiat după un tip de clădire de extracție moscovită – în capitala sovietică sunt mai mulți monștri de acest gen. Această arhitectură de import nu avea nimic în comun cu ceea ce mai rămăsese din Varșovia interbelică – toată lumea înțelege aceasta: „În unitatea arhitectonică a Varșoviei există un accident: Palatul Culturii, cadou din partea Uniunii Sovietice și copie fidelă a Ministerului Educației din Moscova. Polonezii – căroră nu li se poate vorbi de ruși pentru că se apucă să înjure – vor ajunge până la urmă să-l dinamiteze. Se spune că Stalin a ordonat să fie pus acolo fără să se consulte cu Polonia, drept mulțumire pentru guvernării care au botezat cu numele lui cea mai mare piață din Varșovia. Acum, piața se numește Piața Culturii, dar palatul e tot acolo, de nezdrunцинat stalinist, cu steaua roșie în vârf. În această uriașă pocitanie pustie, unde te pierzi la fel de ușor ca în catedrala Sfântul Vasile din Moscova, sunt săli de conferințe, de teatru, de cinematograful, sedii de organizații culturale. Sâmbăta seara, în timpul verii, guvernul instalează un sistem de megafoane din care se revarsă un torent de jazz și tineretul dansează până la unu noaptea. «Toate eforturile noastre s-au dus naibii – îmi spunea un profesor de istorie care a participat la reconstrucție. Palatul Culturii ne-a făcut o fisură în tradiție»”.

Alergici față de tot ce e rusesc, polonezii au declanșat o dispută în presă, cei mai mulți pronunțându-se împotriva „cadoului”. Era ca o ilustrare perfectă a spusei înțeleptului Laocoon, care îi sfătuia pe troieni să nu aducă uriașul cal de lemn în cetate: „*Timeo Danaos et dona ferentes*” („Mă tem de greci chiar când aduc daruri”).

Tinerii l-au chestionat în temă și pe Gomulka, liderul polonez de atunci. Acesta a dat un răspuns filozofic: „Calul de dar nu se caută la dinți”.

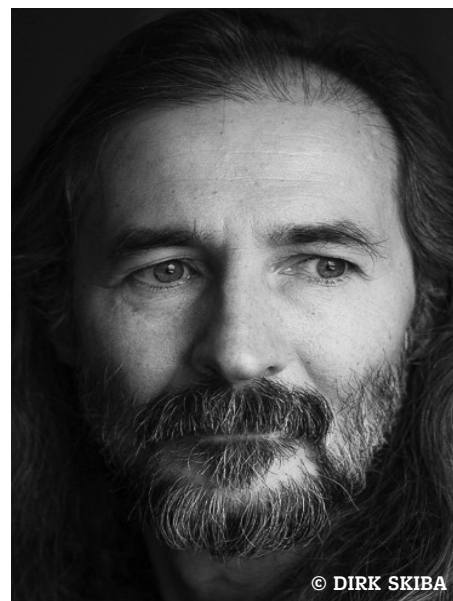
Márquez nu a fost la București, altfel ar fi „contemplat” și acolo o clădire similară, numită inițial – cum altfel? – Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii I. V. Stalin”. Construcția clădirii era terminată tot pe atunci, adică prin 1956. Azi e Casa Presei Libere.

Nici stilul arhitectural – mai bine zis, lipsa stilului – din capitata URSS nu scapă de reacțiile acide ale reporterului columbian: „La seminarul de arhitectură al festivalului, arhitecți din toată lumea au discutat cu acei ce răspund de arhitectura sovietică. Unul dintre aceștia – Joltosky [de fapt, Joltovski, Ivan Vladislavovici; 1867-1959 – nota mea, e.l.] – are nouăzeci și unu de ani. Gel mai tânăr din statul-major – Abrassimov [în textul original, *Márquez* scrie *Abrassinov*; e vorba însă de laureatul premiului Stalin Pavel Vasilevici Abrosimov, 1900-1961] – are cincizeci și nouă. Aceștia au fost ar-

EX-POZIȚIE

PIATRĂ UNGHIALARĂ DE UNGHENI

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

© DIRK SKIBA

Acum niște ani, prezentam volumul postum al lui Vasile Vasilache, *Verzi suntem, verzi...*, Editura Litera, 2009, reunind textele publicistice ale distinsului nostru prozator originar din s. Unțești, Ungheni; abia dacă auzisem, pe atunci, de pământeanul său, sculptorul Dumitru Verdianu (n. 1954, Ungheni). De văzut, nici atât, artistul locuind de ceva timp la Viena și expunând mai mult în spațiul occidental, dar și la Sankt Petersburg, unde a făcut Academia de Arte Frumoase (1976-1982). A trebuit să merg la fața locului, în capitala austriacă, pentru a-l cunoaște – mai întâi ca om, venit la vernisarea expoziției colegului său Anatol Rurac, pe 8 mai 2013, de Ziua Europei (am scris la timpul respectiv despre ea), apoi ca artist, în 2014, când Muzeul Național de Artă al Moldovei găzduia, în sala mică, o expoziție personală Dumitru Verdianu.

Nu este neapărat să expui în săli cât niște stadioane, ca să te considere lumea mare artist. O figurină de doar câțiva centimetri poate avea un impact emoțional asupra privitorului mai ceva decât un ditamai complex monumental. Și o singură sculptură poate transforma spațiul ambiant într-o galerie de artă. Or, de data aceasta, sala mare de la parterul Muzeului Național de Artă din Chișinău i-a permis artistului plastic să facă nu doar o simplă (a câta?!!) expoziție personală, ci mai degrabă o retrospectivă în toată puterea cuvântului, la vernisarea căreia, pe 15 noiembrie curent, publicul a umplut pur și simplu spațiul dintre expozate, pe post de... liant între viață și artă. (Nu-i mai puțin adevărat că, din cauza pădurii nu se

vedeau copacii”, altfel spus – privitorii parcă au luat aerul de la gura statuetelor, ascunse după spinările vizitatorilor.) Cum bună parte a lucrărilor sunt de dimensiuni mici, a trebuit să merg a doua zi pentru „a vedea copacii”, aparte sau în „pâlcuri” (tematice), în întreaga lor măreție (între paranteze, se cere apreciată și priceperea pictorului Mihai Țăruș, și el absolvent al Academia de Arte Frumoase de la Sankt Petersburg, care l-a ajutat colegial să-și construiască expoziția).

Înainte de a încerca să definesc în câteva cuvinte arta lui Dumitru Verdianu, musai să-i ascultăm pe criticii de specialitate, și mai cu seamă pe Vladimir Bulat, recunoscutul expert în arta contemporană: „Artistul Dumitru Verdianu a refăcut în creația sa practic întregul parcurs al sculpturii secolului XX. Este un individ extrem de inventiv și imaginativ. Mare admirator al lui Brâncuși, el a resimțit continuu prezența acestui reper puternic în sistemul său de valori. Un alt reper al inspirației sale este cultura țărănească – o recurență a artei culte în întregul spațiu românesc, moștenită, poate, tot de la Brâncuși, întemeietorul modernității plastice (...)” Un ochi cât de cât familiarizat cu arta modernă va recunoaște lesne „ADN-ul Brâncuși” în lucrările lui D. Verdianu, dar și extraordinara libertate pe care și-o ia artistul în raport cu marele său predecesor. Astfel, dacă *Omagiu lui Brâncuși* face trimiteri directe la *Coloana fără sfârșit*, *Omagiul mamei* reface drumul invers, de la *Masa tăcerii* la... măsuțele rotunde din curțile țăranilor noștri pe care se răsturna mămăliga. (Rămânând încă puțin în „aria Brâncuși”, poetul Nicolae Dabija observa la vernisarea expoziției că, dacă gorjeanul sculpta „însăși ideea de zbor”, de unde și caracterul mai degrabă abstract al *Păsărilor* sale, ungheneanul nostru toarnă în bronz & șlefuieste în marmoră păsări domestice, boboși și cocostârci, parcă revendicând-și o dată în plus apartenența la acest spațiu.) Gândirea conceptualistă își spune cuvântul în lucrări ca *Abel*, *Cain* (una dintre cele mai puternice), dar și în ciclul *Yin și Yang*, despre care același Vladimir Bulat scrie: „Opoziția dintre aceste două poluri poate fi privită și prin intermediul oglinzii, a reflectării în ea. Demersul plastic se naște din tensiunea dintre ele: obiect (care poate fi și subiect) și reflectarea acestuia”. Absolut formidabilă este și seria *Întoarcerea fiului rătăcitor*, c-o fi sculptura de mici dimensiune realizată în piatră de Cosăuți, c-o fi compoziția monumentală în lemn, bronz și piatră – după mine, centrul de gravitate al prezentei expoziții. (Și n-am spus nimic despre grafica lui D. Verdianu, rafinată & senzuală în egală măsură, care ar putea ilustra cu brio o antologie de versuri, de ce nu – chiar *111 cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura română*, Nemira, 2016.)

Acestea fiind spuse, judecați și domniile voastre ce este mai prielnic sufletului – să stați în casă sau să mergeți la o expoziție excepțională de sculptură, într-unul dintre cele mai frumoase muzee de artă din întreg spațiul românesc. Iar dacă vremea mohorâtă nu vă lasă să ieșiți din casă, puteți da un clic aici: <http://sculpturesverdianu.com/about/romana.html>, și minunea nu va întârzia să se arate.

Dumitru Verdianu. Portret în vin de Vasile Botnaru (©)

MEDALION

MIHAI PREPELIȚĂ LA 70 DE ANI

Bucovineanul Mihai Prepelită (n. la 19 octombrie, 1947, în s. Băhrinești, reg. Cernăuți) e o personalitate înzestrată cu mai multe talente: scriitor, publicist, dramaturg, scenarist, autor de monografii despre oameni de artă, pictor. S-a produs în tinerețe și ca actor. Pe parcursul anilor a practicat și meseria de traducător. A tradus din limba rusă în română și invers vreo 13 cărți. A pornit, ca și mulți alți scriitori, cu creații versificate, publicându-le în ziare („Zorile Bucovinei”, „Кишинёвский университет”) și în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1973). În 1980 editează prima carte – *Mama noastră, Pasăre Albastră* (basme pentru copii).

De atunci și până în prezent a adunat peste 70 de cărți: poezie, poeme, micropoeme în stil haiku, nuvele, romane, monografii, publicistică, dialoguri, aforisme, volumașe pentru copii, editate la Chișinău, Moscova, București, Timișoara, Târgu Mureș etc. În a doua jumătate a anilor '90 a scos de sub tipar 10 volume cu genericul „Din gulagul românilor...” (București, editura „Vasile Cârlova”). Între 2004-2012 a editat 6 volume din serialul documentar *Românii uitați în Imperiul Răului* (București, Editura Printech). Unele lucrări ale sale au fost traduse în rusă, ucraineană, franceză, germană, poloneză, albaneză etc.

Mihai Prepelită e autorul a șapte spectacole jucate pe scena teatrelor din Chișinău, Bălți, Cahul și Bucu-

rești. Monospectacolul *Mucenicul* (interpret: Vasile Butnaru), realizat la Teatrul „Miraj” din Chișinău, a fost prezentat pe scenele din România (inclusiv din București) și din străinătate.

Am pomenit mai sus că Mihai Prepelită e atras de mirajul culorilor. O serie de pânze ale Domniei Sale se află în fondurile Muzeului Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu” din Chișinău, Muzeului de Stat „Lev Tolstoi” din Moscova, în sălile Muzeului de Artă din Cernăuți, precum și în colecții particulare din Republica Moldova, România, Ucraina și Rusia. Criticul de artă Doina Pungă surprinde în opera pictorului și scriitorului Mihai Prepelită un strigăt de revoltă, adresat lumii, amplificat de contrastele expresioniste ale picturii și de imaginile fantastice ale lucrărilor de grafică.

Activitatea sa multilaterală s-a bucurat, pe parcursul anilor, de aprecierea specialiștilor din spațiul românesc, dar și din țări precum Franța, Germania, SUA, URSS. Numele lui Mihai Prepelită figurează în importante tratate de istorie literară și în dicționare ale scriitorilor români, în volume de sinteză apărute în România, Republica Moldova, Ucraina, Marea Britanie etc.

E îmbucurător faptul că despre poezia sa s-au pronunțat doi poeți de seamă români – Adrian Păunescu și Ioan Alexandru. Primul a susținut că poezia omagiatului redă puterea de a spune și de a mântui a verbului românesc obosit de ipocrizie și de o practicare deșănța-

tă a duplicitarismului, al doilea a constatat că versurile sale sunt aspre și adânci, cu întrebări și răspunsuri la drama vieții de zi cu zi.

Unele lucrări epice s-au bucurat de atenția prozatorului I.C. Ciobanu, a savantului și scriitorului Grigore Bostan, a criticului literar Eliza Botezatu, precum și a criticului moscovit N. Rodicev și a literatului și traducătorului ucrainean M. Cișcevâi. Aceștia au remarcat caracterul realist al prozei, autenticitatea talentului, subliniind că romanul *Îmblânzirea curcubeului* (Chișinău, 1981) conține pagini memorabile din viața tragică a părinților autorului și a consătenilor săi pierduți în Siberiei de gheață, că în această pânză epică autorul a reușit să-și prezinte personajele într-o gamă largă de atitudini și manifestări.

Cunoscutul critic literar Ion Rotaru consideră că lucrarea *Gulagul românesc* este cartea-document prin excelență a lui Mihai Prepelită. Autorul ei s-a pronunțat despre Gulagul rusesc, Holocaust și alte victime ale totalitarismului.

Mihai Prepelită rămâne o individualitate creativă polivalentă, care poartă în ființa sa o mare dragoste față de litere, farmecul culorilor, vraja artei actricești și o profundă durere sufletească pentru dramele și tragediile care s-au abătut și se mai abat asupra neamului românesc.

Dumitru APETRI

>07 hitectiei lui Stalin. În fața criticilor occidentale, ei s-au dezvinovățit cu un argument: arhitectura monumentală corespunde tradiției rusești. Într-o intervenție cu totul strălucită, arhitecții italieni au demonstrat că arhitectura Moscovei nu se înscrie pe linia tradiției. Este o falsificare, mărită si ornamentată, a neoclasicismului italian. Joltosky – care a studiat și a trăit treizeci de ani la Florența și s-a întors de mai multe ori acolo, ca să-și învioneze ideile – a recunoscut până la urmă. Atunci s-a întâmplat ceva neașteptat: tinerii arhitecți sovietici au arătat proiectele respinse de cei care răspundeau de arhitectura stalinistă”.

Hrușcirov puse la bătaie bani grei pentru a arăta occidentalilor o Uniune sărbătorească și prosperă: în toate gările de pe teritoriul sovietic delegații sunt întâmpinați cu flori, cântece și fast deosebit. Márquez nu se lasă însă înșelat de aparențe și vede mult mai mult decât vor esticii să-i arate. Remarca scriitorului e surprinzător de plastică: „[Ț]ările socialiste [...] fac în așa fel încât delegații să găsească o națiune îmbrăcată în haine de sărbătoare, într-o prelungă duminică de cincisprezece zile. Eu nu voiam să cunosc Uniunea Sovietică aranjată ca să primească vizite. Trebuie să cunoști țările, ca și femeile, îndată ce se trezesc”. Delegații sunt purtați doar la întreprinderile fruntașe. Ceea ce înseamnă că liderii de la Kremlin arătau doar fațada țării, URSS fiind atunci un uriaș sat de tip Potiomkin. Șubrezenia sistemului transpare însă în multe locuri, reporteurul redând cu lux de amănunte câteva cazuri de acest gen. În primul rând, rămâne stupefiat că sovieticii fac calcule cu... abacul: „La o bancă din Moscova

mi-a atras atenția faptul că funcționarii, în loc să se ocupe de clientelă, păreau extaziați numărând biluțele colorate de pe o tăbliță¹. Mai târziu aveam să văd că fac același lucru gestionarii de restaurante, funcționarii din instituțiile publice, casierii din magazine și chiar si cei care vindeau bilete la cinema. Reținusem acest amănunt și eram dornic să-i aflu numele, originea și caracteristicile a ceea ce credeam că e jocul cel mai popular din Moscova, când administratorul hotelului unde locuiam ne-a lămurit: biluțele acelea colorate, asemeni numărătoarelor² pe care copiii învățau să socotească la școală, sunt calculatoarele folosite de sovietici”.

Hrușcirov lansase un slogan scris atunci pe toate gardurile și repetat în toate forurile: „Să ajungem și să întrecem America!” (mă mir că Márquez nu comentează acest moment). Eforturi deosebite făceau rușii mai ales în domeniul alimentar, fiindcă și agricultura, și creșterea animalelor rămăneau nerenabile, de aici și penuria permanentă în aceste ramuri. Visul sovietic era deci unul... american. Pentru a demonstra cât de „avansată” e Uniunea la producerea laptelui, delegația străinilor a fost dusă la o fermă de vaci unde mulsul se făcea în mod mecanizat. Márquez râde într-un dinte: „O femeie foarte grasă, debordând de sănătate [celebra *доярка* sovietică, tipaj prezent în permanență pe primele pagini ale ziarelor – e.l.], părea gata să ne arate mulgătoarea hidraulică pe care cei din colhoz o considerau drept ultimul succes în procesul tehnizării industriei laptelui. Era, nici mai mult nici mai puțin, un tub de cauciuc de irigator cuplat la un recipient cu robinet. Tubul avea un dispozitiv de aspirare, care funcționa conectat la un capăt la mamelonul vacii și la celălalt la robinet. E de-ajuns să deschizi robinetul pentru

ca forța apei să execute operațiunea pe care, în Evul Mediu, o făceau mulgătorii. Toate astea, firește, în teorie. În practică, acela a fost unul dintre momentele cele mai stânenitoare ale vizitei. Experta în mulgătoarele automate care deborda de sănătate n-a izbutit să fixeze dispozitivul pe mamelon, după ce s-a tot străduit un sfert de oră, schimbând aparatul și schimbând poziția vacii și schimbând, în cele din urmă, vaca. Și când, în sfârșit, și-a atins scopul, toți eram dispuși să aplaudăm fără răutate, bucurându-ne sincer că ieșiserăm victorioși din impas”.

Evident că reporterul e la curent cu succesele rușilor în domeniul cosmosului, știe că URSS e o forță militară de temut prin armele sale performante și își explică imediat de ce poporul simplu e atât de sărac: „Astfel, în timp ce femeile lucrează la șosele, s-a dezvoltat o industrie importantă care a făcut din Uniunea Sovietică, în patruzeci de ani, una din cele două mari puteri ale lumii, dar a fost neglijată producția de articole de consum. Când sovieticii au dezvoltat că au arme termonucleare, cine ar fi văzut vitrinele puține³ din Moscova n-ar fi putut să creadă așa ceva. Dar trebuia să creadă tocmai pentru asta: armele termonucleare sovietice, proiectilele lor spațiale, agricultura lor mecanizată, fabuloasele lor instalații transformatoare și posibilitatea titanică de a preface deșerturile în câmpuri de cultură sunt rezultatul a patruzeci de ani de încălțăminte ordinară, de îmbrăcăminte prost croită; aproape o jumătate de secol de cea mai cruntă austeritate”. Acest contrast între succesele tehnice și absoluta neglijență față de om devine șocant pentru toată lumea: „Procesul de dezvoltare inversă a pricinuit câteva dezechilibre, care îi fac pe americani să se prăpădească de râs. De pildă, puternicul TU-104, considerat drept o capodoperă

a ingineriei aeronautice, căruia nu i s-a dat permisiunea să aterizeze pe aeroportul din Londra pentru că psihiatrii englezi au decretat că ar putea provoca tulburări psihologice oamenilor din vecinătate, și care are serviciu telefonic între diferitele lui etaje, este însă dotat cu cele mai primitive veceuri cu lanț”. Urmează uimirea apoteotico-sarcastică a occidentalului în fața WC-urilor sovietice: „În materie de igienă, poate că episodul cel mai șocant a fost cel la care am asistat la întoarcerea de la colhoz, când ne-am oprit să bem o răcoritoare la un local în aer liber, în suburbiile Moscovei. Instinctul ne-a dus la serviciile sanitare. Era o platformă lungă de scânduri, cu o jumătate de duzină de găuri, deasupra cărora o jumătate de duzină de cetățeni respectabili făceau ce trebuiau să facă, pe vine, conversând cu însuflețire, într-o colectivizare a fiziologiei neprevăzută în doctrină”. Două decenii mai târziu nimic nu se schimba în acest sens: Marina Vladymir rămânea la fel de consternată când intra într-un „stabiliment” identic pe ușa cu inscripția F (vezi cartea de memorii Vladimir ou le vol arrêté).

Note:

- Traducere incorectă. Iată fraza în original: „En un banco de Moscú me llamó la atención que los empleados, en vez de atender a la clientela, parecían extasiados en contar las bolitas de colores de un bastidor”. Cuvântul *bastidor* are aici sensul de ramă, cadru, de regulă, de lemn, în care erau fixate vergelele de fier cu „biluțele” colorate ale abacelor.
- În original: *abacos*.
- În original: *escuetas vitrinas*, adică „vitrinele goale”. Rușii au tradus mai aproape de originalul spaniol: „скудные витрины московских магазинов”, ceea ce înseamnă „vitrinele sărăcăcioase ale magazinelor din Moscova”.

© N. RĂILEANU

BASARABIA LITERARĂ

O INCURSIUNE ÎN BOLGIILE POEZIEI REALIST-SOCIALISTE ROMANEȘTI

de RĂZVAN VOICU

Cartea de față nu este o antologie", scrie Eugen Negrici în *Avertismentul* care deschide volumul *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitație și propagandă în poezie* (1995).

Ar fi fost și extrem de dificil pentru o singură persoană să parcurgă munții de maculatură propagandistică produsă și importată (mai ales din URSS) între 1948 și 1989, cu atât mai mult cu cât uniformitatea dezolantă a reliefului l-ar descuraja și pe cel mai hotărât cercetător. Această absență definitivă a reliefului a fost cea care a impus îngrijitorului culegerii un criteriu de organizare tematico-structural impersonal, mai mult decât teama de resentimente sau vreun criteriu „umanitar” față de anumiți condeieri care, la ora respectivă, nu au manifestat niciun pic de umanitate față de confrății lor, aflați în situații delicate.

Eugen Negrici a recurs la „mostre” din cauză că, poezia de propagandă fiind singura poezie permisă, timp de mai bine de un deceniu, originalitatea ei tematică și formală a fost decăzută din drepturi, în favoarea inventivității combinatorice pe scheme și formule prefabricate.

Punct în care poezia realist-socialistă se întâlnește, neașteptat dar nu inexplicabil, după cum demonstrează criticul, cu literatura religioasă medievală (nu numai românească), în care norma era fidelitatea față de modele creditate ca atare. Plagiatul, de la cel disimulat („tematic”), până la cel propriu-zis, nu este condamnat, ba chiar este încurajat. Exact ca în textele medievale, o propoziție a lui Dan Deșliu: „Imperialism american, cădea-ți-ar bomba în ocean!” poate fi regăsită într-un context identic la A. Toma: „Agresor american, cădea-ți-ar bomba în ocean!” (sau cam așa ceva), însă nimeni nu s-a scandalizat, în epocă, de acest rapt.

Istoricul literar a ajuns la o percepție globală a fenomenului *poeziei de propagandă*, care mi se pare, în liniile esențiale, corectă, cu toate că, să recunoaștem, este șocantă prin plasticitatea ei. Comunismul a fost, spune în esență Eugen Negrici, o religie fără Dumnezeu, iar propaganda sa a încercat să preia structura manifestărilor mundane ale bisericii creștine, pentru a se plia pe acel palier al mentalului colectiv, în care vinovăția s-a convertit în rușine și biserica într-o instituție de caritate sau mondenă. Identificarea căpeteniilor comuniste (Lenin, Stalin, Gheorghe Gheorghiu-Dej) cu capul bisericii, Mântuitorul, este evidentă în toate creațiile poetice realist-socialiste.

Profesorul Negrici inventariază, în consecință, ca teme permise și, ulterior, „recomandate” poezilor, *biserica* (partidul), *întemeietorii* (Marx, Engels, Lenin), *eroii* și *martirii* (soldatul sovietic eliberator – citește „ocupant” –, martirii comuniști ai Doftanei). Tot acest arsenal propagandistic este pus în slujba făuririi unui *om nou*, care să poată spera la accesul în paradisul terestru, „visul de aur al omenirii”, într-un cuvânt, comunismul.

Singurul aspect istorico-literar remarcabil, în înțelesul pozitiv al cuvântului, în această antologie, altminteri, extrem de tristă, este postfața, pe care criticul a intitulat-o, ironic, *Scurt istoric al propagandei prin poezie* (*Cursul scurt!*). Miza ei este perspectiva structurală, fundamentată politologic. Plecând de la perspectiva comunismului ca religie din care a fost alungat Dumnezeu și de la evidența comenzii unice (și) în cultură,

Eugen Negrici sesizează că există câteva direcții precise pe care evoluează poezia propagandistică și de la care nu sunt permise abaterile. Toată poezia epocii 1948-1960 încapă în aceste câteva direcții tematice, concertate spre a transforma cititorul într-un fanatic al „cauzei”, iar poezia, într-o unealtă în mâna activiștilor politici.

O a doua observație care se cade făcută este aceea că supravegherea ideologică a fost mult mai drastică în cazul poeziei decât în cel al prozei. Deși, după cum observa îngrijitorul ediției, „puterea a contat pe vanitate, resentimente și arghirofilie” pentru a smulge adeziuni, cei care au făcut pactul cu diavolul au fost puțini. Toți ceilalți poeți, de la Blaga și Arghezi până la Ion Barbu și V. Voiculescu, au fost pur și simplu interziși, eliminați cu brutalitate din literatură și chiar din viață. În cazul prozei, a apărut în această perioadă un număr mic, ce-i drept, dar tocmai prin asta semnificativ, de opere necontaminate: *Bietul Ioanide*, *Moromeții I*, *Groapa* și chiar *Un om între oameni*, romanul mai puțin reușit (totuși, superior producțiilor calpe ale unui Gheorghe Cristea sau V. Em. Galan) al lui Camil Petrescu. Au existat faimoasele dezbateri despre personajul principal al romanului („cu pată” sau „fără pată?”), ceea ce dovedește măcar unele ezitări ale ideologilor „sensului unic” în cultură.

Nimic din toate acestea în cazul poeziei, arma principală a propagandei prin literatură. Care va fi fost motivul pentru care i s-a distribuit „nobilei” arte acest rol ingrat, e greu de spus. Se poate totuși vedea că poezia se preta mai bine circulației prin presa de partid (datorită dimensiunilor mai reduse), admitea mai ușor o lectură superficială, se putea memora și putea fi performată în cadrul manifestărilor „rituale” ale „bisericii” comuniste (rog să-mi fie iertată blasfemia!). De asemenea, capacitatea ei de a formula și de a inocula sloganuri, cu ajutorul prozodiei clasice, rimei și ritmului (impecabile, în poezia proletcultistă) a atras atenția profesioniștilor agitației. „Hai noroc, să trăiești, măi Tovarășe Plan”, scrie, plin de entuziasm proletar, Dan Deșliu, iar noi ne putem imagina fără greutate, astăzi, juisarea propagandiștilor la auzul acestei stupidenii. Vinovăția morală și literară a plăsmuirilor de utopii literare „roșii” este imensă, deoarece au furnizat paranoiei oficiale (de import) pro-

be că „se poate” și i-au întărit dorința irepresibilă de a merge tot mai departe în absurd. Dar chiar și între ei, între acești dinozauri ai poeziei de partid, vinovățiile se distribuie într-un chip atât de imprevizibil, încât înțeleg opțiunea lui Eugen Negrici pentru un criteriu structural de organizare a antologiei, în locul celui moral sau al mult mai greu aplicabilului criteriu estetic. Criticul refuză derizoria onoare de a fi judecătorul moral și estetic al unor autori care, astăzi, nu mai spun absolut nimic literaturii.

Sigur, antologia nu e perfectă. Ca în cazul tuturor antologiilor, cititorul poate acuza criteriul selecției și ponderea autorilor. Eu însumi sunt nedumerit de poziția aproape onorabilă pe care reiese că ar fi ocupat-o, în epocă, A. Toma, selectat cu o singură „poezie” (celebra *Silvester Andrei salvează abatajul*), când în realitate, el a fost de departe cea mai odioasă figură din poezia acelei perioade și, probabil, din întreaga istorie a literaturii române. Prezența sa cu un singur op în corpusul antologiei surprinde, cu atât mai mult cu cât Eugen Jebeleanu nu este „iertat” de aproape niciunul din compromisurile sale, apărând, prin comparație, un realist-socialist mult mai fecund decât A. Toma. Cred însă că scăpările antologiei (destule notabile: Gheorghe Grigurcu, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș) se datorează în cea mai mare măsură lehamitei criticului, imposibil de evitat la lectura unei literaturi de clișee.

Articularea coerentă a poeziei de propagandă într-un sistem de persuasiune (dublat, însă, discret de tancurile sovietice) demonstrează că, deși adeziunile unora dintre autori pot trece drept păcate de tinerețe, individuale, *comunizarea literaturii române*, ca fenomen de ansamblu, s-a bazat pe un plan elaborat până în detaliu.

Pe scurt, cred că, în absența remarcabilei postfețe, acest volum, care s-a vrut o expurgare a răului interior, ar fi riscat să devină cea mai tristă carte din literatura română. Adevărat cimitir al elefanților, el adună o zgură literară care nu mai servește decât, eventual, unor inutile revanșe.

O antologie de reeditat, cu micile corecții necesare după dezvăluirea dosarelor de Securitate ale unora dintre poeții care o alcătuiesc.

Și, evident, cu completarea ei basarabeană.

NOI APARIȚII • EDITURA ARC

HRISTINA DOROFTEI, MEMORIA ZĂBRELELOR

„Memoria zăbrelelor” este un eseu tulburător despre mărturisirile deținuților politici din România anilor 1944-1964. Hristina Doroftei analizează „rememorările clericilor” (N. Steinhardt, T. Langa, R. Wurmbrand, Iu. Hossu, M. Boilă, D. Bejan, N. Grebenea, L. Brânzaș, Z. Oancea, V. Anania), „rememorările laicilor” (I. Ioanid, G. Sarry, A. Neamțu, N. Mărgineanu, N. Păun, H. [Belu] Zilber, Fl. Constantin Pavlovici, G. Tomaziu, D. Bordeianu, O. Ghibu), dar și mărturisirile tortionarilor (I. Chertiție, T. Evghenie, Fr. Țandără). Prin comentariile pe care le face, autoarea creionează caractere, relatează stări și evenimente, scoțând la lumină o perioadă tragică din istoria noastră, ce nu trebuie uitată de nicio generație. **(EDITORUL)**

CRONICĂ LITERARĂ

MICROGALAXIA DIN PODUL CU JUCĂRII

de NINA CORCINSCHI

Amintiri de pe planeta M, de Doru Ciocanu (Cartier, 2017) e o carte a reveriei retrospective, așa cum e și cartea de poezii a DianeI Iepure *O sută cincizeci de mii la Peluze* (2011). O întoarcere a adultului în trecutul de copil, pentru a retrăi vraja acelei lumi și pentru a o recupera într-o nouă galaxie, a adultului nostalgic de „antecedentele ființei” sale, cum le numește Bachelard. Nu o recuperare la modul sentimental sau declarativ-patetic, ci ludic și sprințar. Tot un joc și acesta, dar deja un joc conștient și asumat, spre deosebire de cel inocent și spontan al copilului. Regula acestui joc, și în cazul DianeI Iepure, și în cel al lui Doru Ciocanu, e autenticitatea. Nu atât a faptelor, cât a atmosferei și a miřsmelor acestei atmosfere de timp magic, al începuturilor, când un vierme pare, în imaginația de copil, o fiară înfiorătoare, o băltoacă devine mlaștina care ascunde monștri, iar colbul de pe drum e prefăcut de o mașină în „nori cosmici” etc. Acest timp e dilatat și e fără frontiere. De aceea trecutul sare într-un viitor nedefinit, realitatea face corp comun cu fantezia, iar Băhrinești devine dintr-un sat prăfuit uriașa *planetă M*. Memoria afectivă a adultului păstrează nu atât fapta, întâmplarea, cât irizările ei magice în conștiința de copil, nu atât oameni, obiecte și lucruri în sine, cât amprente pe care le-au lăsat acestea în sufletul micului om. Aceeași amintire trezește reverberații diferite în percepția amicilor de cândva ai lui Doru sau se pierde cu desăvârșire în lumea adulților care

nu mai au receptori pentru a resimți gustul de miracol al copilăriei: „Băi Mircea, îl întreb, după ce am epuizat în trei fraze discuția despre ce mai facem. Mai ții minte tu balaurul cela cu trei capete care a mâncat un păianjen?”

Nu ținea minte. Zâmbea într-un dinte, crezând că-s beat și eu.
– Ci balaur?
– Acela din liliac. Cum, nu ții minte?
– Balauru’ din liliac?
– Da, băi, acela cu trei capete, din liliacul din țințirim, eram cu tine ș’ cu Alic!
– Începea deja să creadă că-l iau peste picior.
– Care Alic?
– Cum „care Alic”? Alic!
– Tu ci, ai belcă oari ci? Hă-hă!”

Pe această *planetă M*, limbajul personajelor pare extraterestru. Naratorul captează exact idiomul și formele colocviale ale limbajului de prin părțile Basarabiei. Raportat la limba română literară, acesta este aproape ilizibil (*gheaghea, jin, potrijești* etc.). Autorul încearcă să recupereze cât mai mult din cuvintele de cândva, care constituiau lumea sa și face chiar un inventar al obiectelor, în terminologia de atunci. Aici riscă să se împotmolească în detalii inutile. Atâta timp cât acest limbaj respectă ordinea organică a amintirilor participă la articularea autentică a unei lumi apuse, dar când evocarea devine simplu exercițiu de memorie, narațiunea se transformă în reportaj. La fel se întâmplă și în cazul când evocarea nu

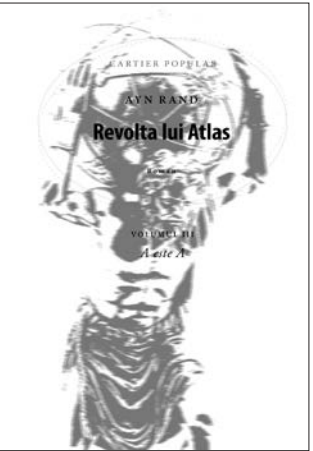
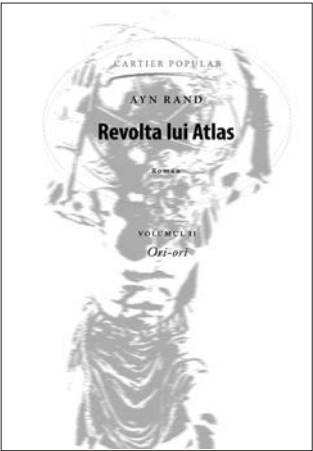
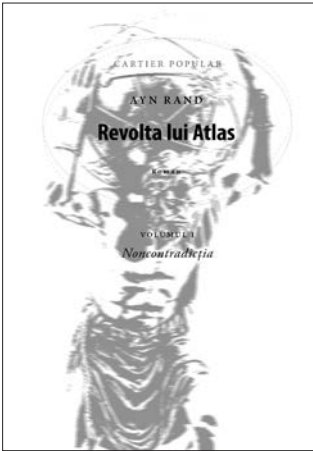
are aderență la prezent, cum e expunerea ca într-o carte de bucate a unei rețete de mămăligă, spicuită de pe google de narator și povestită în timp ce Tuca Andrei (din memorie) face o mămăligă (bănuim) cu totul după altă rețetă, de pe când google încă nu exista.

Cele mai bune texte sunt evocările în care trecutul și prezentul sunt interconectate printr-o suită de semne și semnificații. O rememorare de o deosebită vibrație sufletească și putere de sugestie este nuvela *Tata*. Geaca rămasă de la tata și purtată mai apoi de Doru devine la un moment dat o plapumă pentru un copil care se naște pe drum spre maternitate, în mașina protagonistului. Acesta, emoționat, o ajută pe pasagera adusă de întâmplarea destinului în mașina lui, să aducă pe lume copilul până la venirea ambulanței. Învelit în geaca lui tata, pruncul „se uită de sub geacă la mine și parcă-mi zâmbi. Mai mult cu ochii. Și, Doamne! ...Erau ochii lui tata! Și am înțeles, în acel moment, fără pic de îndoială, că era chiar el”. Afară începe o vântoaică asemenea celei din copilărie și atunci memoria afectivă a adultului reînvie o amintire-nucleu, unica pe care o știa de la tata: teama copilului de vântul care leagănă copacii. Și vocea acestui copil restabilește, peste 40 de ani, vechiul scenariu: „«Bati vintu», m-am gândit cu drag și cu bucurie, urcând în mașină. Apoi am adăugat, cu un zâmbet până la urechi: «Duluțu temi cupasi. Bati vintu, Duluțu temi cupasi»”. Rememorările sunt senine, umorul autorului le conferă o atmosferă de

show, în care detaliul cotidian devine uriaș și fantastic. Orice bucurie mică e percepută drept un eveniment mare, împlinitor în ordinea inițierilor existențiale. Bunica care-l cară pe micul Doru din băltoaca din mijlocul satului, în care se înglodase mai să se „înece”, e un scenariu de tot hazul unei copilării fericite, asemănătoare cu scăldatul lui Nică a lui Ștefan a Petrei („– Da, iaca am prins un peștioi de-un cot, ha-ha-ha”). Sau prima „revelație sexuală”, demonstrația reciprocă a ceea ce ascund doi copii, o fetiță și un băiețel, sub lenjeria intimă e de aceeași naivitate și candoare a primelor inițieri erotice, ca și în cazul aceluiași experiment al lui Păulică din romanul *Din calidor*, de Paul Goma.

Amintiri de pe planeta M. e o carte a primelor miracole pe care le trăiește copilul debordând de bucuria de a descoperi lumea. Dar încropită cu instrumentele scriitorului care are o conștiință postmodernistă a scrisului. În spiritul acesteia, cartea intertextualizează (nu întotdeauna inspirat și fericit) cu *Dicționar AuaFed 2*, 2015 de același autor, iar trecutul devine un Aleph, în termenii lui Borges, în care punctul atins (de acul patefonului din podul bunicilor) adună, fără a le confunda, stări, lucruri, ființe reale sau doar imaginate din „multitudinea de universuri existente”. Naratorul joacă livresc cu registrele temporale, dar și spațiale, intercosmice și intergalactice, având certitudinea că Băhrineștii și Mălăieștii copilăriei sale nu sunt nimic altceva decât buricul pământului și osia lumii, la fel ca și Mana lui Paul Goma.

NOI APARIȚII • CARTIER POPULAR

AYN RAND
REVOLTA LUI ATLAS (ROMAN)
VOL. I NONCONTRADICȚIA, TRADUCERE DE VLAD POJOGA
VOL. II ORI-ORI, TRADUCERE DE CRISTINA STANISLAV
VOL. III A ESTE A, TRADUCERE DE RADU SÂNDULESCU

EDIȚIA A DOUA

„*Revolta lui Atlas* este un elogiu adus vieții și fericirii. Justiția este necruțătoare. Indivizii creativi, urmărirea neabătută a scopurilor și bunul-simț își găsesc aici satisfacția și împlinirea. Paraziții care se îndepărtează mereu de scopuri și de rațiune își află sfârșitul, așa cum se și cuvine.”

Alan GREENSPAN

REFLEXE

ASTA-I POEZIE!

de ANA BLANDIANA

Spre sfârșitul anilor 1980 aș fi fost în stare să dau orice (nu-mi place să folosesc cuvinte mari, dar pe acest orice îl simțeam atunci într-adevăr ca pe o cumpănă de viață și de moarte) pentru ca să pot schimba ceva, să fiu în stare să inventez ceva prin care, cu orice risc, să se declanșeze schimbarea. Iar înspăimântătoare nu era nehotărârea, neputința de a face ceva, ci siguranța, certitudinea că, în absența solidarității, orice aș fi făcut ar fi fost în zadar. Orice act individual de împotrivire, oricât de spectaculos, nu putea spera decât cel mult să fie înregistrat de Europa Liberă. Torța vie din Poiana Brașov ne-a incendiat aparatele de radio, dar nu și dictatura. În singurătate Liviu Babeș putuse inventa libertatea de a muri, nu și solidaritatea.

Acest sentiment exasperant, de o neputință agravată de concluziile logice ale imposibilității. a fost împins până la paroxism în deceniul opt și a fost izvorul, motorul și explicația tuturor reacțiilor, acțiunilor și hotărârilor mele masochiste din anii 1990. „Solidaritatea este superlativul libertății” am spus în Piața Universității, definind relația dintre cei doi termeni care nu-și puteau asigura decât împreună eficiența. Recunoșteam astfel că tot ceea ce nu putusem să fac în absența lor eram obligată să fac după ce apăruseră, sau răspundeam și pentru ceea ce nu fusese posibil înainte.

Astfel a început deceniul meu de implicare civică totală în care am încetat să mai fiu scriitor nu pentru că nu mi-ar fi vut capul de gânduri și idei, ci pentru

că nu-mi rămânea nicio fărâmitură de timp ca să le pun pe hârtie, cei zece ani în care nu am publicat nici o carte, în care m-am interzis singură, ca scriitor, pentru o perioadă mai lungă decât cea în care îmi interzisera alții să public, cei zece ani pe care aveam să-i numesc mai târziu „o sinucidere provizorie”.

Desigur, versuri nu mi-am putut interzice să scriu, ele se scriau singure, pe bilete de autobuz, pe margini de ziare, pe dosul foilor acoperite cu proiecte de acțiuni sau cu schițe de proclamații, sau cu liste de semnături strânse pe proteste. Le scriam în timpul ședințelor sau mitingurilor, în avioane în drum spre colocvii internaționale sau în Dacii străvechi înaintând prin hârtoape spre „Dialogurile Alianței Civice”. Dar proză n-am mai scris, pentru că proza se scrie în liniște ore în șir și nu aveam nici liniștea, nici orele. Mi se întâmpla uneori să mă surprind visând ca la un paradis pierdut la ultimul an al dictaturii, când, interzisă și supravegheată, fără telefon, fără vizite, fără corespondență, nu ieșeam cu săptămânile din casă, mutându-mă doar când mă durea coloana vertebrală, de pe scaunul de la birou pe canapeaua cu perne și scriind pagină după pagină Sertarul cu aplauze.

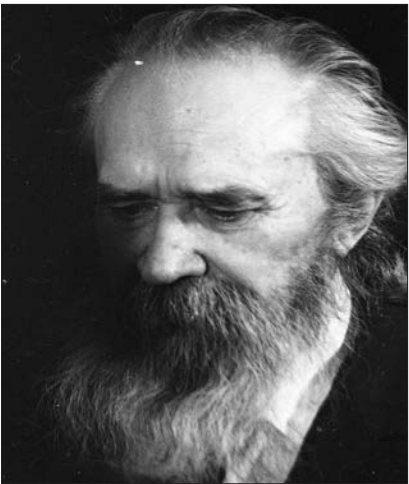
Prima carte pe care am publicat-o după revoluție, în martie 1990, *Arhitectura Valurilor*, fusese scrisă înainte (și predată chiar de mai bine de un an editurii). Cea de-a doua, *Soarele de apoi*, am publicat-o în 2000. Era un volum de poezii ca și cele care au urmat, în următorii lustri: *Refluxul sensurilor*, *Patria mea A4*, *Orologiul fără*

ore. La proză m-am întors însă mult mai greu. Abia în 2013 am publicat cartea – e adevărat că specială și masivă – „Fals tratat de manipulare” pe care o consider cea mai mare victorie a mea asupra mea, dovada indubitabilă că reîntoarcerea acasă, în mine însămi, a fost cu adevărat posibilă.

În deceniul în care nu am publicat nicio carte, cel mai greu mi-a fost să suport expunerea publică, lipsa de singurătate și faptul că privirile îndreptate spre mine nu mai căutau un scriitor. Și asta nu numai pentru că eu nu mai scriam, ci și pentru că pentru ceilalți nu doar cărțile mele, ci însăși literatura nu mai părea să aibă vreo importanță. Nicio clipă, însă, absolut nicio clipă nu am încetat să sper și să fiu convinsă că mă voi întoarce la scris, indiferent dacă pentru ceilalți scrisul mai însemna sau nu ceva. Niciodată nu mi-am pus întrebarea dacă „mai merită în acest moment să mai scriu?”, ci, indiferent cât de necesar și de important era ceea ce făceam în loc să scriu, m-am întrebat întotdeauna dacă nu cumva scriind aș face ceva nu numai mult mai important, ci și mai util.

Iar dacă mă întrebați ce m-a întristat cel mai mult din tot ce s-a întâmplat în țara noastră în ultimul sfert de secol, nu cred că aș greși sau aș exagera răspunzând că nimic nu mi se pare mai periculos și mai fără speranță decât faptul că pentru a numi ceva lipsit de rost și de sens, lipsit de profit și de oportunități, românii, despre care Alecsandri credea că s-au născut poeți, s-au obișnuit să spună, pe malul neantului, „Asta-i poezie!”.

FIRUL CU PLUMB

NICOLAI COSTENCO (1913-1993)

FINALUL LUI DON QUIJOTE

În jilt

Cavalerul
Tristei figuri,
Bătrân
De-i ies călții
Prin crăpături,
Cu ochi rătăciți,
Rostogoliți
În părți,
Iar stafiile din cărți
Se cațără pe pereți.

În grajd
Rosinanta
Îi cântă romanța
Și rîd de se prăpădesc
Măgarul
Și sluga –
Sancho Panza.

Bucovina literară, Cernăuți: casa lui Aron Pumnul, 2008

Bucovina literară, Cernăuți: bustul lui Paul Celan

POEZIE

TIMP FRACTURAT,
GREIERI
DE SEARĂ
de ILIE T. ZEGREA

ILIE T. ZEGREA S-A NĂSCUT LA 3 IUNIE 1949 ÎN S. SINĂUȚII-DE-JOS, RAIONUL HLIBOCA (ADÂNCATA), REGIUNEA CERNĂUȚI. ÎN 1979, A ABSOLVIT FACULTATEA DE FILOLOGIE (LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ) A UNIVERSITĂȚII DIN CERNĂUȚI. DIN 1969, ZIARIST LA „ZORILE BUCOVINEI”. DIN 1977 PÂNĂ ÎN 2009, REDACTOR ȘI ȘEF AL REDACȚIEI DE EMI-SIUNI RADIOFONICE ÎN LIMBA ROMÂNĂ A COMPANIEI REGIONALE DE STAT PENTRU TELERADIODIFUZIUNE (CERNĂUȚI) .
A DEBUTAT CU VERSURI ÎN 1963, ÎN PRESA DIN CHIȘINĂU.
VOLUME PUBLICATE (SELECTIV): „TIMPUL IERBILOR” (ED. CARPAȚI, UJGOROD, 1977), „NAVIGATOR ÎN SEPTEMBRIE” (ED. LITERATURA ARTISTICĂ, CHIȘINĂU, 1983), „CRINUL ÎN-GÂNDURAT” (ED. CARPAȚI, UJGOROD, 1986), „OGLINDĂ RETROVIZOARE” (ED. HYPERION, CHIȘINĂU, 1991), „SINGURĂTATEA APOCALIPSEI” (ED. EMINESCU, BUCUREȘTI, 1998), „CULTIVATORII DE ILUZII” (ED. TIPO-MOLDOVA, IAȘI, 2013), „DESCHIDEȚI FEREASTRA CĂ NINGE” (ED. LUMINA, CHIȘINĂU, 2014). PREZENT ÎN DIVERSE CULEGERI COLECTIVE ȘI ANTOLOGII DE POEZIE APĂRUTE LA CHIȘINĂU, BUCUREȘTI, IAȘI, KIEV, MOSCOVA. ESTE PREȘEDINTELE SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMÂNI DIN CERNĂUȚI, REDACTOR-ȘEF AL REVISTEI “SEPTENTRION LITERAR” DIN NORDUL BUCOVINEI.

BACH , LA PATRU MÂINI...

Aceasta e viața mea privată, (aș zice – dezacordată),
Cu arborele genealogic pe trei sferturi înfrunzind în pământ.
Dincoace de gardul cimitirului lumea e amărată de ciudată
Cercetându-mi pașii, încercând să mă extragă din cuvânt.

De-a lungul istoriei și plouă, și ninge, spălând triumful ghilotinei,
Cu alte știri din Țările de Jos ne ungem pe suflet – încă n-am murit?,
Îngânând o rugăciune, convingându-ne mereu cât de bine-i
În lanul cu profeți, lângă îngerul nostru păzitor, adormit.

Ca într-un poem de dragoste la geamul lumii e un fel de mirare
Iar în Regatul Toamnei ceața adie a împăcare, oricum,
Și intrarea noastră-n arenă ridică iarba-n picioare
Citindu-ne în priviri clorofila și genialitatea, postum...

Parfumul Singurătății șterge praful amintirilor din oglindă
Și în inima ta mai adie un fel de milă și adăpost.
În noaptea asta am cântat Bach la patru mâini, cu pianul în tindă...
Două ale mele... Dar celelalte două ale cui să fi fost?..

MULTVISĂTOR, DE-A DREAPTA CUVÂNTULUI
ATĂT AMAR DE TIMP FĂRĂ ION VATAMANU

„Căci eu de-acolo, din vecie,
Mai am a spune și a scrie.”
(Ion Vatamanu)

Pe ziua lui de ieri a crescut, tânără, ziua noastră de azi,
Și-i ardere de tot, și-i poruncă-n fața ochilor mei nomazi.

Prin feliile de văzduh lumina coboară (sau poate urcă), oricum,
E o mișcare la fereastra istoriei într-un veac de consum,

Un fâlfâit de aripi, un înger zis păzitor de viață, de moarte,
Un strigăt cât un destin, cheltuit de cuvinte, ce ne desparte...

Mă retrag încet în caligrafia literei, în înserare pe un peron,
Unde ne găsim în al cincilea anotimp, căzuți din oximoron,

Cu viețile împletite-n poeme pe Drumul Damascului, multvisători,
Niciodată cuminți, totdeauna pierzând descurcăreților, alteori

Lustruind lancea lui Don Quijote, sfârâind în aldine,
Numărând mărunțișul în buzunare... Vreme trece, vreme vine...

La capătul drumului, într-un loc neștiut de adierea vântului,
Îl văzurăm din nou, îngândurat, șezând de-a dreapta Cuvântului.

Îl vedem și-i auzim ruga tăcută, prin lumina frunzelor cum cerne
Ființa lui, îndurerată, veghind de-a dreapta Limbii Materne...

ULTIMUL CITITOR

Lui Anatol Ciocanu

El trece prin suburbiile magice ale unui Cuvânt
Dând orizont nemărginit Singurătății și florilor de cais,
Presărând cu întrebări și înțeleșuri diafanul veșmânt
Al literei, în așteptarea miraculosului scris.

Cu dibăcia albinei și insistența unui infanterist
Parcurge, cutremurat din adâncuri, liniștea și hârtia,
Reinventând spațiul suferințelor, plimbându-se, trist,
Printre fantomele bibliotecii din Alexandria.

Ultimul Cititor nu are măcar buletin de identitate
Și, când cade zăpada, urmele vapoase abia i se citesc
Pe străzi lăturalnice, pe lângă piețe aglomerate,
Cu sentimentul vinovăției pentru toți cei ce se grăbesc...

Din caierul viselor oare cât i-o mai fi rămas de tors?
O, de la capătul acelu fir nimeni nicicând nu s-a întors...
Și până la urmă lumea va rămâne cu o crimă
Perfectă, insolită, în armonie deplină, sublimă...

Nu-l deranjați... Mai are puțin, vreo câteva file
Cu iz decadent, smulse năprasnic de vânt.
Ați spus ceva? Și tu, nu mai plânge, copile,
Că, vezi, buzele lui parcă mai murmură, pecetluite de Cuvânt.

ȘI ACEST RĂSĂRIT ...

Și acest răsărit, Doamne, este bolnav de amurg...
La marginea lumii, cu Uitarea despletită la căpătâi,
Ascultăm înmugurirea secundelor sub zidul anticului burg,
Sperând că în cuvântul cel din urmă noi vom fi cei dintâi.

Pe alături trece Melancolia cu o floare la butonieră
Și dintr-o caleașcă ne cercetează un ochi dezmoștenit

De trecutul glorios al templierilor. În premieră
Briciul Memoriei lunecă somptuos pe obrazul unui poem lenevit.

Dintr-o orgă se desprinde ceva mlădios de bizantin
Precum ți-ai desprinde chipul din apele oglinzii, neînțeles,
Și numai vocea ta, mamă, limpezind mireasma de crin,
Și numai privirea mea, rătăcită, căutându-mă fără succes...

Voi degeaba așteptați o dezlegare a acestui prezent Nicăieri,
Și îngerii în zadar mășăluiesc prin grădina lui Demiurg,
Dacă de față nu mi se lipește mielul cu umedele-i nări,
Dacă acest răsărit este deja bolnav de amurg...

TÂRZIUL TRAGE CLOPOTUL DE PÂCLĂ

În memoria mamei

Târziul trage clopotul de pâclă
Și toamna, ghemuită, stă sub ușă.
Odinioară te vedeam tăcută
Plutind prin zodii triste, de cenușă,

Cum decupai din carnea mea suflarea –
Proprietara zilelor pierdute –
Trecând la cheltuieli înstrăinarea
Ce dă în plâns și-ar vrea să mă sărute.

Să cer iertare cui? Din veacuri sparte
Un țipăt răgușit mă ținutuește
De capătul privirii ce desparte
Iarna de gândul ce greșește.

Copil cândva, strâng visele-n batistă,
Și-ngenunchez în șoapta ce mă cheamă,
Și-ncerc să spăl, în seara asta tristă,
Picioarele unui cuvânt doar: MAMĂ...

LECȚIA DE CALIGRAFIE

Oho,
Cum trebuia să lunece penița pe hârtie
Și cum trebuia rotunjită fiecare literă, măi Ilie...

Și fiecare cuvânt avea o mireasmă deosebită
Râscolindu-mi tăcerea tăcută, neprihănită...

Vântul întorcea în grabă filele calendarului, scrise,
Troienite cu păreri de rău, cu (sin)ucisele noastre vise

Și stoluri de îngeri tot numărau zilele, pe apucate,
Găsindu-le aceleași cusururi și mereu întristate,

Înstrăinate și fără nici o scăpare,
Fiecare cu siberia sa, cercetată la lumânare,

Până ajungea statuie, istorie de două parale,
Racordată la viață și moarte, în părți egale.

Și tocmai când am atins perfecțiunea, se pare,
Fiind chemat la rampă în aplauze și reflectoare,

Constat că retranscrierea numelui, chiar la infinit, pe o filă,
Nu-ți poate schimba viața, din poruncă sau milă,

Iar lecția, însușită atât de stăruitor, de caligrafie,
Este timpul nostru surpat sub zădărnicie,

Și toate se împlinesc și se repetă și azi mereu
Din caierul zilelor, tors cu grijă de Dumnezeu...

BEETHOVEN CEL SURD SAU VIAȚA MEA DE SOLDAT

Cineva calcă din nou pe gâtul realității și roua
Se pierde-n tristețile inserării și-n Pustiu vorbele mele dispar,
Și în timp ce Universul respiră prin *Simfonia a noua*
Europa se schimbă la față cu urmașii perșilor, visând în zadar

Să vină *celălalt* cu metafora turnului de fildeș în spate,
Să mediteze și el la căpătâiul acestui imaginabil drum,
Cu țeasta lui Yorick, cu lacrimile încărunțite-n identitate...
Da, și cu lacrimile noastre ce brăzdează istoria și acum...

Inscripții vechi din zidurile antichității se răscoală
Și curg veneții pe canalele pline de mâzgă din continent...
Mai aduceți băutură aleasă, cupa lui Socrate e goală,
Și timpanele lui Beethoven au răgușit – ultimul lui argument.

O răceală cu straniu gust dă târcoale prin spații
Și înmugurite altare din Anno Domini vâslesc din greu pe uscat.
Ca nisipul în mare se destramă imperii și fostele grații,
Ca nisipu-n clepsidră, mamă, se scurge viața mea de soldat.

SONET

Fior însingurat prin întristare
Pe lespezi reci în templu se resfiră
Abia simțit, prin coardele de liră
Și colbul cosmic, fără îndurare...

Dureri adânci din neguri lungi conspiră
Într-un complot cu glorii trecătoare
Și nici nu știi din care zid răsare
Umbra icoanei care ne respiră.

Să evadezi din timp nu se mai poate,
Nădejdlile prin spații să le vânturi
Mai înotând prin mări de lașitate...

Se surpă clipa-n înnoptate rânduri
Că-ntre se poate și-atât nu se poate
Chiar Bunul Dumnezeu căzu pe gânduri...

IARBA VERDE DE ACASĂ

Pendulul inventat de timpul furișat
Între disperarea și amintirile mele din sat,
Împinge clipele devastate de priviri indifferente
Lăsând abia văzute nevăzutele amprente –

Semne ale rușinii, nădejzii și iertării...
Bătăile inimii mele pe sub poalele inserării
Traversau demnitatea verde a ierbii de acasă...
Și era iunie, și era vreme de coasă...

Cu fața lipită de geamul cicatrizat al istoriei
Înfig ace sub unghiile fine ale memoriei,
Încercând să decodez , să scot mărturii
Uitate sub pulberea jocului nostru de copii,

Ofilit de al treilea cântat, spre dimineață,
Cu trecutul suspect al îngerilor, aici de față...
La capătul cărării o lumină-n purpur se-ndeasă
Peste acest poem, dezbrăcat în iarba pândită de coasă...

TIMP FRACTURAT, GREIERI DE SEARĂ

Și ți-am zis: livrescul și ludicul mă împresoară –
Timp fracturat și greieri de seară,

Cu imperii sabotate de secundele înghețate
În arborele biblic al cunoașterii pe apucate.

Și ți-am zis: grecii antici leagă firul istoriei
Într-un burg burdușit cu miturile gloriei,

Sub perdeaua memoriei încălzită la olimpicul foc.
Eu de-acum –nu, tu – dacă ai un pic de noroc...

Și ți-am zis: nu pot să știu dacă e bine sau nu
De voi lăsa totul prin testament, după cum știi și tu:

Privirea lui ruptă, cu ADN-ul strecurat într-o doară,
Cu Timp fracturat și greieri de seară...

SEMN DE CARTE

MEMORIA VIE A REFUGIULUI

de NICOLAE DERGACI

Două antonime — „dulce-amar” — structurează osatura memoriilor, evocărilor și aducerilor aminte ale unui intelectual român de viță veche, trecut prin două refugii, unul în 1940, altul în 1944.

Memorialistul Sergiu Flondor, deși născut la Cernăuți, e basarabean prin tradiție. Străbunii lui, începând cu acel Vasile Flondor, născut în 1796, au ținut în Basarabia moșii întinse în satele Hlina, Cupcini, Vălcineț, Cobălcei (lângă Securenii, Ucraina) etc. Dar neamul Flondor e mult mai vechi, unii descendenți ai acestei familii aristocratice au avut misiuni de onoare la Curtea domnească a Moldovei medievale. Despre acest neam amintește și Ion Neculce în cronica sa.

Urmații lui Vasile Flondor au rămas pe moșiile lor de pe teritoriul Principatului Moldovei ocupat de ruși și au creat spița basarabeană a Flondorenilor, dar n-au întrerupt relațiile cu rudele lor din Țară și din Bucovina de Nord de sub stăpânirea Habsburgilor austrieci. După reforma agrară din 1922-23 latifundiarilor Flondor din Basarabia s-au retras la Hotin și Cernăuți, continuând să țină părți de moșii în Basarabia. De menționat că Sergiu Flondor, autorul memoriilor, s-a născut în Cernăuți pe strada... Flondor, denumită în anii interbelici în cinstea omului politic Iancu Flondor, care a jucat un rol decisiv la Unirea Bucovinei de Nord cu Patria-mamă în 1918.

Ajuns la vârsta deplinei maturități, Sergiu Flondor a privit la șirul anilor trecuți, făcând popas cu cugetul mai întâi la anii copilăriei și tinereții, și a descifrat din interior viața de zi de zi a unei familii aristocratice, recuperând *memoria familială*, cum a numit această recurs profesorul Ștefan S. Gorovei din Iași.

Cu nostalgie își amintește Sergiu Flondor de sărbătorile Paștilor, Anul Nou, dar mai ales de festivitățile de Crăciun. În familia lui Dimitrie Flondor copiii încercau o trăire aproape religioasă a respectului față de părinți și bunici.

„N-am să uit niciodată acele momente neasemuite de sărbători. În Biblioteca, lângă pianină, se instala un brad uriaș, care se înălța până la tavan, cum n-am mai văzut niciodată, împodobit cu sute de jucării, dintre care multe meșterite de tata... și ghirlande multicolore* (pag.73).

Poate cele mai inspirate pagini, mai nostalgice, ale cărții sunt cele des-

pre vacanțele de vară, despre odihna reconfortantă a întregii familii, care, de regulă, de deplasa la moșia unei rude din satul Cupcini de lângă Edineț. Auto-
rul își amintește de conacul din Cupcini înconjurat cu plante ornamentale, unde musafirii nu lipseau, mai ales, în timpul verii.

Copiii aveau un hobby, nu mai puțin atractiv: pescuitul în apa pârâului Ciuhur. „Eram atras mai ales de Ciuhur, unde mergeam la scăldat în apa liniștită, dar care în unele locuri era destul de adâncă. Erau și porțiuni unde apa avea câțiva centimetri și era atât de limpede încât puteai să vezi nisipul de la fund. Pe aici trecea din când în când câte un peștișor, obleți sau țipari de diferite mărimi. După ce mă săturam de scaldă, puteam să pescuiesc cu o undiță improvizată” (p. 373). Unde ești, Ciuhure, cu apele tale, altădată limpezi ca lacrima?

Dar tot într-o zi de vară cursul normal al vieții familiei Flondor fusese strivit și sugrumat de acel iunie 1940, când trupele sovietice au forțat Nistrul și Prutul și au ajuns în Basarabia și Bucovina. Nori grei, fioresi s-au abătut asupra teritoriilor ocupate și bătătorite de ciubota rusească.

Despărțirea rapidă de Cernăuți a fost nespuse de dureroasă. Cu bagajele împachetate în două geamantane pe care le ducea tata și cu micuțul Luț în brațele mamei familia porni spre gară, în casă rămăsese provizoriu bunicii. Pe străzile pustii nu circula niciun tramvai, au urmat momente apăsătoare traumatizante de așteptare. Dar norocul nu-i părăsise cu totul. În disperarea ce-i cuprinsese pe toți membrii familiei își făcuse apariția o trăsură liberă. Vizitiul ei era o veche cunoștință a lui Dimitrie Flondor, capul familiei.

„Ne-am imbarcat în grabă în birjă și am pornit spre gară, mărturisește autorul amintirilor. Am trecut de catedrala de pe strada Regina Maria și am ajuns în Piața Unirii... Urmându-ne drumul spre gară, am fost întâmpinați de un grup destul de numeros, format în majoritate din tineri evrei răzvrățiți, dar și din derbedei cu figuri amenințătoare, agitând steaguri roșii, proferând injurii și cântând „Internaționala”. Grupul destul de compact se îndrepta spre Piața Unirii, amenințând să bareze drumul trăsुरii... La vederea trăsुरii care se apropia cu mare viteză, manifestații s-au dat la o parte, speriați. Ajunși la gară, ne-am pomenit în mijlocul unei

agitații de nedescris: o lume pestriță, disperată și mai ales dezorientată, cu bagaje în mâini, nu-și găsea locul.” (p. 93)

A fost un spectacol trist această desprindere din cuibul părintesc, o mare nenorocire care s-a abătut asupra oamenilor pașnici. Refugiul a fost primul, dar nu și ultimul, când familia a părăsit locurile dragi inimii.

Cu durere în suflet își amintește Sergiu Flondor, care împreună cu familia sa a purces pe drumul cu hopuri și scaieți al pribegiei în propria țară. Numele vechi, proveniența nobilă, titlurile de noblețe au devenit o povară pentru familie numai din cauza că aparținea unei clase sociale considerată primejdioasă de regimul comunist instaurat prin violență.

Calvarul refugiului în adâncul țării a marcat puternic viața nobililor români din provinciile cotropite, adaptarea la o noua situație foarte precară, lipsurile materiale au solicitat eforturi încordate, prezență de spirit din partea celor strămutați din cuibul părintesc.

Autorul e sincer la evocarea datelor și evenimentelor, care s-au produs cu mulți ani în urmă. Peste unele deja s-a așezat colbul tăcerii și al uitării. Sub pana lui cele două refugii parcă au reînviat miraculos. Unele amănunte par la prima vedere neînsemnate, dar luate în ansamblu, ele conturează, fie și parțial, istoria zbuciumată din secolul trecut cu seisme sociale inițiate de doi tirani, unul brun, altul roșu, ambii preocupați excesiv și obsedant de gânduri criminale de stăpânire a lumii prin violență și crime contra umanității. La toate fazele vârstei sale Sergiu Flondor nu s-a putut împăca cu gândul că a fost dublu refugiat, dar încă în tinerețe a înțeles, cu tristețe, că anii copilăriei sale au rămas undeva în trecut, ca un paradis pierdut. Iar întoarcerea acasă după al doilea refugiu, din nefericire, așa și nu s-a produs.

Cartea amintirilor lui Sergiu Flondor ne predispune la meditații profunde asupra tragismului și nedreptăților, asupra represiunilor, prin care le-a fost dat să treacă multor oameni fără pic de vină, dar supuși oprobiului de un regim inuman înarmat cu faimoasa și falsă teorie falimentară a luptei de clasă. Evocările sunt supuse cu grija colecționarului pasionat de date și evenimente cruciale din istoria recentă.

Nici refugiile, nici represiunile n-au avut puterea să nimicească o familie de vechi aristocrați cu blazon, care și-a purtat cu demnitate crucea destinului vitreg prin hățișurile istoriei. Ea a rezistat prin cultură aleasă, educație, prezență de spirit, inteligență, patriotism, prin respectul exemplar dintre copii, părinți și bunici.

Timpul, judecătorul nostru cel mai obiectiv, cumpănește cu justețe evenimentele istorice, uneori chiar incredibile prin cruzimea lor, găsindu-le locul cuvenit și aprecierea meritată. Fărădelegile au fost nemiloase, crude și inumane, dar regimul totalitar, care le-a inițiat și promovat cu insistență, încă nu a sucombat în conștiința unor oameni, deși s-au scris multe pagini, s-au purtat discuții, s-au organizat conferințe științifice despre gulag, deportări, refugii, s-au editat memorii ale martorilor oculari, ale celor care au supraviețuit ca prin minune. Se vor mai scrie încă multe file înfricoșătoare, cărți, studii de istorie. Dar nicidecum nu va fi prea mult!

***SERGIU FLONDOR
DULCE-AMAR. POVESTEA UNUI
REFUGIAT DIN CERNĂUȚI**

**COLECȚIA
„ISTORIE CU BLAZON”,
BUCUREȘTI, GRUPUL EDITORIAL
„CORINTBOOKS”, 2017**

SCRISORI DIN DIASPORA

FESTIVALUL LITERAR „VASILE LEVIȚCHI”

Inițiat cu un an în urmă, în ziua comemorării poetului Vasile Levițchi cu ocazia celor 95 de ani de la naștere, Festivalul literar care îi poartă numele a adunat și de această dată în sala de festivități a Liceului „Mihai Eminescu” din Carapciu, raionul Hliboca, un număr mare de admiratori ai cuvântului artistic. Manifestarea ce a avut loc la 11 noiembrie curent a fost deschisă de domnul Eugen Tovarnițchi, directorul Liceului, care a subliniat necesitatea și importanța organizării unor asemenea acțiuni în mediul școlar pentru păstrarea limbii materne, a culturii și spiritua-lității noastre naționale. „Eu sunt român și vorbesc românește oriunde mă aflu, a menționat el. Fie că sunt acasă, în familie, fie că sunt la serviciu, că mă aflu în sat, în raionul nostru sau în regiune. Eu sunt acasă la mine. Și tot ce pare întâmplător, să știți că e dirijat de undeva, de sus, din ceruri”.

Scriitorul Ilie T. Zegrea, pe post de moderator al manifestării, a subliniat faptul că festivalul constituie un model de cinstire și comemorare a unei mari personalități bucovinene, recunoscută pentru merite deosebite nu numai în Bucovina, ci și în România, în Republica Moldova, unde a locuit în ultimii ani de viață.

Ca o continuare a acestui gând a fost și mesajul domnului Edmond Neagoe, consul la Consulatul General al României la Cernăuți. „Mă simt onorat, a menționat el, să particip la cea de a doua ediție a festivalului, care se desfășoară în acest templu al științei și culturii – Liceul „Mihai Eminescu” din minunata localitate de pe valea Siretului care se mândrește cu cele două personalități marcante ale ei: Vasile Tovarnițchi, directorul-fondator al instituției de învățământ, și poetul, omul de cultură Vasile Levițchi. Comemorarea lor este o datorie și un act de demnitate din partea dumneavoastră,” a conchis el.

Poetul Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, fost student al profesorului universitar Vasile Levițchi, iar mai apoi și bun prieten al acestuia, a subliniat rolul pe care l-a avut Levițchi în instruirea, educația și formarea unei întregi generații de scriitori din care fac parte astăzi Ilie T. Zegrea, Simion Gociu, Vasile Tărățeanu, Ștefan Hostiuc, regretatul Ilie Luceac ... „Vasile Levițchi a constituit pentru noi toți un adevărat model de comportare, de demnitate și curaj”, a subliniat el, îndemnându-i pe profesorii de astăzi de

la Liceul din Carapciu să continue cauza celor doi mari dascăli bucovineni: Vasile Levițchi și Vasile Tovarnițchi.

„Cred că ar trebui, a subliniat Arcadie Suceveanu, ca personalitatea scriitorului și profesorului Vasile Levițchi să fie celebrată și la catedra de Filologie Română și Clasică a Universității cernăuțene, instituție unde el a activat mai mult de un deceniu, dăruind tinerei generații din vasta sa cultură literară națională și universală”. Totodată, el a propus ca în curtea casei părintești, casă care s-a păstrat destul de bine și care este îngrijită actualmente de rudele poetului, să fie instalat un bust al lui Vasile Levițchi, idee susținută imediat și de alți vorbitori, printre care îi amintim pe Vasile Tărățeanu, Mircea Lutic, Ștefan Hostiuc... De altfel, criticii literari Ștefan Hostiuc și Ștefan Broască au schițat și un portret literar deosebit de plastic și expresiv al poetului, eseistului, publicistului și traducătorului Vasile Levițchi, punând în evidență relația sufletească a poetului cu baștina și cu oamenii locului. Scriitorul Mircea Lutic, coleg de redacție cu Levițchi, a amintit câteva momente din munca de ziarist a lui Vasile Levițchi, fondatorul și primul redactor al ziarului „Zorile Bucovinei”, publicație care astăzi, din păcate, se îndepărtează tot mai mult de modelul conceptual de presă al ziaristului și scriitorului Vasile Levițchi. El a menționat și talentul de traducător al celui omagiat, care l-a ajutat pe tânărul scriitor și ziarist pe atunci, Mircea Lutic, să deschidă ușile mai multor edituri din Chișinău.

Fostul student al profesorului Levițchi, ziaristul Vasile Carlașciuc, și Nicolae Șapcă, vicepreședinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, redactor-șef al săptămânalului „Monitorul de Hliboca” și consătean cu poetul, au scos în evidență calitățile lui Levițchi ca om public, cu impact direct asupra vieții cotidiene a românilor din nordul Bucovinei. Domnul Șapcă a menționat, bunăoară, că Vasile Levițchi a fost primul președinte de onoare al Societății „Mihai Eminescu”; iar noi am mai adăuga că a fost primul și ultimul, ales la o adunare generală a membrilor societății.

O altă consăteană a scriitorului Vasile Levițchi, Aurica Bojescu, și-a amintit cum părinții ei, care erau vecini cu părinții poetului, atunci când acesta revenea acasă la sfârșitul săptămânii, nu mai conteneau să discute cu el pe cele mai diferite teme, începând de la

treburi țărănești și ajungând la probleme din domeniul culturii naționale.

Cei prezenți la manifestare au ascultat cu multă emoție mesajul transmis de domnul Dorin Popescu, fost consul la Consulatul General al României de la Cernăuți, președintele Asociației „Casa Mării Negre” din Constanța, care a menționat că împreună cu soția sa, Dorina, sunt alături de bucovinenii ce-l comemorează astăzi pe cel care a fost poetul, profesorul și omul de omenie al acestui ținut atât de frumos, încărcat de istorie națională și având personalități marcante cu care se poate mândri în întreaga lume.

Evident, manifestarea nu ar fi avut farmecul ei deplin, dacă la crearea atmosferei de armonie ce a dominat în sala de festivități a Liceului nu ar fi contribuit colectivul pedagogic și elevii, care, conduși de doamna profesoară de limba și literatura română, Elena Gh. Tovarnițchi, de doamna profesoară de muzică, Elena A. Tovarnițchi, au făcut ca noi toți să simțim cu adevărat atmosfera satului Carapciu, cu spiritul lui și tradițiile păstrate din strămoși alături de o limba curată, melodioasă. Versurile poetului Vasile Levițchi, declamate cu dragoste și talent, gândurile și sentimentele elevilor privind personalitatea scriitorului, exprimate în încercările literare ale câtorva eleve, precum și cântecele interpretate au trezit în ini-

mile fiecărui om prezent în sală emoții sincere și respect pentru străduința acestor copii. În special, vrem să-i amintim aici pe elevii Elena-Maria Luchiniuc, Irina Iaremcu, Vasile Sucevean, Antonina-Loredana Timciuc ș.a.

Cea de-a doua ediție e Festivalului literar “Vasile Levițchi” a demonstrat că personalitatea poetului, a omului public și a omului de omenie care a fost Vasile Levițchi constituie o axă a vieții culturale și spirituale bucovinene, în jurul căreia gravitează și astăzi lumea de bine, ea fiind un model pe care încercă să-l urmeze cei mai mulți dintre tinerii care gândesc și simt românește. Iar Bucovina, prin cele câteva personalități marcante pe care le-a dat culturii și literaturii noastre naționale, începând cu Mihai Eminescu, Ciprian Porumbescu, Mircea Streinul, Vasile Levițchi, Ion Vatamanu și terminând cu asemenea profesori ca cei de la Liceul din satul Carapciu pe Siret sau din alte localități, unde limba română răsună în fiecare zi în fiecare școală, din cele câte au mai rămas, dă semnale clare că românismul încă e la el acasă. Iar noi trebuie să facem ca el să devină mai puternic și să ne fortifice în fața oricărei încercări de asimilare.

I. TUDORAN

FOROGRAM | NICOLAE RĂILEANU

Vasile Levițchi împreună cu Grigore Vieru și Aureliu Busuioc, 1985

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

LUMEA DE HÂRTIE A TAMAREI CARAUȘ I MARGINALII

de MIRCEA V. CIOBANU

Dacă eseu e o specie a prozei, atunci Tamara Cărauș e un prozator cu acte în regulă. Pornind de la teoriile sociologice moderne, conform cărora conflictul există dacă nu în chiar natura lucrurilor, atunci în evoluția lor sau – ca variantă ultimă – în procesul de cercetare a acestora, autoarea creează intrigi și suspansuri de care o pot invidia ficționarii. Titlurile cărților ei anunță intrigă și dramatism prin chiar titlul lor. *Tzara mea* creează o situație de conflict prin ambiguitatea termenilor; *Bântuiți de Derrida* dramatizează atât forma deconstructivistă de cunoaștere, cât și impactul tulburător (să zic: turbulent?) asupra cercetătorului; *Capcanele identității* scoate din zona de confort tocmai visul-scopul cercetării. În fine, *Limba de hârtie** este, deopotrivă, un termen modern, supra-realist și constructivist-mecanic, dar și unul postmodernist/ decadent și – iarăși – implicit nesigur.

Cartea (povestea) e chiar o continuare la istoria capcanelor pe care ni le-ar întinde certitudinile. Toată narațiunea e autobiografică... dar contraforturile sunt livrești. Cărțile citite cândva de autoare (cărțile „la temă”) provoacă și declanșează mecanismul mărturisirilor, confesiunilor. Sunt un pandant necesar, temperând emoțiile memoriei, structurându-le, iar pe de altă parte testându-se și... deconstruindu-se reciproc. Dacă ar fi să respectăm toate condițiile jocului (jocul de-a greșelile & consecințele) propus de autoare (or, nu în zadar ziceam de o specie a prozei: cartea e un joc de idei și de cuvinte), ar trebui să luăm ca moto o frază din Prolog: „... un text despre greșeală nu poate fi lipsit de greșeli”. Sau poate, mai dramatic, mai poetic și mai suprarealist: „limba îmi fugea de sub picioare”. Povestea, privită ca narațiune tradițională, cu toate fazele ei active și cu toate digresiunile, se conturează astfel: eroina/ naratoarea, o elevă eminentă, exemplară în toate, delegată să ia cuvântul la toate careurile și întrunirile școlare, duce un fel de jurnal de perfecționistă, intitulat „Caiet de calificare culturală”. Își programează pașii auto-perfecționării și-i monitorizează strâns, punctual. Conflictul le constituie, ca în orice poveste, devierile de la normă și

penalizarea acestora. Dramatismul adevărat însă al situației (al situațiilor) este că norma propriu-zisă, absolut kafkian, nu există. Mai precis, fiecare secvență cu norma ei, în răspăr direct cu anterioara. Simplu spus, faci eforturi uriașe ca să corespunzi pe un palier, dar urci sau cobori un etaj și pe alt palier ești pedepsit tocmai pentru ceea ce ai însușit cu brio în alt loc.

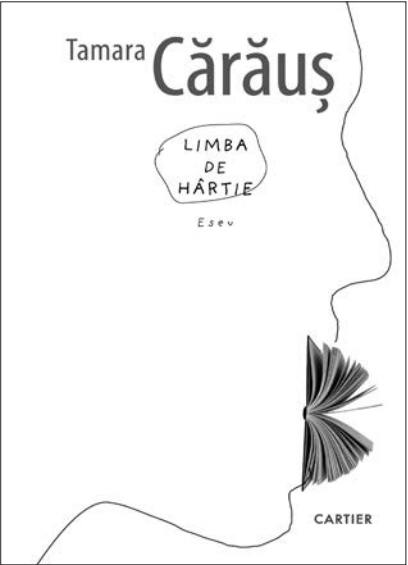
Iar acolo unde nimeni nu impune reguli și criterii de performanță, și le impune naratoarea-personaj. O fază dramatică și amuzantă – pentru mine – e citirea absolut perversă a *dicționarului explicativ* (care părea, mai curând, un dicționar al unei limbi străine sau unul de neologisme, pentru autoare și mediul ei cuvintele notate fiind un fel de neologisme radicale, dacă nu barbarisme), copierea cuvintelor necunoscute, savante și ciudate, precum și însușirea acestora, instrumentalizarea unui nou limbaj – pornind de la dicționar, nu apelând la el în cazurile necesare. Nu aș vrea să deschid un subiect care merită pagini multe, dar – privind în esență – definițiile din dicționar sunt niște convenții. Niciun obiect numit de cuvânt din dicționar, în realitate, nu are sensul pe care i-l dă dicționarul. Sensul cuvântului de dicționar este egal cu formula matematică abstractă. Dar nu mă voi opri la acest aspect, doar voi atenționa asupra pericolului exagerării rolului formulelor, schemelor și convențiilor. Și asupra aplicării mecanice, care, conform lui Bergson („*du mécanique plaqué sur du vivant*”) naște ridicolul. Deoarece faza de maturizare a autoarei/ personajului se produce în anii deșteptării naționale (ai revenirii la alfabetul românesc, ai lecturilor din cărțile românești, ai studiilor în România), perfecționarea trece prin faze dramatice, uneori nostime, alteori absurde. O eternă confruntare dintre „limba mamei” (dialectală, accesibilă, caldă, nepretențioasă) și „limba maternă” (cultă, rece, pretențioasă și arogantă, cântată și studiată) face, propriu-zis, intriga centrală a cărții. Reținem și acest moment al perfecționistului patologic: într-un moment, legat de evenimentele din 1989, dorința particulară a autoarei „caietelor de calificare culturală” de a vorbi o limbă

frumoasă e dublată de o dorință (socială) de a contribui la cultivarea ogorului limbii conaționalilor. Adică drama e asumată, nu e accidentală. O adevărată tragedie e legată de teama de calchieri (din limba rusă, în primul rând), calculul lingvistic fiind „dușmanul cel mai mare” al limbii române. Și tocmai când însușirea lecțiilor de limbă (dar nu numai) îi deschid eroinei accesul în mediile lingvistice cultivate, se produc derapaje pe loc gol. E amuzant, spectaculos și incredibil cazul povestit de autoare, când cineva a spus despre un altcineva, decedat, că „s-a prăpădit”, iar protagonistul a râs, înțelegând (moldovenește) că „s-a pierdut, s-a rătăcit”. O scenă anecdotică într-un discurs dramatic (și context tragic). Iar alături, o altă scenă dramatic-amuzantă provocând râsul umilitor nu din cauza sensurilor înțelese diferit, ci, dezarmant de obijduitor, „de felul cum vorbești”.

Un spectacol suprarealist este cel de la spitalul în care personajul se manifestă prin două discursuri: unul în starea de in-conștiință („sub narcoză”), rostind ceva „în limba mamei” (gen: „dutfadiișiacâțoidaunaamuș”), altul corect sub toate aspectele, în starea de trezie, derutând colegele de salon prin aceste discursuri atât de izbitor contrastante. Scena însă nu a amuzat-o, ci a înspăimântat-o: „limba mea e o spoială pe care o spulberă un anesteziec chinezesc.” Îmi notez o serie nu doar de întâmplări amuzante, ci și de alte exerciții pur-estetice. Frumoasă opoziția: limba mamei (cea însușită natural, acasă) – limba maternă (cea învățată îndârjit). În context, trecerea de la *limba mamei* la *limba maternă* a avut costuri și sacrificii mari. Frumoasă povestea despre visul de perfecțiune a limbii... care conduce la tăcere. Frumoasă și povestea (legată de *Limba păsărilor* lui Pleșu, fiecare capitol având ca pretext fie o amintire biografică, fie o carte) despre o limbă frumoasă, îngrijită, sofisticată, savantă etc. ... dar neînțeleasă de nimeni: ea amintea de studierea metodică (sic!) a cuvintelor dicționarului (fără necesitatea practică) și aplicarea lui „pe invers”, pornind de la cuvinte, nu de la sensuri, texte și contexte. Frumos poemul și jocul cu jocul castelului de

cuvinte – care va conduce la următoarea imagine: limba de hârtie. Sunt inevitabile asocierile cu alte narațiuni (ale ficționarilor!). Unele pagini despre teroarea limbii și teama de imperfecțiune amintesc de Orwell (a reține: „cuvintele deveneau cuvântare”). Pe contrasens, altele amintesc de Kafka: pedepsirea perfecțiunii. Dramatizarea contradicțiilor este, totuși, exagerată. Diferențele ne fac interesanți; uniformizarea ne aduce la Orwell = limbajul de lemn ca certitudine lipsită de dramatism, e singurul care anulează contradicțiile (să fie oare el visul calmant al autoarei? „limbii de hârtie”?). Adevărul e că diversitatea e firească. La fel și perfecționismul.

Cartea e bună și ca provocare, nu e de mirare să nu fii de acord cu autoarea (inclusiv, subsemnatul). Unele pasaje anunță un dramatism și o frică exagerată, ca acesta: „Acum îmi dau orice text prin detectoare de plagiate, cu spaima de a nu surprinde vreun furt involuntar, de a nu detecta cuvintele altcuiva (sic!) impregnate în textul meu”. Or, toate cuvintele sunt ale tuturor, aici spaima e fie teatrală, fie exagerată. Totul e plagiat (vorba unui observator mucalit:

***TAMARA CĂRĂUȘ
LUMEA DE HÂRTIE
CHIȘINĂU, EDITURA CARTIER,
2017**

până și Dumnezeu, când a creat omul, nu a fost deloc original, plămădindu-l „după chipul și asemănarea Sa”).

Multe pagini în care autoarea construiește un reper pentru demonstrațiile sale (poezia vorbită vs. poezia declamată) sunt în esență despre poezia bombastică (e vorba de stângăciile poeților, nu stângăciile limbii poetice). Pe contrasens, povestea despre un limbaj frumos/ deștept, dar neînțeles de alții este, dimpotrivă, tipică pentru comunicare, nu o excepție a acesteia. Limba e un reper, un câmp gravitațional, nesigur (fuge limba de sub picioare), totuși. De reținut, ca formulă a dramatismului (al omului perfecțiunii, totuși): o greșeală de limbă e o fisură în ființă. Rețin, în exact același sens, o ironie tipic orwelliană din 1989, după „revelația” revenirii la alfabetul românesc: „atât timp cât literele erau greșite, eram cu toții creați greșit”. Este aici, desigur, un caz de patologie a corectitudinii. Ezit în a înțelege dacă e vorba, pe tot parcursul cărții, de pedepsirea ambiției sau de pedepsirea perfecțiunii.

Autoarea demască violența limbii ca marcă a distincției. Dar ce facem cu excelența ca marcă a distincției; dar cu talentul ca marcă a distincției; dar ce facem atunci când nivelul de cultură este un indiciu al diferențelor sociale? Replica vulgului „Cinetecrezi?” atacă omul cult, nu omul care vorbește într-un fel sau altul (deși limba e un indiciu vizibil al nivelului de cultură, desigur).

Fantasma limbii perfecte, care o urmărește pe autoare/ naratoare e fantasma (și drama) oricărei perfecțiuni. Aici aş putea pune punct: drama este, așadar, exagerată. Numai că ea este exagerată artistic și atunci nu mai poți reproșa nimic: e construcția făcută chiar în acest scop (nu cu acest mijloc), al scrierii.

Pe partea solemnă a construcției, poate într-o polemică ascunsă cu autoarea, aş zice că nu în zadar e pomenit în carte limbajul performativ. A spune (a rosti, a numi) chiar înseamnă a face, a construi o lume. Cuvântul frumos (cuvântul „nou”) era în acest sens chiar un cuvânt de acces într-o altă lume. De fapt, cuvântul e alternativa lumii... „obiectuale”. Ca și literatura – alternativă lumii „profane”. A vedea în acest sens povestea (digresiunea) cu cuvântul „Drac” și puterea cuvântului rostit (e vorba și aici de limbajul performativ în accepție populară: dracul apare atunci când îi rostești numele).

Balanța dezechilibrată a relațiilor dintre limba mamei și limba maternă, precum și toate dramele personajului-narator m-au făcut să pun în relație și să mă gândesc la teroarea limbii vs. tragedia limbajului (Ionesco). Gândul m-a dus, chiar de la bun început, la *Tragedia limbajului*, textul lui Ionesco pe care îl citisem mai demult în *Note și contranote*. Și nu era departe de mesajul cărții. Dimpotrivă. Poate doar dintr-o altă perspectivă.

Pe de altă parte, pe aceeași linie a extensiunilor (pentru că nu numai autoarea are contraforturile livrrești, ci și eu mă sprijin pe stâlpii lecturilor mele), după Umberto Eco (pomenit în context

ca unul dintre reperele construcției), prima activitate umană a fost una lingvistică: înainte a face altceva, Adam e chemat să pună nume necuvântătoarelor. Ergo: umanizarea însemna, întâi de toate, înlocuirea obiectului cu numele lui. În rest, celelalte coincid, în esență, la oameni și animale. Voiam să spun că povestea poate fi citită și ca una fericită, a reconstituirii unei lumi prin reciclarea ei livrescă. Or, Tamara Cărauş, dacă nu a intrat în lume exact în acest mod, strecurându-se printre copertele dicționarului, atunci și-a asumat cumva această lume, privind-o prin ochii livrrești (chiar hyperlivrrești) ai dicționarului explicativ, într-o situație analogică cu cea biblică, din Capitolul 2 al *Genezei*, despre care vorbea Eco. Am zis „analogică”, nu și identică. Poate chiar inversă. Versetul *Genezei* (2, 20): „Și a pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice”, demonstrează ceea ce amintisem mai sus: prima activitate a omului a fost una intelectuală, lingvistică, denominativă. Chiar poetică. Or, a inventa un nume înseamnă a crea o metaforă.

Cam aici e linia de demarcație, linia de început a umanității, or, celelalte activități „umane” (legate de necesități fiziologice, de obținerea hranei, probleme de reproducere și de securitate) nu îl deosebesc esențial de alte vietăți. A fi om înseamnă – în plus la celelalte – capacitatea de a construi lumi imaginare. Azi le putem numi „de hârtie”. Măine, probabil, le vom numi *virtuale*. Nu sunt convins că asta ne situează neapărat deasupra întregii lumi animale și dacă ne face mai fericiți (aici chiar am mari îndoieli, pe urmele lui Camil Petrescu: câtă luciditate, atâta dramă). Dar e o altă calitate (cum e cea de a zbura a condorului sau cum e cea de a trăi sub apă a delfinului). Una în plus, ziceam.

Până la urmă, autoarea e produsul „limbii de hârtie” (e „de rău” sau e „de bine” acest detaliu, nu știu, fiecare decide pentru sine). Fără această achiziție nu ar fi scris această carte. Mai mult: ea construiește lumi de hârtie. Castele care, pe cât de mult pot fi aplaudate de unii, pe atât de mult pot fi detestate de alții. De vreo altă Tamara Cărauş, de exemplu. Pentru că o carte inteligentă este cu deschideri, nu cu verdicte betonate.

Am citit – cam în această cheie, dar obligatoriu după ce mi-am scris propriile note de lectură – două cronici la cartea Tamarei Cărauş care au anticipat *marginaliile* mele. Una, publicată în România literară, e semnată de Sorin Lavric, alta, în „Contrafort”, e scrisă de Alex Cosmescu. Doi intelectuali, doi filosofi. Am aplaudat în sinea mea nu atât intervențiile lor (docte, argumentate, implicate, nu indiferente, autoarea ar trebui să le fie recunoscătoare ambilor recenzenți), cât fenomenul în sine. Sorin Lavric binecuvântează univoc povestea „trăită” și este absolut sceptic față de jocul inter-livresc, pe când Alex Cosmescu este fascinat tocmai de aspectul „de hârtie” al aventurii. Tocmai asta încercam să spun mai sus despre această „opera apertă” (mereu deschisă, deci, cu sau fără voia autoarei).

VIAȚA LITERARĂ • ÎN BUCOVINA

ÎN LUMEA POEZIEI

Întâlnirile pe viu, cum se zice, cu poeții și poezia în acest început de secol, aflat sub semnul computerului și internetului, sunt un eveniment care rămâne pentru mult timp în memoria celor prezenți, deoarece distanța dintre sufletul poetului și cel al ascultătorului dispare, și între ei se stabilește o legătură de altă natură decât cea prin intermediul tehnicii celei mai sofisticate. De acest lucru s-au convins încă o dată și elevii claselor a 6-a și a 7-a de le Gimnaziul românesc „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, care l-au avut oaspete pe poetul Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova. Grație acestui fapt, ora de literatură s-a transformat într-o adevărată lecție de estetică și etică, elevii participând activ la un dialog instructiv cu scriitorul.

În deschiderea întâlnirii scriitorul Ilie T. Zegrea, președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, a vorbit pe scurt despre viața și activitatea literară a oaspetelui, care de data acesta, revenind la baștină pentru câteva zile, a găsit timp să viziteze și gimnaziul din Cernăuți, propunând elevilor o călătorie miraculoasă în lumea fermecată a cuvântului artistic. Pentru ei, interesul de a se întâlni cu acest scriitor a fost deosebit, deoarece poezii din creația lui Arcadie Suceveanu sunt incluse în manualele școlare de literatură și studiate în clasele a 6-a și a 9-a. Astfel că lecția de literatură le-a oferit o posibilitate unică, după cum au menționat chiar ei la finele întâlnirii, de a comunica în viu grai cu un scriitor.

Despre talentul lui Suceveanu de a stabili contacte cu sala și a o ține la o cotă maximă de atenție chiar din primele clipe s-a mai scris cu alte ocazii, astfel că nu ne vom opri și noi asupra acestei calități de adevărat dascăl și vraci al sufletelor copiilor. Versurile citite cu deosebit talent actoricesc, uneori repetate în cor și de copii, au trezit emoții deosebite nu doar în sufletele elevilor, ci și al doamnelor profesoare de limba și literatura română, Doina Colesnicov și Ancuța Băcu, prezente la întâlnire.

Starea de adevărată comuniune sufletească s-a amplificat atunci când elevii au început să pună întrebări, rugându-l pe distinsul oaspete să divulge chiar și unele mici secrete din viața sa și din actul de creație.

Ora rezervată întâlnirii a trecut pe neprins de veste, iar elevii nu vroiau să se despartă de poetul pe care l-au îndrăgit nu doar grație versurilor incluse în manualele școlare, ci și datorită acestei memorabile întâlniri, măiestriei lui de a comunica interesant cu ei. Evident, nu au lipsit nici dorința de a se fotografia, individual sau în grup, cu distinsul oaspete.

Ca un rezumat al acestei emoționante întâlniri cu poezia a elevilor de la Gimnaziul Românesc „Alexandru cel Bun” din Cernăuți putem sublinia importanța unor asemenea contacte cu scriitorii atât în școli, cât și în alte instituții de cultură și de învățământ. Apropierea de sufletul omului trebuie făcută prin viu grai, cu bunăvoință și dragoste pentru limba maternă și cuvântul poetic.

Ana CIUMAC

Arcadie Suceveanu alături de elevii Gimnaziului „Alexandru cel Bun” din Cernăuți

PLURALIA TANTUM

JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (VI) de LEO BUTNARU

12.I.1971

Am fost la biblioteca „Jdanov”. Pe 16 curent, examen la literatura sovietică rusă. Citit Maiakovski: „Horoșo!” (E bine!), „V I. Lenin”. „Двенадцать” (Cei doisprezece) de Al. Blok. (Ce „vioiciune” revoluționară, ce ritm săltăreț... Plastic, asociativ, inventiv.) Maiakovski, în special poezia din tinerețe, futuristă, să-mi devină obiect de studiu.

Pe la 15.30, am intrat la casa de economii de la „casa albă” (CC), ridicând solda pentru „ghidaj”, 18 ruble. Jumătate din bursă. Bine, pentru situația-mi prezentă.

Merg Teatrul „Luceafărul”. La casă, aviz trist: „Nu mai sunt bilete”. Zi de luni și o atare... năvală? Ba nu, explicația e următoarea: va fi prezentat spectacolul de absolvire al studenților noștri care studiază la Teatrul „Șciukin” din Moscova – „Steaua fără nume” de Mihail Sebastian. Intrare – cu invitații. În fine, cu ajutorul unor cunoscuți, ajung spectator. Ambii frați Soțchi-Voinicescu, Victor și Mircea, Vlad Druc, Victor Teleucă, Ion Ungureanu, Ion Caraciobanu, Nina și Gheorghe Vodă, Andrei Lupan, Petru Lucinschi. O reîntâlnire neașteptată cu Raisa Ene! Colega mea de la școala nr. 11 „Ion Creangă” din Chișinău. Ea: „Te-ai schimbat”. Eu, în sinea mea, dar de bine: „Tu – și mai mult”.

Bravo tinerii! Gheorghe Urschi – de perspectivă. Gest-verb convingător. Pe Ion Arachelu îl cunosc și din alte evoluții – „Zece ierni pentru o vară” (nuvelă cinematografică), Guliță din „Chirița în provincie”. De data aceasta – cam palid.

După spectacol, se iscaseră discuții despre Mona. Victor Teleucă în răspăr cu jurnalistul-radio, pe care l-am cunoscut, cândva, la o nuntă, apoi, altădată, la Teatrul „Pușkin”; se dăduse în confesiuni de prietenie. Jurnalistul susținea că actrița-Mona a evoluat destul de slab. Mi se ceru și mie părerea. Coincidea cu cea a lui Teleucă. Mona – provincială ca inteligență, aristocrată ca maniere. În primul caz – își dezvăluie natura adevărată, „schilodită” de îngustimea preocupărilor care n-o obligă să-și dea provincialismul pe față (nici nu știe, încă, de... Ursa Mare). În al doilea caz – spilkuirea aristocratică ce poate modela până și un manechin. Actrița ce juca acest rol ar fi trebuit să se teamă de căderea în extreme, să n-o facă nici pe provinciala sadea, nici pe prea aristocrata... Însă, uneori, precauția e contraindicată. Probabil, tocmai dintr-un exces de precauție actricească, în comparație cu celelalte personaje, Mona s-a aflat în penumbră. Actrița își revine abia spre finalul spectacolului. Unde mai pui că, pentru o debutantă, este foarte greu să găsească un echilibru între provincialism și aristocratism. De aici – prudența...

Îmi pare rău că nu l-am invitat pe Vlad Druc la „Noroc”. Am fost doar cu M.

Ieri, la cafeneaua „Lactate”, atacul unei femei de sală asupra unei tinere care, după ce-și uscase mâinile, nu închisese aparatul electric. „Trebuie să fim economi!” se răstema strident angajata. Ce să se fi întâmplat? Slavă Domnului, nu eram pentru prima oară

acolo, însă nu mai văzusem una ca asta. A-ha! Iată un aviz: începând cu 1 ianuarie, întreprinderile de alimentație publică erau prinse într-un concurs – cea mai bună deservire, cea mai bună economie, cea mai cea... Iată de unde venea marea sau chiar nemărginita grijă a tovarășii ștergătoare de mese... Dar până acum? Ce țipi, lele, la lume? Cum rămâne cu... cea mai bună politețe?

Ce-i drept, bucatele par ceva mai gustoase. Dar las, trece concursul și... bucătăresele-lăptăresele nu mai au pentru ce lupta... Și iar vor coborî pe pământ pacea și voia bună... Dă-o naibii de economie!

Am procurat volumul „Masterstvo perevoda ”70” (Arta traducerii) și „Mladșaiia Edda” [colecția „Tezaurul literaturii universale”. Pre limba noastră nu ar fi „Edda mică”, ci „Edda nouă”, pentru că vine din Edda propriu-zisă, numită și veche (sec. XIX)]. Precum nicio altă lucrare de atare gen, ea oglindește nu doar mitologia popoarelor scandinave, ci și pe cea a tuturor popoarelor care vorbesc limbi germanice, acestea considerând-o și moștenirea lor culturală.

15.I.1971

Examen la literatura rusă sovietică – „horoșo” (bine). După ce luasem eu nota, mulți colegi s-au văzut nevoiți să facă stânga-mprejur, iar alții au luat „ud(ov)” (suficient). Burse amenințate... Perioada sesiunii – ce viață monotonă... Cafeneaua „Lactate”, drum spre B-ca „Jdanov” sau „Gorki”, unde stârcesc o vreme, așteptând să se elibereze vreun loc în sala de lectură. (Toată lumea – tânără – face carte în... perioada sesiunii...) Citești ceea ce nu-ți place – Demian Bednâi (săracul!), Tvardovski. Plictis! Viața monotonă devine... tonă! Din vreme în vreme, câte vreun film. Ce-i drept, zilele acestea am mai tras cu piciorul pe la cafenelele „Noroc”, „Trandafir”. În jumătate de oră, merg la film. Îmi amintesc cum se demonstau filmele în satul nostru, la clubul (fosta casă a preotului plecat peste Prut) din Negureni. Dacă printre spectatori erau și copii, în momentele ceva mai picante (îmbrățișări, sărutări, tentative...), mecanicul acoperea cu palma obiectivul aparatului de proiecție. Ce-i maturi fluierau, noi, picii, îi susțineam, ca la fotbal. Cu de la sine putere, acționa cenzura de moravuri... sătească.

Astăzi, am cutreierat orașul pe jos. Universitatea – B-ca „Gorki” – cămin – Banca de Stat (str. Miciurin) – Poșta Centrală. În sfârșit, am plătit cele cinci prețuri pentru volumul de versuri de Pasternak, pe care mi l-au furat de pe masă în sala de lectură a Bibliotecii Republicane. Am găsit (a doua oară) ceva pentru istoria presei. Am intrat pe la librăria „Universul” – încă nu primiseră cărți noi. Zadarnic întreb în librării, la anticariat, la chioșcuri despre vreun ghid de conversație rus-moldovenesc. Cică, s-a epuizat foarte repede. Zău? Și care ar fi motivul acestui interes? Însă trebuie să-mi respect cuvântul pe care l-am dat copiilor din Kentau (Kazahstan).

Dintr-o discuție: „– 300 de ani. – Cunoaște cineva limba? – Nu. – Trăiți aici de circa 40 de ani. De ce n-o cunoașteți? – Occupation.”

Chiar când sunt de unul singur, îmi impun să vorbesc/ gândesc în franceză. Se apropie examenul. Bineînțeles, dificultăți – vocabularul limitat, cunoștințe insuficiente de gramatică, etc... Dar, vom continua. Cam asta e, monșer.

Pentru examen, temă: *Lenin și presa*. Vreo 25 de articole! În „Despre activitatea Comisariatului Poporului pentru învățământ”: „...Mai puține raționamente generale și lozinci abstracte, cu care se desfată comuniștii lipsiți de experiență și care nu și-au înțeles sarcinile”... *No comment...*

Mă gândesc la modalitățile de utilizare a citatelor, a proverbelor. În felul lor, nu sunt oare și ele niște lozinci pe care, uneori involuntar, le preluăm și le relansăm? Pe scurt, toate cele pe care le motivăm că, chipurile, conțin și crezul nostru, o deducție a noastră, dar care, totuși, aparțin altcuiva. Posibil... Dar, să mai scădem din regret și „acuzatie”. Însă exagerarea, prin abundență, a utilizării citatelor? Lipsa de experiență (intelectuală)? Un bumerang? Este oare posibilă completa evitare a citatelor?

Consider că, înainte de toate, un citat, un proverb trebuie să-ți trezească un gând nou, personal, nu doar un simplu comentariu contextual. (Ar putea să te citească oameni mult mai deștepți decât tine. Ce le spui?) Citarea ca o calitate de martor. „Mărturisești” sursa, imboldul prim. Uneori, absența ghilimelelor, a „mărturie”, în cazul poeziilor care nu indică sursa lor de inspirație (livrescă). Și cazul când noutatea propusă de cel care a citat, dar nu a indicat, este atât de evidentă, încât nu te duce cu gândul la vreo posibilă reluare, influență.

17.I.1971

Poemul „La Feuille” al lui *Antoine-Vincent Arnault* îmi amintește foarte mult de ceva asemănător, în italiană. Să cercetez notele din blocnotesuri. La Leopardi? Aproape mot a mot. Pare-se, acolo era, totuși, specificat: după... cutare. Așadar, Arnault: „De ta tige détachée,/ Pauvre feuille desséchée,/ Où vas-tu?”. Ital.: „Lungi dal proprio ramo,/ Povera foglia frale,/ Dove vai tu?”

Vorbeam, demult, despre metaforele selenare la Ritsos. Iată una și la Alfred de Musset, născut cu o sută de ani înaintea grecului: „La lune, / Comme un poin sur un i”. De tradus „La ronde” (Hora) de Paul Fort (1872–1960). (Il s'est inspiré de la poésie populaire. Son oeuvre est traversée par un immense amour de la vie...)

18.I.1971

Transcriu note dintr-un blocnotes în a cărui „existență” viitoare nu am încredere – prea multe locuri de ordin comun. Nu cred să-l răsfoiesc cândva.

Revin în oraș căciulile noastre, țurcănești. Pe oarecine îi cam... deranjează. Așadar, pornind de la o banală căciulă de miel, care nu se poartă decât două-trei luni pe an, poți ajunge la adevăruri ce durează pe parcurs de... istorie. Unul din ai noștri: „Știi, merg pe stradă, încercând să prind privirile vreunei fete frumoase. Pe dracu! Nu le prinzi! Toate se boldesc la căciulă, de parcă n-aș avea și eu o față de om pe care (știi tu, nu sunt prea modest) o consider chiar simpatică”.

Nu știu... Mi se pare că nu pot fi absolut sincer nici cu mine însumi. Nu destăinui în *Jurnal* tot ceea ce simt, ce gândesc. O vreme, m-am temut să recunosc de ce invoc atâtea detalii, fraze, care ar părea să nu aibă nimic în comun cu subiectul „la zi”. Sper să scriu proză. Presupun că ar putea să-mi fie utile sus-pomenitele detalii. Prin infima cantitate de energie pe care o voi folosi la a răsfoi, cândva, *Jurnalul*, cred că voi avea de câștigat f. mult. Să „câștig” trăsături de caractere pentru viitoarele mele povestiri. Deja, parcă simt și oarecare încredere în propriile forțe. Zicea David Burliuk despre futuristul debutant Maiakovski: „Dikii samorodok, gorit samouverennosti”. (Un talent înăscut, sălbatic, arde de încrederea în sine.) Spuneam și altă dată: nu apelez la exemple celebre, pentru a mă compara cu cei incomparabili. Caut adevărul incontestabil.

VA URMA

POEME
DE
NICOLAE LEAHU

naivele din
cadrilater

BORGES ÎMBRĂȚIȘÂNDU-L PE FOARȚĂ

Emilian și poeza fără corp (moldo-vioară),
Ascunsă după o feregea de Tirișpol (găgăuzo-bulgară),
Țes și țes (migălind în bezna ca nafta) o scoarță,
Câmp de azur și Borges în mijloc
îmbrățișându-l pe Foarță

Și pupându-l, brejnevește, pe gură
Cu-o asemenea anvergură
Încât ochii banului rapsozilor
Din Temișvar / Timișoara
Descriu în orbite Tzaraua și Țara,
Rotindu-se, învârtindu-se sub pleoape,
Și-ndulcind lacrimalele ape,
Care, curgându-i (desigur, sonor)
Țârâie, octagonal, într-o matrioșcă-urcior,
Pe care Maria Kodama o ține / îl ține cu stânga,
Cu dreapta urechindu-l pe Emilian,
Care țese și țese, țese și țese,
Mai și pozând în oglinda
(lichidă)
Și ciupind și poeza de țâțe și fese.

Iar Ea, atât de temiş-ch-ău-eană,
Atât de buenos-airesiano-bălțeană,
Himerică, vagă, volatil-diafană,
Codificată-n văzduh sau numai neclară
Îi pensează cânepa de subsuoară
Și toarce, și toarce, și toarce –
Tânăra Parcă
Inspirată parcă de parce –
Până Emil se strecoară
Triumfalnic – trei puduri de libido –
În firul de tort, în țevi și textură
Și-atunci nu mai pricepi
Cine pe cine și a cui gură
Pe-a cui o sărută –
Mied pe ambrozie, vin pe tinctură ? –
În această eretică și sanctă
Tetratreime
Pur-pură?

NAIVELE DIN CADRILATER

Cu harta Dodoloaței, un compas și-un echer
Apostolatu-ne-am în Cadrilater.

Fost-am și eu, mon cher, în Arcadia,
Erau și arce cu-arcadiu, arcade, Arcadie,
Suceveanu,
Bucovineanu,
Cernăuțeanul,
Chișinăueanu,
Basarabeanu,
Președinteanul !

Trăirist, foArte, foArte, foArte mă bucur
Că voi ping-ponga (prozaisme) cu Romulus Bucur.

Pentru a câta oară, la masa verde,
Prea-yin-time-nicul gestuarul își pierde?

Sângerosul măcel prozodic sfârși-va vineri, cu bine,
Gârbea îl va desemna glorios pe Horia,
Cloșca și Crișan mă vor alege pe mine.

De Dudu numai de bine, s-a integrat și el în structuri,
Dar tot se mai ține de pooooaaate, facturi & fracturi.

Pentru finală, fair-play-ul va cere să spargem trei cepe:
Cu ele, la Balcik, potopul, liric, începe
Și se sfârșește
În coadă de codană ori în coadă de pește.

Pe Leo și Teo îi salut, Butnaru și Chiriac,
Unul va săpa o arteziană, iar celălalt o fântână, cu-n ac.

Dacă naufragiem, Luminatule avă,
Banc de nisip nu e, subnutrită epavă,
Caracatiță nu-i, cum nu e nici ăsta, recif(u),
E ori mâna Venerei, ori anapestul lui Chifu.

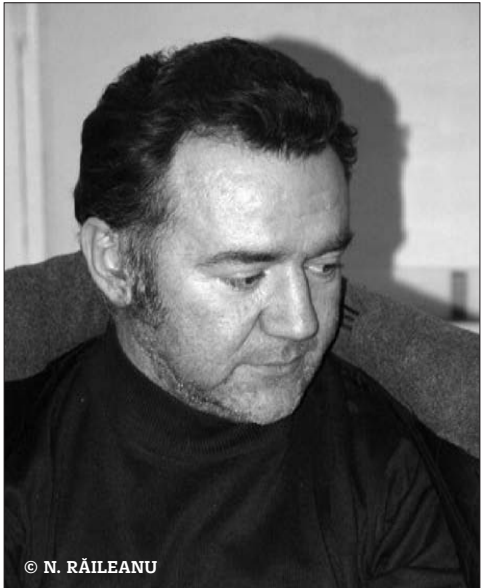
1 mai 2015

DOBROGENCELE DE LA NEPTUN

O! Și s-au reunit în teniși, la Hotel "Desculț", oierii minții
Lor, aedice, de laurii cununilor să tragă, fantastice, cu dinții
Disponibili: în vis (canini) și (incisivi) în gură.
E constatarea fără anvergură, veți zice: n-are mură-
Tură. Și veți avea numaidecât pontifică dreptate.
Dar nu-i pe asta, sunt cam în etate concurenții și pe spate
Nu au, cu toții, 10, ca Ronaldo, ghezul, sau mirificul Pele,
Care, la 75, din nou face minuni cu vele
Și ia dintr-o vitrină o muză fifa-idă de douăzeci și cinci,
Zburdând ca o... – na, iadă! – printre dolari
și pesso, lingouri, lire, șilingi.

Ei bine, rapsozii strânsu-s-au cu toții
Și stau acum când scriu atât de strânși
Sub dafin, cum doară în Pegas mai mulți sunt mânji
Și iepe,
Mânați-mânate, aprigi și sirepe
Feromoni să prindă, vii – o! – pe
Faleză, unde Neptun tridentu-și scutură de alge pe lângă gene-
Le alexandrinelor rusalce dobrogene.

Iulie 2016

TEATRU

de GHENADIE POSTOLACHE

OSPĂT VRĂJIT
(PIESĂ ÎN DOUĂ ACTE DUPĂ ROMANUL „SAPTE MII” DE ACELAȘI AUTOR)

(FRAGMENTE)

ACTUL I

SCENA 1

(În adâncul scenei, scufundat în penumbră, un panteon cu zeități antice. Pe de ambele părți în prim plan două cuști imense, dintre care cea din dreapta e cuprinsă de întuneric, iar în cea din stânga ghicim câteva siluete îmbrăcate în alb și doar una în negru. Fețele nu se văd. Între cuști doi soldați romani aruncă zaruri. Din când în când tăcerea e sfâșiată de răgetul leului. În fața templului, pe un palier supraetajat, stă corul – un grup din șapte oameni: câțiva soldați, prostituate, tâlhari.)

Sixtus (din cușca din stânga): Aceste sunete. Cineva ar putea crede că e răpăitul unei ploi întârziate. Că e un cal, vâr-tos înfrânat, care până a sta locului, va lovi de câteva ori pământul cu copita, că-s pași mărunți de hulub, pașii cer-nuți ai păsării ce se agață de streășină. Sunetele acestea... nervoase, înăbușite, de parcă ar răzbate dintr-o altă viață, acum fantomatică, viață la care nu se va reveni, și care... acum nu trage la cântar decât exact o grămăjoară de pene. În fapt, ce s-a schimbat?! Zilele tale numărate, bătute în cuie. Tăiată în piatră închipuirea sfârșitului tău. Și ce s-a izvodit de la sine fără a fi fost predestinat?! Poate doar... glasul tău răgușit, invocarea strigată către un cineva, un cineva anume; strigarea ce-ai primit-o pentru a-i da glas în ultimul ceas al vieții tale. Aceste sunete... zgomotul zarurilor aruncate pe podeaua de piatră.

Corul: S-a întâmplat la Roma, în ziua de Saturnalii, în eterna cetate unde-ai revenit după douăzeci și doi de ani de serviciu militar, la Roma unde n-ai ținut s-ajungi cu orice preț, dar unde te-ai trezit deodată om bogat.

Sixtus: La Roma puteam lesne să n-ajung dacă mă lasam în-junghiat de inși înfocați, acolo în Palestina, cetate depărtată, cetate care ai crede că n-ar fi existat. Au vrut golanii să-mi ia un lucru pe care altădată l-aș fi oferit, la beție, degeaba. I-am pisat cu sălbătăcie, fără a-i omori, totuși, pentru că mie nu mi se putea lua niciodată nimic, pentru că eu eram Sixtus, implacabilul Sixtus, pentru că eu... știusem unde îmi voi afla sfârșitul, ceea ce-nseamnă că nu știusem o viață prea mare lucru!

Am scos spada și n-am dat. Atunci n-am dat. Când mi se mai întâmplase una ca asta?!

Corul: Când, oare, când, ție Sixtus, celui mai de temut sutaș?! **Sixtus:** Sunteți nebuni și ce vânați?! i-am întrebat cu dispreț, piese de aur, mărgăritare, că nu asta vânați!!!! n-a zis nimic acel prăbușit în genunchi, nici nu s-a uitat în ochii mei, nu văzui frică la el, resemnare – poate. Mai întâi, însă, veniră să-mi ofere bani, pentru un lucru ce nu putea să coste atâta. Banii îmi prisoseau. Într-un fel. Iar ăștia nu mi-ar fi admirat niciodată puterea și răbdarea, de asta nu le-am dat nimic. Un talisman strein nu mă umplea de cine știe ce glorie, avusem prăzi mai însemnate, nici căldură, să zic așa, nu-mi ținea, arată-te însă înfiorat, plin de respect pentru forța mea și a neamului meu și atunci!...

Corul: Dar tu, tu Sixtus, ai ajuns să te pui pentru niște pră-pădiți de streini, de marea sărbătoare a Saturnaliilor! Ah, taman atunci când femeile sterpe căutau să pice sub loviturile

de bici ale preoților pentru a se face fertile. Tu, tu ți-ai pus capul la bătaie pentru cele câteva femei, îmbrăcate prost, care ocoleau mulțimea din piață.

Sixtus: Am sărit la patrulă, pentru ele oare, pentru ele la Comitea prezidae, căzute la pământ și trase de păr?! **Corul:** Te-ai bătut îndelung, absorbit; ești tare. Nici alți zece soldați veniți în ajutorul patrulei nu te putură da jos de pe picioare.

Sixtus: Am dat mai ales în ofițerul care bătea voluptos feme-ia. Nu-mi plăcură ochii lui sticliți și reci. Mai văzui de ăștia – zăboveau îndelung, cu ochii zgâiți la vrăjmașul răpus, și rareori îl ușurau de chinuri.

Ofițerul nu mi-a plăcut. Asta e.

Corul: Și acum închis. Vai, mie! *Capitanum pedestris, carisim amice.* Plin de glorie și răni, visai să mori în luptă, și iată – celula, frig, streini alături, dând cu picioarele în zeii tăi; anonimat și agonie.

Sixtus: Aceste sunete... Fratele gurmand, sibarit vânduse luptători și grâu, murise tânăr și mi-a lăsat avere. Știam c-am să mă-nsor târziu.

Corul: O, nepăsarea ta..., doar ești închis! Strigă, cheamă străjerii, spune-le cine-ai fost și cine ești de fapt, că nu te lași mânat ca oaia la satâr, că frica-i sănătoasă. Streinii, ei ce treabă au, decât spășiți să-și ia tainul în gura unui leu sălbăticit de foame.

Sixtus: N-am treabă cu dezvinovățirile. Știam c-am să mă-nsor târziu. Na-m treabă... Nici nu știu dacă-mi pusei dis-de-dimi-neată cămașa aia atât de mult râvnită în deșertu-ndepărtat.

Corul: Dar bate, bate, bate ceasul logodnei.

SCENA 2

(Același decor. De această dată e cuprinsă de întuneric cușca din stânga. În cea din dreapta e lumină, ușa e deschisă. În locul unde aruncau soldații zaruri – un maldăr de bunuri: haine, stofe, scuturi, vase. Alături de bunuri, în jurul focului vreo cinci tâlhari. Șeba se plimbă cu pas nervos prin celulă, se apleacă asupra cuiva care zace nemișcat la perete, îi dă cu piciorul.)

Șeba (iese din celulă, vine la grămada de bunuri, ridică un talger mare, auriu, îndoit puternic la mijloc, se uită în el, vrea să-l îndrepte, talgerul se rupe): Ah, cățeaua, uite ce lucru a stricat.

Ahia (grăsanul, sfetnicul lui Șeba stând la foc, încearcă să desprindă cu cuțitul ciotul sângeros al unei mâini de mânerul unui ulcior argintat): Țsta ți-a fost scutul, stăpâne, te-a ferit de moarte, aș zice.

Șeba: Oare?!

Ahia (dând din cap): Ascultă la mine, altminteri te pierdeam, iar una ca asta..., nu, nu se poate.

Șeba: Eu..., eu dacă ascultam de voi, de mult s-alegea din ceată ciob și ulcele. Ia ce chin mai ai și tu, Ahia, sârmanul de tine. (Șeba se așază puțin mai departe de foc. Unul din tâlhari îi aduce pe tavă o ciozvărtă de oaie și o cană de vin. Șeba bea încet.) Ce-i veni și ăluia, grăsan, bondoc să dea cu sabia, că-l lăsasem cu zile. Să-ți spun eu ce-i la mijloc. Precupeții ăștia de lacomi ce sunt nu suferă nici măcar să te uiți și tu pe luciul de aur în care-și contemplă moacele. E o gelozie stupidă, aducătoare de moarte. E o trufie însușită, prostească, că tu, Ahia, mâna lui, o desprinzi acum de gura ulciorului. Adică își pune el capul la bătaie, dar nici tu, pui

de șarpe ce ești (Șeba se bate cu degetul mare în piept) să nu îndrăznești a pângări lucrurile tagmei, așa înțeleg ei. E semnul unui orgoliu prostesc, al... lipsei de băgare de seamă. (Se sting treptat luminile. Ceata se culcă la foc. Șeba trece în celulă, se întinde pe spate. În noapte apar niște siluete prelungi cu cagule.)

Corul: Nu, nu se poate..., Șeba, Șeba, păzea... Dar poate ăsta-i sfârșitul. Ia zi, nu ți-ai dorit oare așa ceva?!

Șeba (se ridică brusc în picioare, ușa celelei însă e închisă): Nu! (Șeba scutură gratiile, în sfârșit forțează ușa, iese, vine către ai săi care dorm lângă foc) Crapă țárnă, jigodie! (Șeba lovește în intruși. Se-ncinge lupta. Totuși, luați prin surprindere oamenii săi pier. Doar Ahia cu ulciorul subsuoară se retrage în brânci într-o parte.) Haite, pleavă! (urlă Șeba) A nu te naște! A nu-mpuți valea! (Deodată Șeba se pomeneste față în față cu o ființă înaltă, în tunică lungă, neagră, cu obrazul nefiresc de supt și alb. Se bat.) Tu, tu să vii peste noi așa! Peste noi, cine... (Șeba încasează o lovitură la spate. Cade. Întuneric.)

SCENA 3

(Șeba în celulă. Acolo unde fu maldărul de bunuri – doar câteva zdrențe.)

Șeba: Loveau, loveau năprasnic, gâfâiau apăsat, fosăiau ca porcii care au simțit hrana. Și... nu mureau decât uciși încă o dată. Așa e când ești al nimănui, când ți-e totuna dacă ești. (La ușa celelei apare Sixtus (e obligatoriu să menționăm că fața lui în prima scenă nu se vede, doar la urmă îl vom identifica cu sutașul întemnițat la Roma) cu doi străjeri. Intră în celulă.)

Sixtus: Tot nu ți-ai amintit nimic?!

(Unul din soldați aruncă o strachină de lut la podea și-o împinge cu piciorul spre Șeba. Pune jos și-un ulcior cu apă.)

Corul: Nimeni, nimeni nu are răbdarea lui, poate i te des-tăinui, Șeba.

(Șeba râde. Celălalt întemnițat nu se clintește jos la perete. Straja cu ofițerul dispare.)

Șeba: Șapte zile, șapte zile în carceră, deși mă puteau lesne ucide încă acasă. Trebuia. Nu, nu trebuia... Nu se putea. Eu sunt pentru ei comoara, oricât de spurcată, blestemată.(Ia ulciorul și bea cu nesaț. Zăbovește o clipă, apoi se repede la cel de sub zid): Bea.

Șama (bărbatul de sub zid, cu părul lung cărunț, într-o haină veche, giorsăită, întoarce speriat capul spre Șeba, șoptește): Șalom lecha.

Șeba: Mă cunoști, m-ai văzut vreodată? Bea. (Șama, mai mult de frică, soarbe câteva înghițituri.) Cine ești?

Șama: Șama sunt, Șama.

Șeba: Și nu mă cunoști?! (Șeba revine la locul său.) Scăparăm ca prin minune atunci, eu și Ahia. C-o lovitură de picior Șeba deschide ușa celelei. Îl vedem cu Ahia în fața unui izvor țâșnind din stâncă. Ahia se repede să bea. Stai. (Șeba îl apucă de guler.) Adapă mai întâi caii.

(Din depărtare se aud tunete. Se anunță parcă o furtună. Totul mișună și se-nvolbură în jur.)

Corul (în șoaptă):Tăcere. De data aceasta tăcere doar.

(Lângă izvor ca din pământ răsare o siluetă falnică, înaltă. Bărbatul e desculț și e îmbrăcat în sac din păr de cămilă. Vuietul unei furtuni parcă trece undeva deasupra. Ahia se repede spre izvor.)

Șeba: Stai locului. Să bea, să bea el...

Corul: Să bea el întâi.

(*Vuiete, trăsnete. Întuneric. Șeba în celulă, zgomotele furtunii ce se pierd în depărtare.*)

Șeba (*ținându-se de gratii, dând din cap*): Cine-mi va spune. Ahia, cum de tu... Auzi (*se întoarce deodată Șeba către cel de sub zid*). Știi ce-i acela chihlimbar de Etiopia, tămâia de Main. Fumul ei gingaș, albicios separă memoria de tine și umple văile Iordanului; tămâia ca făgăduință, vin al așteptării, punte legănată, trufia sacerdoților, firidă-amăgitoare. Cine-mi va spune, Ahia (*Șeba se îndepărtează de gratii*). Cum de tu, atât de gras, neîndemânatec și rău, rău când ți-o permiteam eu, cum de scăpai din atâtea și-atâtea încurcături. (*Apare Ahia într-un snop de lumină, șezând, străduindu-se în continuare să desprindă ciotul de mână de gâtul ulciorului. În scurtă vreme apar câteva fete goale în văluri străvezii dansând languros în fața grăsanului. Ahia râde, bate din palme.*) Pe când eram mici îți luam mereu apărarea și tu pătimaș, pătimaș mai mult cu ochii, tot plăcându-ți să-ți danseze fete goale în față, iar tu să te-nfrupți fără saț din dulciurile de pe tavă..., așa încât ți se scurgea saliva pe buric. Eu scuipe pe cei alde..., iar tu iată-că de fiecare dată mi te târai din urmă, (*Ahia dispare*) ce ai tu, Ahia, lăcomia ta... și dragostea ta pentru mine, umilă, prudentă, ciudată, și ca să vezi, atâția prieteni am pierdut între timp, tu însă ai rămas alături, șiret, cu luare-aminte. Cine, dar!... Cine m-a dumeri, Ahia?! Cine m-a lămuri cum stârpitura asta, potaia asta leproasă, viermele Gheenei, ne-a tăvălit în noroi, ne-a călcat în picioare, ne-a prădat, ne-a prădat ca pe niște prunci, care, neputincioși, nu știură a cuvânta, ci a scânci doar. Crezi că nu știa peste cine vine?! Dar ce-i păsa. (*Șeba dă din mână.*)

Corul: Era noapte, beznă chiar.

Șeba: Voluptate morbidă era. Las’ că ies eu de-aici, apoi fac ce fac, apoi îmi dau votul de naziret, că asta-mi pusesem în gând acum un an, fac legământ cu Iahve și nu voi gusta vin trei ani, și-mi voi petrece viața cu gândul sus și voi fi un tată bun, precum am fost de altfel.

Corul: Trei ani, o-o, ce bărbat!

Șama: M-au bătut, mi-au dat cu biciul, treizeci și nouă de lovituri.

Șeba: Treizeci și nouă..., tot atâtea opreliști sunt în ziua sabatului. N-ai crăpat. Să nu mi te...

Șama: Eu sunt sclav. Noi... Când veni vremea să ne sloboadă, am rămas tot acolo, la stăpân. Am nevastă, copii, unde să fi mers. Nici tânăr n-o poți lua oricând de la capăt. Cum aș fi..., ah, vai...

Șeba: Ești fericit, omule. Alde tine știu cine îi bate și mângâie. Poți atinge pe stăpân de mână, crezi uneori că el deține sorții vieții tale, că știe mai multe și îți poate amâna sfârșitul, uneori însă îți vine să-l sugrumi, fiindcă el definește lumea, e expresia ei concisă, o lume care-și refuză în mod abrupt iluziile. Și totuși..., el închide vederea pustiei, iar o dată pe an, trăgându-l de mânecă îi poți cere să-ți tâlmăcească suspinele ei și vuietul. E bătaia lui de cap.

Corul: A stăpânului. Ție cine-ți închide vederea pustiei? Aș! Abia de s-a născut acela.

Șeba (*cu prefăcută stupoare*): Dar tu vei fi omorât pe cineva?!

Șama: Eu..., m-au bătut pentru că..., pe urmă nici nu m-au lăsat să-l văd, m-au bătut ca să nu priceapă el, anume...

Șeba: Ce tot bolmojești acolo! Vorbește tare. Spune răspicat, ca mine! Eu sunt Șeba și fiul meu este Navi! Ai mâncat lăcuste vreodată?!

(*Într-un flash de lumină se reproduce scena de la izvor. Bărbatul înalt, costeliv în haină din păr de cămilă își duce mâinile făcute căuș, pline cu apă la față. Se aud tunete depărtate. Fornăit de cal. Totul la fel de brusc dispare.*)

Iar el, spune-se, se hrănea cu de astea. Câți proroci, dar și câți apostoli a dat Palestina! Cu lăcuste uscate, probabil. A fost demult, stăteam alături, l-am lăsat să bea el întâi. Și mă temui deodată că-mi va spune ceva. Îmi ferisem ochii, eu ce treabă aveam, dar mi se năzări tot atunci că ne strigă pe nume, pe mine și pe Ahia, că strigă apoi pe alții, apoi aruncă blesteme, ș-apoi se depărtă; călca pe-o cărare aprinsă, ascultă la mine, nenorocitul, călca apăsât, se ducea spre miază-zi și eu simții pe limbă gustul fierului ținut în jărat, apoi bătut, apoi stins, eram eu fierul acela, eram ținut în apa colcotită, mă smucii să-l strâng de gât, pentru că..., pentru că vestea imposibilul. Nici așa, însă, descult, zoios, cu picioarele pline de plăgi. Dar nu-mi putui ridica ochii, ș-apoi urma să plec, ș-apoi nu voisem nimic. Tunete huruia pe creste-ndepărtate, apoi tună peste noi. Și n-ai să crezi – plouase abia o lună mai târziu. Și cine mi-ar vorbi mie de sămbete?! De sabat n-am strâns o dată mâna cuiva, și nici mai mult de 2000 de coți n-am străbătut. Și câți berbeci am adus eu la Templu pentru asam¹, atâția nu vor aduce toți urmașii tăi de-acum înainte.

Și a cui jertfe de tămâie au fost mai bogate și mirositoare?! De ziua împăcării, țapul zvârlit lui Azazel poartă și păcatele mele, să stai liniștit. Iar eu sunt acela care știu că toate au un capăt și eu vă spun până unde se poate merge și unde se pune alt început!

SCENA 4

(*Același decor. Aceeași cușcă din dreapta iluminată. Șeba umblând precipitat de la un perete la altul al celulei. În locul unde fusese odată un maldăr de bunuri, acum o altă grămadă de haine și vase. Câțiva oameni beau și petrec. Șeba îi țintește lung cu privirea fioroasă.*)

Șeba: Iarăștia uite ce mi-au făcut.

Corul: Dar unde e fiu-tău Navi? Poate zace sârmanul cu gâtul tăiat într-un cartier mărginaș?! Poate bea și se lasă cuprins de femeii de vânzare.

Șeba: Poate zace sârmanul lipsit de suflare pe pragul vreunei târfe. Navi, Navi, să mi te prostesti tu în halul acesta, să stai la o masă cu toate gunoaiile și nespălații. (*Șeba iese val-vârtej din temniță, cineva din cor îi aruncă o mantie lungă, îi oferă o sabie.*)

Șeba: Mână spartă, plătești pentru toți, ah, băiatul, pe unde vei fi.

(*Șeba înmărmurește. Într-o clipită cei din ceată, care cheuiau la foc, sunt făcuți zob de gașca sângeroasă din prima scenă. Ființa înaltă, cu obrazul alb, căpetenia altei bande de hoți îl scrutează pe Șeba, ștergându-și sabia de sold. Dispar în cât ai clipi. În spatele lui Șeba răsare Ahia. Ei doi coboară spre unicul din oamenii săi rămas viu.*)

Șeba (*către Ahia*): Și cu ce s-au ales, cu câteva suluri de in?! Râvniseră aur de Nubia, lepădăturile, scăpaseră ca prin urechea acului de paza caravanei din Egipt, iar spre dimineată...

Ahia: Iar spre dimineată, stăpâne, au fost hăcuiți cu sălbătăcie, de cine crezi, ah, vai...

Șeba: De bestia aia subțire cu ochii aprinși și obrazul alb, de cocorul acesta negru imputit cu toată gloata lui de jigodii, i-au găsit, i-au grijit, le-au smuls gușile ca la hulubi. Așa e când dai cu tifla-n căpetenie! V-ați răzvrătit, v-ați dus de capul vostru să prădați.

Corul: Ah, Șeba, nicio clipă de răgaz, și Navi, fiul, pe coclauri se preumblă.

Tâlharul rămas viu (*cade în genunchi și-ntinde o punga către Șeba și Ahia*): Stăpâne, iartă, am crezut, am vrut..., apoi cu daruri să venim. Ucide dacă vrei, n-am ascultat și ne-am ales cu șapte morți. Și bestia aia..., ne-a prădat în zori de zi precum și noi în zori prădarăm caravana.

Șeba:Pentru asta, pentru punga asta v-ați pus voi zilele la bătaie? Ai vrut să fii mare, grozav, ai vrut să te descurci fără mine. E prețul răzvrătirii punga asta crezi?!

(*Ahia îi șoptește ceva lui Șeba la ureche.*)

Șeba (*își saltă iritat brațul*): Eu hotărăsc. (*Apoi către cel în genunchi*) O jumătate de bani lasă-ții, dar eu să nu te mai văd. (*Șeba întoarce mantia și sabia celor din cor și intră în celulă.*)

Șeba (*printre dinți*): În zori, așa, să dai tu peste noi?... Peste acei din tagma... Care tagmă?! Ce ai cu tagma noastră, haită, secătură?! Ăsta-și vânează un sfârșit năstrușnic. Nici să nu-ți vină a crede.

Corul: De-aci încolo n-ai mai dormit strâns. Dar ai dormit vreodată strâns la viața ta?

ACTUL II

SCENA 9

(*Cușca din stânga. Răgete de leu. Fundalul e un panteon păgân.*)

Sixtus: Încă o clipă și-i împlântam spada în rădăcina gâtului. Dacă ai scos-o – taie! Am dezmințit preceptul o singură dată, atunci. Ei mai știau ceva. Regula s-a schimbat. Despre asta aflai mai târziu, când într-o zi am ieșit să casc gura într-una din piețele mari ale Romei.

(*În piață preoții păgâni biciuiesc femeile sterpe. Sixtus îi ia la bătaie pe soldații care persecută femeile îmbrăcate modest, diferit de acele care gem sub loviturile preoților. Vin alți soldați.*)

Sixtus (*din temniță*): Nu-mi plăcuse figura suptă, gălbejită a ofițerului, ochii lui rotunzi, reci, haina cum o smulse de pe pieptul tinerei fete, cum o târără de păr pe cea bătrână. Mulțimea de femei sterpe gemea sub loviturile de bici ale preoților, nimeni nu se uita la garda care se răfuia cu cineva într-un capăt al pieței... Și de ce i-ar fi păsat de niște streini

certați cu bucuriile cărnii, adepți ai unui cult bizar, înfiorător, care omorau pruncii, după cum susțineau autoritățile, și otrăveau fântânile?! Dar... un soldat se poate veseli în cârciumă, oriunde în altă parte ori tace, ori ucide, ori ucide și tace... femeile acelea, femeile acestea (*Sixtus face cu capul în direcția grupului închis alături de el*), în veșminte lungi, sărăcicioase nu purtau coliere sau brățări, tăceau când erau lovite, au căzut și n-au cârtit. (*Sixtus către acei din celulă*) Asta vă învață noul vostru rege?! Și cum spuneți că-i zice?! **Bătrânul:** Tu îl știi.

Corul: Ba bine că da, sutașule. Ia vezi în ce ești îmbrăcat.

Bătrânul: Acum douăzeci de ani, erai tânăr, dar la fel de fioros. Palestina... Coroana de spini...

Sixtus: Cămașa. Știi ceva despre asta? Crezi că mi-am pus-o și azi.

(*Se aude răgetul leului.*)

Corul: Din nimic – nimic nu răsare.

Sixtus (*dând din mână. Apoi, peste o clipă, către bătrân*): Stai puțin, erai și tu în caravană, nu?! Capadocia, galii... Vă luarăți după mine, nu?!

Bătrânul (*dând din cap*): Aveam treabă în eterna cetate.

Sixtus: Ați mers cu mine până la templul Minervei, dar n-ați intrat. Și... care-i treaba voastră – să ajungeți până la urmă bătuți, închiși, iar apoi aruncați unor fiare sălbăticate de foame?! Că pe alde voi i-au mai făcut terci pe-aici, prin metropolă. Hai că eu mă-ntoarsei acasă să-mi ridic moștenirea.

Bătrânul: Tot nu te-ai prea grăbit.

Sixtus: Nu-i șade bine unui centurion să trepăde.

Corul: Pentru tine o zi, un an tot acolo veneau.

Sixtus: Chiar zece. Eu la viața mea nu m-am grăbit nicio dată. Și voi?!

Bătrânul: Și noi venirăm să-mpărțim o moștenire. Ce nu se-mpuținează.

(*Răgetul de leu.*)

Sixtus: Așa bogați?! Știi, bătrâne, m-am gândit acolo în Palestina, când răstigneam pe un tâlhar înalt, slab și negricios, pe unul nebun parcă și răvășit, m-am gândit cum e să fii sfâșiat de fiare, cum e să cazi pradă unei puteri nesățioase și surde, unei puteri fără nume.

(*În temniță intră năprasnic un grup de străjeri împărțind lovituri de bici în stânga și dreapta. Sixtus, încercând să ia apărarea bătrânului și femeilor.*)

Mă, nespălaților, ia mai moale! Stai așa, țâncanule! (*Sixtus se-ncaieră. Mai vin străjeri. Își scot spadele. Lovesc în Sixtus.*) Hai, pretorienilor, hai, pui de șoareci, că pe unii ca voi nici la grajd nu-i țineam.

(*Vine un ofițer.*)

Ofițerul (*strigă*): Sixtus, Sixtus! Stați, mă dobitocilor! (*Se apleacă asupra lui Sixtus. Constată moartea sutașului, în care fură împlântate zeci de săbii.*) Eu nu știu ce-a pierdut el. Dar știu ce a pierdut Roma. (*Indignat. Către acel neînsuflețit*) Să stai tu aici și să taci. Ei da..., ai avut tu vreodată treabă cu îndreptățirile...

SCENA 10

(*Aceiași oameni în temniță. Și Sixtus e acolo fără suflare la podea. În fundul scenei apar răstignirile. Doi soldați romani aruncă zaruri. Unul îi întinde cămașa lui Sixtus, acela pare dus pe gânduri. Tună, plouă.*)

Sixtus: Tâlharii... Cel din stânga și din dreapta. Eu cunoșteam amănunte din viața lor, unul dintre ei trebuia să fi fost putred de bogat. Eu am auzit clar ce spusese atunci unul din ei pe cruce.

(*Corul se-mparte în două.*)

Voci din cor: Șeba, Șeba, cine altul... Robul cuvântase. Ascultă regele un rob?! Dar cine, cine era robul?

Sixtus: Și ce-i răspunse celălalt. Și ce, ce rostise acel din mijloc. Eu i-am auzit. Eu știusem totul despre ei. Rămasei mirat atunci. Precum s-ar fi mirat ofițerul care câștigase cămașa la sorți de cel ce își dă acum ultima suflare pe podeaua de piatră. (*Întuneric.*)

Vocea autorului: „Și unul dintre tâlharii răstigniți îl insulta zicând: «Nu ești Tu Hristosul? Mântuiește-Te pe Tine Însuși și mântuiește-ne pe noi!”»

Dar celălalt răspunzând l-a înfruntat, zicând: „Nu te temi tu de Dumnezeu, tu, care ești sub aceeași judecată?... Adu-ți aminte de mine, Doamne, când vei veni în împărăția Ta.” (*Evangelhia după Luca*).

1. Jertfă expiatorie pentru culpă.

ASTERISC

REDACTORI ȘI CARTI

de ADRIAN CIUBOTARU

Un redactor de carte bun este o rara avis. Observația e valabilă nu numai pentru Chișinău – penuria se resimte, de multe ori, chiar și la cele mai bune case (de edituri), dacă e să judecăm după calitatea textelor tipărite în ultimul timp. Un timp marcat de graba de a produce carte cât mai multă și mai accesibilă, performanță irealizabilă dacă ai în editură un redactor autentic, adică un om de cultură și de gust. Inamic al cantității și al vitezei, acesta reușește totuși să parcurgă, într-o viață, milioane de pagini și mii de manuscrise. El citește atent, căci lectura nu e sprint jamaican, mai curând o alergare kenyană de fond. De aceea, dușmanul de moarte al meseri-așului dintr-o redacție va fi mereu tipul care îi reamintește în fiecare zi termenii de predare a manuscriselor. Iar prietenul cel mai bun – pauza de masă, când poate... munci în liniște.

Ei bine, în epoca noastră tipul acesta de profesionist nu mai e o prezență obișnuită într-o editură, e mai curând o piesă de anticariat. Și, tot așa ca o piesă de anticariat, se prăfuieste în cabinetul său, acum – o simplă cămară, pe vremuri – încăperea cea mai de temut a unei redacții, copleșit de tomuri vechi și dicționare enorme, mereu în căutarea vreunui etimon de care nimeni nu are nici habar și nici nevoie.

Vina pentru declasarea instituției redactorului nu aparține însă editorilor care vor și trebuie să supraviețuiască cu orice preț, ci mai curând lumii în care aceștia sunt nevoiți să-și scoată cărțile. Unii afirmă că cea mai mare răspundere pentru dispariția lentă, dar sigură a speciei o poartă sistemul economic, construit pe ideea de consum. Alții responsabilizează educația, tot mai aproximativă și mai nivelatoare și care produce, în definitiv, un cititor nepretențios, angoasat de cărțile „deștepte” și ușor sălbăticit de gadget-uri. Câtiva blamează digitalizarea însăși, punând în cărca proofreader-ului electronic o lacună care este, de fapt, a culturii. (De altfel, scăpările civilizației sunt întotdeauna erori de hardware și nu de software.) Oricine ar fi culpabil, deznodământul pare a fi clar încă de pe acum: meseria redactorului ține mai curând de domeniul trecutului decât de cel al viitorului.

Cunoaștem cu toții povestea redactorului Max Perkins, care i-a descoperit pe scriitorii Thomas Wolfe, Ernest Hemingway, Francis Scott Fitzgerald, le-a disciplinat ideile și scrisul, i-a ajutat să-și creeze un stil și o ținută artistică

în proză. (Recent, memoria celebrului personaj a fost cinstită de ditamai Hollywood-ul, în filmul *Genius*). Într-o țară ca Republica Moldova, fiecare redactor e obligat să fie un fel de Max Perkins la pătrat. Cum autorii la noi ies singuri la rampă, privind la edituri ca la firme de machetare, și sunt publicați, în general, din alte considerente decât cele comerciale (cineva trebuie să publice cărți, nu?), menirea redactorilor este, deseori, nu atât să-i învețe să scrie, ci să le rescrie efectiv textele. Mai mult, când e vorba de lucrări de specialitate, cititorul profesionist de texte se transformă într-un savant cu expertiză mai că nu în toate domeniile cunoașterii, de la geologie la astrofizică. (Pe vremea când purtam și eu gustul amar al ceruzei pe limbă, făcusem cunoștință cu un redactor foarte tânăr pe atunci, filolog de formație, capabil să identifice erori de calcul și ecuații transcrise greșit în manualele de chimie!). Câte texte, inclusiv texte de referință, își datorează lizibilitatea și chiar artistismul intervențiilor făcute de redactori rămași anonimi pentru cititorul de rând! Câte nume de savanți și de scriitori au evitat sarcasmul publicului cultivat grație asiduității cu care redactorii le-au citit și le-au corectat toate greșelile și gafele din manuscrise. Unele dintre acestea i-ar fi descalificat pur și simplu, altele i-ar fi transformat în personaje de banc. Și invers, câți autori buni au comis ediții neîngrijite, țință a tuturor criticilor și ironiilor, doar pentru că nu au simțit nevoia unui redactor!

Valentin Guțu este unul dintre cei mai buni redactori pe care îi cunosc. Discret și erudit (marcă a meseriașilor în domeniu), crede cu obstinație în ceea ce face. Și face foarte bine: de ani buni, Valentin Guțu este „stilizator” la săptămânalul „Literatura și arta” și la Editura Cartier. Mântuind texte, salvându-le, uneori, de propriii lor autori.

Comunicarea cu un redactor bun, recitirea împreună a manuscrisului (îndeosebi a fragmentelor înroșite, de regulă mult mai numeroase decât cele învăscute în negrul cast al corectitudinii gramaticale și stilistice) e ca un ritual de purificare. Necesită multă cutezanță și, până la urmă, e o formă de inițiere în ale scrisului. Cine nu a vrut să treacă printr-o asemenea experiență sau a neglijat-o cu superbie, va ispăși crunt acest păcat capital: îi este dat să ardă în ghee-

na celei mai necruțătoare critici de carte, cea care îți numără lacunele de cultură generală și erorile de specialitate.

Spre deosebire de mulți alți redactori, Valentin Guțu nu se mulțumește să corecteze greșelile tacit, doar „pe manuscris”, ci stăruie să le aducă în atenția publicului larg, spre îndreptarea tuturor moravurilor lingvistice ale locului. Și care sunt atât de multe, încât ediția ARC a *Dicționarului greșelilor de limbă* (1999), al cărui autor este, s-a dovedit a fi prea neîncăpătoare, fiind necesară o reeditare a acestuia la Cartier (2014), cu multiple revizui și adăugiri. După ediția a doua a *Dicționarului...* ne-am fi putut aștepta la ediția a treia, în două sau mai multe volume, dar Valentin Guțu s-a produs recent (și: surprinzător) ca autor al unei cărți de „lingvistică prozaică sau/și proză lingvistică”, intitulată *Duși cu Titanicu'* (Cartier, 2017).

La originea cărții e aceeași neostoită dorință a redactorului Valentin Guțu de a igieniza limba, de a ne face atenți la modul în care vorbim, de a ne arăta cât de hidoasă poate fi o limbă dacă e întrebuințată de o minte ignorantă, prost alcătuită, cu o nepotrivită măsură a lucrurilor. Pe scurt, cât de ridicolă poate fi limba lui Eminescu și Blaga dacă e utilizată de basarabeni.

Metehnele Titanicului lingvistic moldovenesc sunt ilustrate de 11 proze convenționale, grupate în patru cicluri tematice: *D-ale gramaticii (normative)*; *D-ale telefonului*; *D-ale grădiniței (de copii)*; *D-ale transportului (public)*. Narațiunea este cvasiabsentă, prozele, de fapt, niște șarje sau scheciuri satirice, fiind dominate de dialoguri care scot în evidență felul de a fi și de a vorbi al con-cetățenilor noștri (în special în ultimele trei cicluri), totala lor abulie identitară din care decurge incapacitatea de a accepta și asimila limba literară. Reprezentative sunt, în acest sens, mai ales scheciurile din *D-ale telefonului (mobil)*: *Fa Sfeta, asta-i mă-ta!...*, *Urgența, În direct cu radioascultătorii*. Cu totul savant este excursul istoric din *Re-latinizare sau Eu nu mai sînt același, ci... sunt!*, subintitulat „conferință publică”; fin ironic este *Supliciul ortoepiei*, ambele texte făcând parte din primul ciclu al volumului: *D-ale gramaticii (normative)*.

Deși nu sunt adeptul unui asemenea gen de scriitură (prea mare este riscul, dar și ispita alunecării în stilistica *Planetei Moldova*), sunt sigur că volumul își va găsi cititorii săi. Și care ar putea fi foarte diferiți. Unii, de pildă, vor aprecia ludicul postmodern, dar și jocurile

manierismului a-logic à la Șerban Foarță; alții vor regăsi, în stratul freatic al unor (schimburi de) replici, sfătoșenia pe cât de șăgalnică, pe atât de provocatoare a unuia dintre eroii lui Vasilache; cineva ar putea desluși conturul unui dialog scolaristic sau al unei gâlceve între înțelept și lume în bucățile despre ortoepie și ortografie. Etc. etc.

În textul *Foșnitorile* (din ciclul *D-ale transportului [public]*) se întrezărește însă o reală vocație narativă. Care, explorată, ar putea da naștere, în viitor, unor proze adevărate. Judecați și singuri: „La acea oră – în agenda mea: «ora C» –, ziua se mai îngâna cu noaptea când, trezit de pocnetul repetat al ușii metalice de la intrarea în bloc, izbită de-o «bufniță» (care, nici nu mi-am prea dat seama: ieșea din ... sau intra în trafic?), am întredeschis alene unul din cei doi ochi ai mei (deși se spune că, mă rog, «știu carte», iar «cine știe carte...», în fine ...), pentru ca să privesc, ca de obicei, pe geamul de la balcon. În fața lui (a balconului, dar și a mea), imperial, se proiecta – deși sfumat – același castan cât casa, rotat, cu frunze mari și fructe zimțoase de un verde cafeniu, iar în spatele său (și deci în fața mea), eterna și (așa cum nu se putea altfel!) nemărginita boltă a «Capitalei țării noastre», mai mult sinilie decât azurie. Pâlcuri de vrăbii gureșe, printre care o pereche de guguștiud guturali și reverențioși, făcându-și metodic ritualul matinal pe-o cracă mai lăturalnică, în jurul «căsuței lor – cuibușor de ... pui surii», flancați de un neam prost de pițigoi: «câți ca noi... câți ca noi!...», baletau prin frunzeturi, urmărind nemilos miriadele de molii maronii, trezite și ele la viață.

Se făcuse dimineață. Trebuia deci ca să deschid și cel de-al doilea ochi, încă abreviat, ca să văd cât e ceasul și ca să ies din casă... *În lume, în trafic*. Aveam grafic. Nu mă înșelasem deloc, ceapa mea elvețiană (ceasornic de milioane adică, chiar dacă ... de ani miocenici) arăta «ora C». Lumea albă era deja în *trafic*. Avea și ea ceva în plan încă decuseară, însă, știind din tată-n fiu că noaptea e un sfetnic bun, se culcase – atunci pe-o ureche și, întrucât era dimineață, se trezise pe alta.”

Scrisul e proba culturii – redactorul Valentin Guțu o șite prea bine –, dar nu orice scriitură e literatură. Deocamdată nu știm ce este *Duși cu Titanicu'*: o nouă lecție de limba română, un act de cultură sau (și) unul de literatură? Cred că următoarea carte a autorului ne va lămuri pe deplin și în această privință.

VOX CLAMANTIS

„CINE VA PLECA LA TRUSKAVET?”

de GRIGORE CHIPER

Soția a plecat de câteva zile la sanatoriu. Asta s-a întâmplat luni. Astăzi e sâmbătă seara și eu am hotărât să mă opresc de rotit în carusel, să mă așez și să vizionez un film, unul neapărat rusesc, mai exact sovietic. Am două canale TV retro pe care le mai activez în astfel de cazuri. Alesesem un film interzis vreme îndelungată și care avea să înceapă în câteva clipe. Filmul *Agonia* a fost conceput prin anii ‘60, amânat de mai multe ori și terminat tocmai în 1974, dar pus în circulație abia în timpul lui Gorbaciov: o istorie cunoscută a luptei ideologilor de partid cu artiștii.

La celălalt canal a început la aceeași oră un alt film, care avea în titlu denumirea orașului sanatorial unde plecase de vreo săptămână soția. Am început să vizionez filmul lui Elem Klimov, dar subiectul demara încet, fiind întrerupt de cronică documentară de epocă, montată cu cadre actuale stilizate. Am dat la celălalt post crezând în naivitatea mea că acțiunea o fi ajuns în orașul de acum al soției și așa putea să mă „plimb” și eu prin acele locuri extrem de cunoscute pentru biografia părinților mei și a celor de o seamă cu ei, mai ales că soția mi-a spus la telefon că a descoperit acolo, știind că sunt amator de arhitectură veche, case mai cochete, ba chiar un cartier întreg, ridicat evident în perioada poloneză.

De la jumătate de film încolo am realizat că nu prea am șanse să „ajung” în orașul-sanatoriu și totuși – inițial fără

să știu de ce – m-am decis să privesc filmul până mai încolo și să urmăresc cele două personaje îndrăgostite brusc ca în orice însuflețire romantică de sentimente. Personajele fac cunoștință într-o scenă insolită; altminteri, cinematografia sovietică de acest gen, aparținând așa-numitei arte poetice, în care se includea și o parte a literaturii, apela frecvent la un astfel de procedeu, devenit cu timpul clișeu.

Acțiunea din film are loc prin anii ‘70 – am dedus după troleibuzele alea vechi, pe care le-am prins și eu în vremea studenției mele și care vor fi schimbate chiar la începutul deceniului următor. Acei ani reprezentau un fel de epocă de aur a socialismului „dezvoltat” (prețul la petrol atinsese cote nemaiîntâlnite până atunci). Protagonistii, mai ales ea, îmi erau cunoscuți și după alte filme. Nu-mi puteam aminti numele ei și până la urmă mi-am zis doar că seamănă foarte mult cu Donna Tartt. Poate ceva mai blondă.

După ce s-a terminat filmul, am mutat dincolo. Se încheia prima serie a filmului lui Klimov, cu jocul fenomenal al lui Alexei Petrenko (dispărut recent) în rolul lui Rasputin, și începea a doua. Nimeresc exact în momentul când un sobor de preoți se adună într-un spațiu sufocant, claustral și emițător de claustrofobie, și îl somează pe Grigorii de a recunoaște că tot ce face obține cu altă putere decât cea a lui Dumnezeu

(asistăm la o scenă – din multe altele – desprinsă parcă din *Regele Lear*, cu ne-lipsitul măscărici, un fel de *юродивый*).

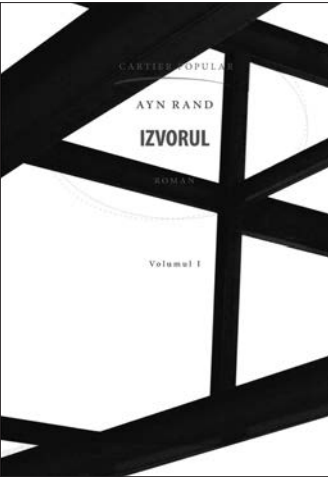
Deși tot filmul este despre degringolada care a cuprins vârfurile puterii în 1916, an fatal pentru Rusia, în episodul doi decăderea și prăbușirea iau proporții virulente, apocaliptice, fiind zugrăvite într-un amestec sinistru de tragism și grotesc. Apusul lui Grigorii Rasputin va însemna și apusul Rusiei. Panorama cinematografică, ce a cheltuit suma inimaginabilă – atunci – de 1 mln de ruble, incluzând aici și pelicula Kodak, e în stare să înfățișeze proporțiile uriașe ale haosului și infernului, trăite de o galerie remarcabilă de personaje (și actori). Stilistica cinematografică amintește de ecranizările romanelor dostoevskiene realizate de Ivan Pâriev, care, de altfel, a și lansat acest proiect, propunându-i mai tânărului său coleg să îl realizeze.

Urmărind în continuare, mă surprind de ce l-am privit pe precedentul până la capăt: o poveste melodramatică a doi oameni maturi, aflați, mai curând, între cele două tinereți. Poate pentru că eu duc dorul unei vieți măsurate, în care oamenii au timp să privească în urmă, să aștepte, să spere, să lenevească. Am trăit în acea viață, îndepărtată și cu totul altfel, și știu că este departe de fi fost așa. Oricât de hidos e traiul în care petrec eroii, viața de acolo, din film, este capabilă să creeze nostalgie, chiar dacă aceasta are diferite semnificații. Pentru mine nostalgia după acel timp înseamnă

luxul de a citi o carte groasă-groasă și bună, cum sunt ale Donnei Tartt. Oricât de rău ar fi fost continentul pe care trăiau, oamenii se gândeau că el nu se clatină. Cele mai mari dezamăgiri și insatisfacții ți le puteai reprima fie chiar și sub presiunea factorului ideologic. Am prins un segment de timp – epoca totalitaristă – conținută între două catastrofe. Atunci păream cu toții din cale afară de septici, acum, intoxicați sau numai imobilizați. Există mult soare în filmul despre căutarea fericirii, iar nopțile, când eroii își dădeau puțin frâu liber plimbându-se agale pe străzile sigure și liniștite, erau neobișnuit de senine și calde (filmul a fost turnat la Tajikfilm). Atunci se putea insufla optimism (și filmul încearcă din răspuțeri să o facă), pornind de la realitatea fără alternative; acum e altceva: adaptarea îndelungată și anevoioasă la realitate sau plecarea în căutarea alteia.

Două filme despre trecut: o poveste simplă, nepretențioasă, așa cum se făceau filmele prin fostele republici sovietice, și o frescă oripilantă, pe care și le pot permite numai statele mari și ambițioase, iar undeva între filmele istorice – noi, cei prinși într-un stat tânăr, lansat în căutarea unei proprii identități, ca niște insecte cu aripile pârлите. Sau poate (con)strânși între măreția unei țări/imperiu, în care am însemnat și figurat prea puțin, și incongruența unei realități, în care nu însemnăm nimic.

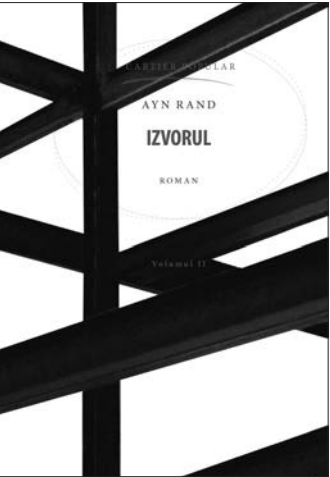
NOI APARIȚII • CARTIER POPULAR

AYN RAND
IZVORUL, VOLUMUL I
TRADUCERE DE RADU SÂNDULESCU

„Am citit *Izvorul* în adolescență, într-un moment în care eram în căutarea valorilor... Romanul avea un erou pe care îl puteam admira. El a fost un ghid de viață, un far într-o lume care părea că se prăbușește. Odată ce am întâlnit-o pe Ayn, am auzit-o vorbind, am simțit forța convingerii ei și am înțeles logica ideilor ei, am știut că am găsit o direcție.”

Leonard PEIKOFF

AYN RAND
IZVORUL, VOLUMUL II
TRADUCERE DE RADU SÂNDULESCU

„M-am văzut pe mine, un portret al meu ca cititoare. Copilăria mea: ore petrecute în săli de clasă neaerisite, zile acasă, absentă de la școală din cauza bolii, citind Nancy Drew, cărți interzise citite pe ascuns noaptea târziu. Anii de adolescență, citind – încercând să citesc – cărți de care auzisem că sunt importante, *Prânzul dezgolit* și *Izvorul*, *Ulise* și *Femei îndrăgostite*.”

Audrey NIFFENEGGER

RECREAȚII*

de IURI ANDRUHOVICI

IURI ANDRUHOVICI (N. 1960) ESTE UN ROMANCIER, ESEIST, POET ȘI TRADUCĂTOR UCRAINEAN. CITITORUL ROMÂN A FĂCUT CUNOȘTINȚĂ CU ANDRUHOVICI DUPĂ PUBLICAREA ROMANULUI “MOSCOVIADA” (ED. ALL, 2010) ȘI A VOLUMULUI DE ESEURI, SCRISE ÎMPREUNĂ CU SCRITORUL POLONEZ ANDRZEJ STASIUK, “EUROPA MEA” (ED. POLIROM, 2003). APRECIATĂ NU NUMAI ÎN ȚARĂ, CI ȘI PESTE HOTARE, OPERA SA A FOST TRADUSĂ ÎN POLONEZĂ, ENGLEZĂ, RUSĂ, GERMANĂ, BELARUSĂ, MAGHIARĂ, SUEDEZĂ, FINLANDEZĂ. ROMANUL “RECREAȚII” A APĂRUT ÎN 1992.

În apropiere de Ciortopil munții iarăși se fac scunzi, devin mai supuși, de partea cealaltă a ferestrei curg pensiuni vechi cu turnulețe în stil modern și pioneri din ghips, regatul apei minerale și al cearșafurilor umede în camerele de iarnă, la fiecare oprire trenul este asaltat de noi grupuri de pelerini spre Ciortopil, cu chitare și rucsacuri, se întâlnesc și bunicuțe și moși posomorâți, căci li s-a comunicat că la sărbătoare va veni un episcop, chiar doi episcopi: unul din Lvov, celălalt din Canada, și-i vor binecuvânta pe toți doritorii, și vor sfinți biserica de lemn a Învierii Domnului din Ciortopil, un monument istoric din secolul al XVIII-lea în care, până de curând, se păstrau teancuri de hârtie cu îngrășămintă minerale, Homski.

Ei bine, iată și Râul – cu pietre plate gigantice pe maluri, cu spuma apei și usturoiul sălbatic pe corhană, acum acest pod de cale ferată, totuși sunt locuri frumoase – îi spune vecinul tău credincioasei sale soțioare, așa, rusule bătrân, viața e frumoasă, noi ajungem la Ciortopil, Mecca noastră spirituală, îi rog pe toți să se ridice în picioare, trebuie să verific dacă nu am uitat ceva, să-i fac cu ochiul iubitei mele din toaletă pentru la revedere și să mă privesc încă o dată în oglindă.

(...)

Cel mai rău e că știu dinainte cum va fi acolo, la Ciortopil. Aceeași companie – Hreț și Nemereci, și craiul Homski, Tomski, cu pretențiile sale, aceleași glume, aceleași versuri, dar poate această namilă va citi ceva nou, o mulțime de fani, autografe, unul mai ridicol decât altul, beția de noapte la hotel, apoi Hreț va adormi la masă, Nemereci și Homski se vor duce la femei, atunci va apărea Pavel cu complimentele sale și cu o sticlă, o să trăncănim toată noaptea despre oarece putere necurată sau despre Ucraina, mereu același lucru, Mațapura nu se va băga prea repede, va sta până ce nu voi mai rezista și voi adormi, atunci el în sfârșit se va căra, iar Martofliak va începe să caute prin sticle dacă nu cumva a mai rămas ceva de băut, va zângăni tacâmurile, va borî în baie, va fuma, în cele din urmă se va culca lângă mine, ne vom iubi cinci minute și în final va adormi, iar peste trei ore deja trebuie să ne trezim, programul sărbătorii este foarte încărcat, și toți îl vor pe Martofliak, capul va plesni, ochii se vor înroși, ah, cât de obișnuite, de cunoscute sunt toate astea, aceste sărbători, această Înviere a Duhului, acest gol... De altfel, sunt

niște băieți talentați, cinstiți, incoruptibili, floarea națiunii, copiii timpurilor moderne, poeți de treizeci de ani, fiecare crede că e buricul pământului, dar într-adevăr e o frustrare sexuală și o aprinsă iubire de sine – căci le citesc toate acestea le ei – mișcări nervoase, ochii strălucesc, fiecare fustă-mini le provoacă o furtună interioară, picioarele în sine nu au importanță, dar oare ei se știu la ele, toate ideile lor despre femei sunt deformate și patologice, asemenea bărbați trebuie tratați, în special acest Homski, cu variantele sale de femei, Homski-Homski, același care la ziua de naștere a lui Oleksa s-a costumat în curvă, s-a machiat, își arăta șoldurile acoperite de ciorapii tip plasă, a dansat cu Nemereci tango, iar apoi a anunțat că face striptease, arcuindu-se sub un tehno interminabil, a început să se dezbrace, cel mai interesant e că într-adevăr avea sutien, deja începeam să închid ochii, căci nebunul într-adevăr se putea dezbrăca până la piele, dar el îl scoase din chiloți chiar pe acela, ce-i drept, unul din cauciuc, îi adusesse cineva din America, umplut cu apă, și a început să-i stropească pe toți, iar apoi l-a aruncat în fetele care mai că leșinau de supraîncordare, debilul.

(...)

Râul de sub mine vâjâie ca Niagara. Și dacă, în decursul acestor patruzeci de ani, vreo nenorocire a distrus acel podeț? Cum ajung la Sătuc? Voi fi nevoit să traversez Râul pe jos. Nu-i chiar atât greu – în genere, apa e foarte mică, dar și năvalnică, ca holera, sigur te poate răsturna cu ușurință. Dar câinii aleargă deja după mine – ce lătrat sălbatic, cu siguranță au cerul gurii negru. Ce nebun dezleagă noaptea asemenea animale sălbatice? Pot să-mi rupă gâtul, să mă facă bucățele. Pot să-mi roadă sula și ouăle, se întâmplă asta. Le plăcea să-și bată joc de organele sexuale. Altfel, e foarte greu să-i obligi pe tinerii băieți orgolioși să plângă. Iar pentru ei cel mai important era să-i oblige să plângă, eu așa înțeleg.

Acești câini într-adevăr aleargă după mine. Dar sunt deja inaccesibil, sunt deja în mijlocul Râului, pietrele de sub picioare sunt alunecoase, apa e rece ca gheața, simt chiar și prin cizme, și e greu să-mi mențin echilibrul, dar voi, fii de cătea, puteți acum, până vă saturați, să vă înecați cu lătratul vostru, acolo, la mal, ce-i, la apă n-aveți acces, șacali, hiene, așa v-aș strivi cu cizmele, încât să vă iasă toate măruntaiele, canibali, veterani ai NKVD-ului, pensionari

cu pensie mare, lătrați, lătrați, pieriți mai repede. Iar eu numai să ajung pe malul celălalt, e tot ce-mi doresc de la lumea asta. E greu să mențin echilibrul, fiecare pas îl fac foarte încet, ca stârcul, stând pe un picior și socotind mult unde să-l pun pe celălalt. În spatele meu înnebunesc de furie amândouă bestiile – na, încă o dată! – le arăt aia cu o mână, întorcându-mă spre ei, iar dacă veți fi în continuare atât de săcăitori, veți primi de la mine o piatră de pe fundul râului.

La mal pietrele sunt ascuțite, acolo se pot tăia chiar și cizmele butaforice, atunci ce-i voi mai înapoia acelui băiat din cortul portocaliu căruia-i place să schimbe hainele? Să urc dealul e prima mea obligație din ziua de azi, altfel la ce dracu aș fi venit în acest orașel? Să citesc poezii? Să beau? Să dansez în piață?

Iată și pădurea, rară, ce-i drept, iar ochii așa se obișnuiseră cu întunericul, încât am impresia că sunt o mare pisică sălbatică – un animal nocturn al acestei păduri. Probabil, îmi sclipească ochii.

Într-o astfel de noapte e plăcut să te așezi undeva sub tufiș și să ascuți bufnița. Sau urletul lupilor. Sau împușcături.

„Doi ani, hai, poate, mai puțin, un an jumate, pe vechiul drum ei cărau oameni din închisoarea din Ciortopil. Acolo, Hreț, ca să nu mint, sub fiecare pom zăceau morți. Altă pădure la fel, sigur, nu există în toată lumea. Noi n-aveam dreptul să intrăm în ea – ei împrejmuiseră totul, apoi puseră paznici, ca să nu intre nici măcar vaca. Așa și omorâseră câteva vaci, și nimeni n-avea dreptul să spună nimic, pentru că așa și putea să adoarmă pe veci în acea pădure. Noi credeam la început că ei caută acolo ceva drăcie sau, să zicem, construiesc ceva buncăre. Iar noaptea, doar auzi urletul motoarelor dinspre vechiul drum – aoleo, mai bine ascunde-te sub pătură și prefă-te că nu auzi nimic, pentru că vin, vin...”

Pădurea e fosforescentă, limpejoară, albă, în stare de fărâmițare, dedesubt o sfărâmă cadavrele. Iar eu doar îi voi striga și se vor scula. Sculați-vă, hei, toți în alb, străluciți! Stau de ambele părți ale drumului, își întind mâinile spre mine, spun ceva. Dar, de fapt, nu există. I-au înmormântat în cimitir încă în '41, cu rugăciuni și cântări, și era pe mormântul lor o cruce mare cu o coroană din sârmă ghimpată, „de aceea, toți de-ai noștri, până la unul, se duseră apoi în partizani, pentru a nu se lăsa vii în mâinile lor”.

Cărarea devine tot mai abruptă, picioarele parcă suspină, dar ce va fi acolo, dincolo de pădure, în afară de o luncă goală și cerul deasupra ei? Oare nici măcar horn, nici grindă, nici cruce? Oare o să mă pierd în această pustietate, ca un ultim locuitor al ei – trup din trupul lui, sânge din sângele lui? Fie, n-au decât să vină toți după mine, hei, nu stați acolo, lângă cărare, veniți, vom face sărbătorea Învierii Duhului, ne vom ruga, vom bea, vom cânta, căci, de data aceasta, nu vor mai sosi de pe vechiul drum mașinile groaznice cu faruri roșii. Și ei pornesc, se grăbesc în urma mea, îmi suflă în spate, mai repede, mai repede, această pădure nu e mare, ieșim din ea, cum ai clipi, și ajungem acasă. Ei se grăbesc să mă întrecă, dar tot eu voi fi primul, eu v-am trezit, eu sunt viu între voi morți, lăsați-mă să ajung primul, că altfel, la ce dracu am mai venit aici, la voi?

Ies din pădure, în fața mea deja se luminează, inima bocănește ca un clopot înecat în piept, „cel mai sus se găsea biserica, după ea, mai aproape de pădure, cimitirul, iar, mai încolo, în pantă, spre vechiul drum, se lăsau în jos casele cu grădini și livezi – nu multe, în jur de paisprezece, căci Sătucul e doar un sat mai mic, dar nu doreau să se agațe de băieții noștri, deoarece aceștia, chiar și în Piața din Ciortopil, puteau să bată pe oricine, umblau la dansuri cu cuțite și se însurau cu fete străine, iar bunicul tău, cât nu-i mai învăța blândețea, omenia, iubirea de frați, tot nu reușise nimic, doar îi cununa cu fetele străine, și asta-i tot, cu ce-i putea ajuta”.

(...)

Ei, de ce v-ați oprit la marginea pădurii și nu mai puteți face niciun pas înainte? Eu, la fel ca voi, m-am buimăcit de la fugă, dar ceea ce văd în fața mea mă face să mă buimăcesc și mai tare. Ce-i această construcție enormă fără acoperiș, cu găuri negre, aceste șanțuri, aceste grămezi de țiglă, aceste tuburi, rame din lemn ale ferestrelor, aceste grămezi de olane? Pentru ce atâtea closete, căzi și chiuvete, atâta nisip, pentru ce aceste macarale și betoniere, căci aici nu mai locuiește nimeni, pe toți i-au gonit cu ajutorul câinilor răi chiar până la gară și acolo i-au băgat în vagoane de marfă?...

* **Fragmente din romanul „Recreații”, în curs de apariție la Editura Cartier. Traducere din ucraineană de Maria Hoșciuc.**